

Република Северна Македонија
**Министерство за животна средина
и просторно планирање**

Republika e Maqedonisë së Veriut
**Ministria e Mjedisit Jetësor
dhe Planifikimit Hapësinor**

PLANI PËR MENAXHIMIN E MBETURINAVE NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT 2021-2031

Shkup, 2021

Qytetarë të dashur,

Menaxhimi i mbeturinave është një nga sfidat më të mëdha të jetës moderne, dhe gjithashtu një nga shenjat më të dukshme të shqetësimit të komunitetit për mjedisin. Të gjithë ne si individë, në jetën tonë private dhe profesionale, jemi pjesëmarrës në sistemin e menaxhimit të mbeturinave dhe bëjmë zgjedhjen për kontributin tonë në një shoqëri dhe ekonomi të qëndrueshme ose një gjendje të degraduar të medimeve në mjedisit jetësor dhe rrethit tonë.

Me gjithë atë, detyra e organeve qeveritare, dhe veçanërisht e Ministrisë së Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor si organ përgjegjës për mbrojtjen e mjedisit, dhe kështu për kryerjen e politikave në fushën e menaxhimit të mbeturinave, është të hedh themelet për një menaxhim të mbeturinave të mirë, efikas, sistem të qëndrueshëm dhe modern, i cili do të lërë mbresë minimale në mjedis. Prandaj, një nga përparësitë kryesore që nga fillimi i mandatit tim ishte konceptimi dhe zbatimi i reformës për përmirësimin e menaxhimit të mbetjeve në vendin tonë.

Në territorin e të gjithë vendit ekziston ende nevoja për të krijuar infrastrukturën bazë për grumbullimin, përzgjedhjen, trajtimin dhe përpunimin, si dhe deponimin e mbeturinave, është e nevojshme të forcohen detyrimet e të gjithë aktorëve në menaxhimin e mbeturinave, si dhe zbatimi i parimeve të ekonomisë rrethore për të minimizuar mbeturinat dhe për të mbrojtur burimet. Për atë qëllim, Ministria e Mjedisit Jetësor ka përgatitur legjislacion të ri të harmonizuar me legjislacionin e BE -së për menaxhimin e mbeturinave, është duke punuar në sigurimin e burimeve financiare për ndërtimin e infrastrukturës së nevojshme teknike nga burimet vendase dhe partnerët ndërkombëtarë, forcon strukturën organizative dhe përgatit këtë Plan Kombëtar për menaxhimin e mbeturinave nga 2021 deri në 2031.

Unë besoj se ky plan do të jetë dokument dhe udhërrëfyes kryesor për 10 vitet e ardhshme, me të cilin vendi ynë do të ketë sukses në modernizimin e mënyrës së tij të trajtimit të mbeturinave, ne do të ofrojmë shërbimin e duhur për çdo qytetar me mundësinë e përzgjedhjes, ripërdorimit dhe riciklimin e mbeturinave të prodhuara, ne do të zvogëlojmë sasinë e mbeturinave të depozituara, dhe ajo që do të hidhet nuk do të shkaktojë ndikime negative në mjedis, ne do të trajtojmë të gjitha rrjedhat e veçanta të mbeturinave në mënyrë të përshtatshme dhe do të pastrojmë me trajtimin jostandard dhe të paligjshëm të mbeturinave tona.

Instalimi i duhur i sistemit të menaxhimit të mbeturinave dhe zhvillimi, funksionimi dhe mirëmbajtja e tij e mëtejshme është detyra jonë ndaj mjedisit, mjedisit jetësor dhe brezave të ardhshëm!

Në përputhje me nenin 17 paragrafi (1) të Ligjit për Menaxhimin e Mbeturinave ("Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë" Nr. 68/04, 71/04, 107/07, 102/08, 134/08, 09/11, 123/12, 147/13, 163/13, 51/15, 146/15, 156 / 15, 192 / 15, 29/16 dhe 63/16 dhe "Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut" Nr. 31/20) Ministri i Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor miraton Planin e Menaxhimit të Mbetjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Plani për Menaxhimin e Mbetjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut

2021-2031

Përmbledhja ekzekutive

Në bazë të nenit 17 paragrafi (1) të Ligjit për Menaxhimin e Mbetjeve ("Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë" nr. 68/04, 71/04, 107/07, 102/08, 134/08, 09/11, 123/12, 147/13, 163/13, 51/15, 146/15, 156/15, 192/15, 29/16 dhe 63/16 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut "nr. 31/20) miraton Ministri i Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor miraton Planin për menaxhimin e mbetjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut për një periudhë 10 vjeçare.

Ky Plan për Menaxhimin e Mbetjeve të Republikës së Maqedonisë së Veriut i referohet periudhës nga 2021 deri në 2031 dhe përmban informacionet e mëposhtëm:

- 1) përshkrimin dhe vlerësimin e situatës aktuale në lidhje me menaxhimin e mbeturinave (në Kapitullin 2 dhe 3 të këtij Plani);
- 2) parashikimin e kushteve të ardhshme në lidhje me menaxhimin e mbeturinave (Kapitujt 4, 5, 6 dhe 7 të këtij Plani);
- 3) udhëzimet dhe objektivat në lidhje me menaxhimin e mbeturinave përfshirë orarin e realizimit të tyre (në kapitujt 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 dhe 19 të këtij Plani);
- 4) realizimin e masave, aktiviteteve dhe mënyrën e arritjes së qëllimeve për trajtimin e llojeve të veçanta të mbeturinave, orari kohor dhe vëllimi i tyre për menaxhim (në Kapitujt 12, 13, 14, 15 dhe 16 të këtij Plani);
- 5) masa nxitëse për zbatimin e aktiviteteve për të shmangur dhe zvogëluar sasinë e mbeturinave të krijuara, si dhe ripërdorimin, riciklimin dhe përdorimin e mbeturinave si burim energjie (në Kapitullin 10 të këtij Plani);
- 6) mënyra për të menjanuar mbeturinat që nuk mund të shmangen dhe riciklohen 9 në kapitulli 17 të këtij plani);
- 7) përcaktimi i llojit dhe sasisë së mbeturinave sipas të cilave përcaktohen detyrime për personat juridik dhe fizik për të zhvilluar programe të menaxhimit të mbeturinave (në kapitulli 8 i këtij plani);
- 8) realizimi i sistemit të monitorimit për menaxhimin e mbeturinave (në kapitullin 5 të këtij Plan);
- 9) masat dhe aktivitetet specifike për të zvogëluar përbërësit e biodegradueshëm në mbeturina të destinuara për heqje në fushëveprim në afatin kohor për zbatimin të tyre (në kapitulli 11 i këtij plani);

- 10) përcaktimin e nevojave të Republikës së Maqedonisë së Veriut për ndërtimin e objekteve dhe instalimet e përpunimit dhe depozitimit të mbeturinave duke përfshirë masat dhe afatet për zbatim (në Kapitullin 17 të këtij Plani);
- 11) lokacionet dhe instalimet për menaxhimin të mbeturinave (Kapitulli 17 i këtij Plani);
- 12) të dhëna mbi rrjetin e integruar kombëtar të depozitimit të mbeturinave dhe instalimet e përpunimit të mbeturinave (në Kapitujt 7 dhe 8 të këtij Plani);
- 13) kushtet teknike dhe kushtet të tjera që duhen plotësuar në menaxhimin e mbeturinave (në Kapitulli 5 i këtij Plani);
- 14) masat për sanimin e deponive ilegale dhe zonave të ndotura (në kapitullin 19 të kësaj Plan);
- 15) aktivitetet e ndërmarra nga njësitë e vetëqeverisjes lokale, në menaxhimin e mbeturinave (kapitujt 6, 7 dhe 11 të këtij plani);
- 16) përcaktimi i rajoneve për menaxhimin e mbeturinave 9 në Kapitullin 17 të këtij Plani);
- 17) masat për edukimin dhe ndërgjegjësimin e publikut mbi menaxhimin e mbeturinave Kapitulli 9 koka 20 të këtij Plani);
- 18) vlerësimi i kostos për operacionet e përpunimit dhe depozitimit të mbeturinave (në kapitujt 11, 12 dhe 17 të këtij Plani) dhe
- 19) instrumentet financiare për zbatimin e planit të menaxhimin të mbeturinave (në Kapitulli 11 i këtij Plani).

Republika e Maqedonisë së Veriut, si një vend kandidat për anëtarësim në Bashkimin Europian, ka nevojë të zbatohet të gjitha standardet Europiane dhe praktikat më të mira, si dhe të jetë në përputhje me legjislacionin Europian. Gjithashtu është e nevojshme të gjendet një mënyrë për të menaxhuar mbeturinat që janë një segment i rëndësishëm i mjedisit. Menaxhimi i mbetjeve në përputhje me standardet e përshkruara jo vetëm që do të kontribuojë në një mjedis më të mirë, por gjithashtu do të kontribuojë në mbrojtjen e shëndetit të njeriut dhe do të sigurojë zbatimin e parimeve të ekonomisë qarkore në vend. Ligji rregullon në detaje mbledhjen, transportimin, seleksionimin, riciklimin e mbetjeve, si dhe trajtimin dhe shfrytëzimin e tyre, i cili do të mundësojë krijimin e një sistemi rajonal efikas të menaxhimin të mbetjeve, i cili do të plotësojë dhe do të arrijë kërkesat në përputhje me legjislacionin e BE-së.

Kuadri për përgatitjen e Planit të dytë Kombëtar të Menaxhimin të Mbetjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut. është Strategjia Kombëtare e Menaxhimin të Mbetjeve 2006-2020, si dhe rregulloret ekzistuese ligjore dhe legjislacioni i Bashkimit Europian.

Strategjia, si një pjesë integrale e Strategjisë Kombëtare të Mjedisit, përmban një vlerësim të gjendjes aktuale të menaxhimin të mbetjeve, objektivat strategjike dhe sasiore dhe masat për të arritur këto objektiva, udhëzimet, vlerësimin e investimeve dhe burimet e financimit.

Detyra kryesore e Planit për këtë periudhë është krijimi i një funksionimi të qëndrueshëm të infrastrukturës bazë për menaxhimin e mbetjeve komunale:

1. **Strukturat organizative**

- Themelimi i një sektori për menaxhimin e mbeturinave në MMJPH,
- Krijimi i një Agjencie Mjedisi,
- Rritja e efikasitetit të inspektimit mjedisor,
- Bashkëpunim efektiv midis ministrive
- Forcimi i organeve rajonale të menaxhimin të mbetjeve dhe komunave si pjesë e sistemeve rajonale për menaxhimin të mbetjeve.

2. Infrastruktura teknike

- Krijimi i deponive rajonale,
- Mbyllja e deponive jo standarde (në faza),
- Zgjerimi i grumbullimit të organizuar të mbetjeve (100%) dhe përmirësimi i sistemeve të transportit,
- Krijimi i infrastrukturës për mbledhjen dhe transportimin e rrjedhave speciale të mbetjeve
- Krijimi i infrastrukturës për riciklimin dhe përpunimin e materialeve të riciklueshme nga mbeturinat dhe
- Krijimi i infrastrukturës për prodhimin e karburantit nga mbeturinat.

3. Strukturat financiare

- Zbatimi i plotë i parimit "Ndotësi paguan",
- Financimi i sistemeve rajonale të menaxhimit të mbetjeve komunale,
- Zbatimi i parimit "Përgjegjësia e Zgjeruar e Prodhuesit" për trajtimin e rrymave specifike të mbetjeve,
- Bashkëfinancimi i sistemit të menaxhimit të mbetjeve të rrezikshme dhe mbyllja e pikave të nxehta industriale.

4. Kuadri ligjor

- Niveli kombëtar, plotësimi i kornizës ligjore për MM,
- Niveli lokal, miratimi i akteve komunale për MM të harmonizuara me rregulloret kombëtare,
- Rishikimi i Strategjisë Kombëtare për MM 2006-2020
- Rishikimi i Planeve Rajonale të Menaxhimit të Mbetjeve.

Në periudhën midis 2021 - 2031 fokusi duhet të përqendrohet në :

1. Mbeturinat komunale

- Promovimi i masave për zvogëlimin e gjenerimit të mbetjeve,
- Ripërdorimi dhe riciklimi
- Ripërpunimi i mbetjeve bio,
- Menaxhimi i mbetjeve të ndërtimit,
- Ndërgjegjësimi i publikut,
- Forcimi i parimit "Përgjegjësia e Zgjeruar e Prodhuesit" për menaxhimin e rrjedhave specifike të mbeturinave nga amvisëria,
- Përfshirja e sektorit privat në menaxhimin e mbetjeve komunale.

2. Llojet tjera të mbeturinave

- Krijimi i sistemeve kombëtare për menaxhimin e mbetjeve të rrezikshme industriale, mbetjeve të rrezikshme mjekësore, mbetjeve nga llumi i impiantit të trajtimit.
- Forcimi i menaxhimit të rrjedhave speciale të mbetjeve që janë nën regjimin e zgjeruar të përgjegjësisë së prodhuesve.

Si bazë për caktimin e përparësive në këtë PKMM 2021-2031, u bë një analizë e aktiviteteve të realizuara nga PKMMtë parë 2009-2015, të cilat janë renditur më poshtë në Tabelën 1.

Zona	E perealizuar në PKMM 2009-2015
Politika dhe rregullimi	<ul style="list-style-type: none"> • Rregullore jo e harmonizuar • Nuk ka monitorim të zbatimit të rregullores
Përgatitja institucionale dhe organizative	<ul style="list-style-type: none"> • Rolet e pamjaftueshme të qarta të sektorëve në MMJPH (politika, vendimmarrja, zbatimi, etj.) • Mosekzistimi i një sektori për menaxhim në MMJPH (si politikë) • Kapacitetet e dobëta të Sektorit për Menaxhimin në Drejtorinë e Mjedisit për zbatimin e legjisllacionit • Kushte joadekuate ose të paqarta për përfshirjen e sektorit privat në Bordin Menaxhues • Masa dhe fonde të pamjaftueshme ekonomike për krijimin e sistemeve rajonale të menaxhimit të mbetjeve.
Përgatitjateknike / organizative	<ul style="list-style-type: none"> • Mbulim jo i plotë me shërbimin për grumbullimin dhe transportimin e mbetjeve komunale • Mosekzistimi i deponive standarde në përputhje me ligjin • Përzgjedhja minimale e mbetjeve • Infrastruktura minimale e krijuar për mbledhjen dhe përzgjedhjen e rrjedhave speciale të mbetjeve • Tregu i pazhvilluar për materialet e mbetjeve të riciklueshme (shpesh të penguar nga sektori informal)

<p>Problemet ekonomike dhe financiare</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Niveli i ulët i mbledhjes së kompensimit të mbeturinave nga amvisërit • Shuma joadekuate të kompensimit jo të mjaftueshme për të mbuluar kostot e sistemit • Kapacitet i pamjaftueshëm financiar për të financuar kostot kapitale të vendosjes së sistemeve • Instrumente joadekuate për të stimuluar ndryshimet në sistem • Mungesa e fondeve për monitorim si në nivelin lokal ashtu edhe në atë kombëtar
<p>Kapacitetet njerëzore</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mungesa e burimeve njerëzore në MMJPH dhe Drejtorinë e Mjedisit • Kapacitete joadekuate në nivel rajonal dhe komunal
<p>Ndërgjegjësimi i publikut</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mungesa e një strategjie kombëtare për ndërgjegjësimin e publikut • Kapacitete të dobëta të sektorit joqeveritar në fushën e ndërgjegjësimit të publikut

Tabela 1: Mangësitë në zbatimin e PKMM 2009-2015

Me qëllim për të lëvizur në drejtimin e duhur, ne suaza të PKMM 2021-2031 u vendosën plane strategjike (bazuar në problemet e identifikuar).

Përmbajtja

1. HYRJE	14.
2. POLITIKA E MENAXHIMIT ME MBETURINAT NE RMV.....	15.
Strategjia e mjedisit dhe ndryshimeve klimaterike	15.
Strategjia Kombëtare e Menaxhimit të Mbetjeve	16.
Legjislacioni për Menaxhimin e Mbetjeve	16.
Planet dhe programet e menaxhimit të mbetjeve	17.
Kuadri institucional	19.
3. POLITIKAT EUROPIANE DHE KONTEKSTI LIGJOR.....	23.
Ekonomia rrethore dhe politika e BE-së për menaxhimin e mbetjeve	23.
Direktiva e Rishikuar në Kuadrit të Mbetjeve (2008/98 / KE)	24.
Zbatueshmëria e objektivave të BE-së për Republikën e Maqedonisë së Veriut	26.
Ligjet tjera të BE-së	28.
4. PLANI KOMBTAR I MENAXHIMIT Të MBETURINAVE (2021-2031)	29.
Fushat kryesore për veprim	29.
5. PERMIRSIMET E KORNIZS KOMBTARE LIGJORE	35.
Legjislacioni kombëtar për administrimin e mbeturinave.....	35.
Rishikimi i gjetjeve	35.
Përmirësimet strukturore në legjislacionin për menaxhimin e mbetjeve	35.
Lejet	36.
6. FORCIMI I KAPACITETIT TE QEVERISJES QENDRORE	37.
Themelimi i Agjencionit për Mjedis	38.
Spektori i Menaxhimit të Mbetjeve - Kalimi në Agjencion për Menaxhimin të Mbetjeve.....	38.
Inspektorati Shtetëror i Mjedisit	39.
Qendra informative Maqedonas e mjedisit hapsinor	39.
7. PËRMIRSIMI I PLANIFIKIMIT RAJONAL DHE DELEGIMI I SHËRBIMEVE	40.
Qasja e propozuar	40.
8. PËRMIRSIMI I TE DHËNAVE PËR MENAXHIMIN ME MBETJET	43.
Problemet me të dhënat e mbetjeve	45.
Ambicitet e të dhënave të mbeturinave.....	45.
Kostot për sistemin e monitorimit elektronik.....	Error! Bookmark not defined.

Masat dhe veprimet	Error! Bookmark not defined.
9. PËRMIRSIMI I PËRGJEGJSISE NGA PRODHUESI	Error! Bookmark not defined.
Përgjegjësia e Zgjeruar E Prodhuesit (POP)	47
Çështjet aktuale	Error! Bookmark not defined.
Masat dhe veprimet	Error! Bookmark not defined.
Rrjedhat kryesore të mbetjeve për PZP	Error! Bookmark not defined.
10. PARANDALIMI I KRIJIMIT TE MBETJEVE	Error! Bookmark not defined.
Masat dhe veprimet.....	Error! Bookmark not defined.
11. MENAXHIMI KOMUNAL I MBETJEVE.....	Error! Bookmark not defined.
Synimet e riciklimit.....	Error! Bookmark not defined.
Synimet për mbetjet e deponive.....	Error! Bookmark not defined.
Tregues të tjerë kryesorë	Error! Bookmark not defined.
Të dhënat	Error! Bookmark not defined.
Planifikimi i infrastrukturës komunale të mbetjeve.....	Error! Bookmark not defined.
Kostot e infrastrukturës	Error! Bookmark not defined.
Masat dhe veprimet	Error! Bookmark not defined.
12. MENAXHIMI I MBETJEVE TREGTARE DHE INDUSTRIALE	70.
Të dhënat	Error! Bookmark not defined.
Menaxhimi	Error! Bookmark not defined.
Masat dhe veprimet	Error! Bookmark not defined.
13. MBETJET NDËRTIMORE, DEMOLIMI DHE GËRMIMI	73.
Të dhënat	Error! Bookmark not defined.
Synimet e riciklimit.....	Error! Bookmark not defined.
Menaxhimi	Error! Bookmark not defined.
Masat dhe aktivitetet	Error! Bookmark not defined.
14 MENAXHIMI I MBETJEVE TE RREZIKSHME	70
Të dhënat	Error! Bookmark not defined.
Menaxhimi	Error! Bookmark not defined.
Opsionet e menaxhimit të mbetjeve të rrezikshme	Error! Bookmark not defined.
Veprimet për të përmirësuar menaxhimin e mbetjeve të rrezikshme	Error! Bookmark not defined.
15. MBETJE MJEKËSORE	73
16. Llum në ujrat e ndotur	Error! Bookmark not defined.
Prezantimi	75
Direktiva për Llum	Error! Bookmark not defined.
Të dhënat	Error! Bookmark not defined.

Menaxhimi	Error! Bookmark not defined.
Opsionet e menaxhimit të llumit	76
Strategjia e propozuar e menaxhimit me llumet	Error! Bookmark not defined.
17. DEPONITË	84.
Të dhënat	Error! Bookmark not defined.
Kalimi nga hedhja e pakontrolluar e deponive sanitare	Error! Bookmark not defined.
Plani për mbylljen e deponive jo standarde.....	Error! Bookmark not defined.
Nevojat e ardhshme për kapacitetin e deponive	87.
Tarifat e asgjësimit të deponive	Error! Bookmark not defined.
Masat dhe veprimet	Error! Bookmark not defined.
18. EKSPORTI DHE IMPORTI I MBETJEVE.....	Error! Bookmark not defined.
Historia	9184
Parimet kryesore	Error! Bookmark not defined.
Përpunimi ose asgjësimi.....	Error! Bookmark not defined.
Mbetje të rrezikshme dhe jo të rrezikshme	Error! Bookmark not defined.
Rregullore për importin, eksportin dhe tranzitin e mbetjeve.....	94.
19. Rehabilitimi i deponive të paligjshme dhe zonat e ndotura	95.
20. PROGRAM PER RRIJTJEN E NDËRGJEGJES PUBLIKE PER ZBATIMIN E SISTEMIT TË MENAXHIMIT TË MBETJEVE ME QËLLIM KALIMIN NGA EKONOMIA RRETHORE	88
SHTOJCA 1 - Kriteret e vendndodhjes për ndërtimin e një instalimi për menaxhimin e mbetjeve.....	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
SHTOJCA 2 - Shënim për pranimin në BE	Error! Bookmark not defined.
SHTOJCA 3 - Përmbledhje e objektivave të BE-së	Error! Bookmark not defined.
SHTOJCA 4 - Plani i veprimit	Error! Bookmark not defined.
SHTOJCA 5 - Programet kombëtare për rrjedhat speciale të mbetjeve	Error! Bookmark not defined.
SHTOJCA 6 - Programi Kombëtar i Menaxhimit të Mbetjeve të Paketimit.....	105
SHTOJCA 7 - Programi Kombëtar i Menaxhimit të MPEE.....	Error! Bookmark not defined.
SHTOJCA 8 - Programi Kombëtar per Menaxhimit të Mbetjeve te Baterive dhe Akumulateve.....	121.
SHTOJCA 9 - Tabelat dhe fotografitë.....	Error! Bookmark not defined.

SHKURTESA

AMM	Agjencia e Mbrojtjes së Mjedisit
PBV	Prodhimi Bruto Vendor
BE	Bashkimi Europian
LMM	Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve
LMPEEMPEE	Ligji për Menaxhimin e Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike dhe Mbetjeve të Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike
LMBAMBA	Ligji për Menaxhimin e Baterive dhe Akumulatorëve dhe Mbetjeve të Baterive dhe Akumulatorëve
LPMMP	Ligji për Paketimin dhe Menaxhimin e Mbetjeve të Paketimit
LRSHM	Ligji për Rrjedhat Shtesë të Mbetjeve
MNK	Mbeturinat e Ngurta Komunale
MMJPH	Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor
MBPEU	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave
QMIM	Qendra Maqedonase e Informimit Mjedisor
BN-KMM	Bordi Ndër-Komunal për Menaxhimin e Mbetjeve
SKMM	Strategjia Kombëtare e Menaxhimit të Mbetjeve
PKMM	Plani Kombëtar i Menaxhimit të Mbetjeve
PKPM	Plani Kombëtar për Parandalimin e Mbetjeve
MPEE	Mbetjet e Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike
PZP	Përgjegjësia e Zgjeruar e Prodhuesve
PRMM	Plani Rajonal i Menaxhimit të Mbetjeve
DKM	Direktiva Kornizë e Mbetjeve
ER	Ekonomia Rrethore
MM	Menaxhimi i mbetjeve

1. HYRJE

Republika e Maqedonisë së Veriut tashmë po hap rrugën për një qasje më të qëndrueshme në menaxhimin e mbeturinave dhe lëndëve të para dytësore dhe burimeve. Sukseset tashmë janë arritur në drejtim të miratimit të një kornize të re ligjore për menaxhimin e mbeturinave, krijimin e planifikimit rajonal të menaxhimit të mbetjeve, mbledhjen më efikase të mbeturinave, si dhe krijimin e organizatave për përgjegjësi të zgjeruar të prodhuesve.

Plani Kombëtar i Menaxhimit të Mbetjeve (2021-2031) (këtu e tutje referuar si "Plani") bazohet në këto rezultate, por konfirmon se mbetet shumë për të bërë. Mbledhësit e autorizuar i shërbejnë pothuajse të gjithë popullsisë në të gjithë territorin, por fatkeqësisht hedhja e pakontrolluar e mbeturinave në deponitë ilegale (egra) është shumë e zakonshme, nivelet e përzgjedhjes dhe riciklimit janë shumë të ulëta, informacioni dhe të dhënat për llojet e mbetjeve janë joadekuate, dhe institucionet kryesore përgjegjëse për këto çështje kanë kapacitetitë kufizuar, Plani synon ti adresojë të gjitha këto çështje dhe të marrë masa në një nivel më të lartë për të sjellë progres më të madh dhe rezultate më të mira, të cilat do të bazoheshin në një kuptim më të mirë të mënyrës se si mund të përdoren burimet, si dhe duke iu përgjigjur kërkesave që vijnë nga legjislacioni.

Qëllimi është të zhblllokohen dhe kapërcehen problemet ekzistuese në sistemin aktual, në mënyrë që të zhvillojë dhe zbatojë sistemet e grumbullimit dhe trajtimit në përputhje me hierarkinë e mbetjeve për të arritur përpunimin dhe asgjësimin e sigurt mjedisor, si dhe ndryshimin nga një linear në një ekonomi qarkulluese në një mënyrë që i përshtatet më së miri situatës në Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Plani përqendrohet në një sërë mundësish për të mundësuar menaxhim të qëndrueshëm të mbetjeve: ligje të qarta dhe efikase, kapacitete të forta institucionale dhe infrastrukturë, të dhëna relevante dhe të besueshme të mbetjeve dhe sisteme ambicioze të përgjegjësisë së prodhuesve. Për më tepër, Plani adreson çështje specifike që janë të rëndësishme në nivelin kombëtar, të tilla si menaxhimi i mbetjeve të rrezikshme, importi dhe eksporti i mbeturinave dhe rehabilitimi i pikave të nxehta historike.

Aktivitetet e përfshira në Plan shënohen nga vendosmëria për të arritur rezultate sa më të mira për mjedisin dhe ekonominë e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Ndryshe nga plani i mëparshëm, qëllimi i këtij Plani është të ofrojë një qasje më strategjike dhe ai përqendrohet në veprime dhe aktivitete strukturore, me mundësinë për të dhënë kontributin më të madh, poashtu duhet të kete një korrelacion me planet rajonale të menaxhimit të mbetjeve të cilat janë më të hollësishme në përmbajtjen e tyre.

1. POLITIKA E MENAXHIMIT TË MBETURINAVE NË RMV

Parimet kryesore të politikave Europiane të menaxhimit të mbetjeve janë në thelbin e drejtimit strategjik të menaxhimit të mbetjeve në RMV, duke filluar me prodhuesit e mbetjeve, përmes ripërdorimit, riciklimit, përpunimit të tyre, deri në asgjësimin përfundimtar, duke marrë parasysh problemet e mbetura me mbetjet historike, të cilat janë rezultat i menaxhimit joadekuat të mbetjeve në të kaluarën.

Vendosja e një sistemi modern të menaxhimit të mbetjeve është një detyrë komplekse, por megjithëse tani është koha për menaxhim të integruar të mbetjeve, masat aktuale janë përshtatur për nevojat e RMV, duke u përqëndruar në fazat e hershme të zhvillimit.

Parimet themelore strategjike janë përcaktuar qartë në SKMM, PKMM, PRMM, programet dhe ligjet përkatëse të përshkruara më poshtë. Seksionet e mëtejshme të planit përmbajnë informacione specifike në lidhje me menaxhimin e rrjedhave të ndryshme të mbeturinave.

Strategjia e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike

Strategjia e mëparshme e BE-së për Mjedisin dhe Ndryshimet Klimatike (2014-2020) përcaktojnë veprimet prioritare që synojnë një sërë përfitimesh për mjedisin dhe shoqërinë. Ajo që është e rëndësishme është që strategjia azhurohet në kornizën ligjore për ndryshimin e klimës dhe mjedisin. Ajo që është e rëndësishme është që strategjia të përmirësojë kornizën ligjore të mjedisit të BE-së, në mënyrë që të përgatitet më mirë për sfidat e anëtarësimit në BE.

Strategjia prezanton konceptin e zhvillimit të qëndrueshëm, duke pranuar që respektimi i standardeve më të larta mjedisore është në thelb të interesave afatgjata kombëtare, shoqërore dhe ekonomike të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe mbështet integrimin e politikave mjedisore dhe të ndryshimit të klimës në të gjithë sektorët.

Një fushë e rëndësishme ku nevojiten ndryshime të rëndësishme është implementimi i një sistemi modern të menaxhimit të mbetjeve. Megjithëse trajtimi dhe asgjësimi i mbetjeve lëshojnë nivele relativisht të ulëta të emetimeve të gazrave, riciklimi dhe parandalimi i gjenerimit të mbetjeve mund të shmangë emetimet në të gjithë sektorët e tjerë të ekonomisë. Menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve mund të ketë një ndikim pozitiv në emetimet në sektorin e energjisë, pylltarisë, bujqësisë, transportit dhe prodhimit. Llogaritjet tregojnë se sektori i mbetjeve është një nga sektorët me një trend të rritjes së emetimeve të gazrave duke arritur në 610 Gg CO₂-eq në 2016, i cili është dyfishuar krahasuar me 1990 ose 6.3% më shumë krahasuar me 2014. Nga të gjithë sektorët, emetimet nga kategoria "hedhja e mbeturinave të ngurta" janë pjesëmarrësit më të rëndësishëm me 77.5% në emetimet totale të gazrave në 2016. Kategoria e dytë me një sasi të konsiderueshme të emetimeve të gazrave është "trajtimi dhe shkarkimi i ujërave të ndotura" me rreth 19% në 2016. Djegia dhe djegia e hapur e mbeturinave kontribuojnë me rreth 4% në tre vitet e fundit të raportuara. Emetimet e CH₄ dhe N₂O nga kategoria Trajtimi biologjik i mbetjeve të ngurta nuk kontribuojnë ndjeshëm në emisionet totale për shkak të sasisë së vogël të mbetjeve të kompostuara të raportuara. Rreth 92% e emisioneve të gazrave në tre vitet e fundit të periudhës raportuese janë CH₄, ndërsa N₂O dhe CO₂ zënë përkatësisht 7.2%, 1%. Këto shifra tregojnë se sektori i mbeturinave ka një pjesë të caktuar në përqindjen e përgjithshme të gazrave, kështu që mbetjet kontribuojnë në emetimet e gazeve. Kështu, mund të shihet se me menaxhimi të duhur të mbetjeve do të mundësohet zbutja dhe zvogëlimin, prandaj prej këtu del dhe rëndësia e përfshirjes së përbërësve klimatik në këtë Plan.

Strategjia Kombëtare e Menaxhimit të Mbetjeve

Strategjia Kombëtare e Menaxhimit të Mbetjeve (2008-2020) është korniza për përgatitjen dhe zbatimin e Planeve Kombëtare dhe Rajonale të Menaxhimit të Mbetjeve, të cilat përcaktojnë drejtimin themelor të menaxhimit të mbetjeve. Prioritetet kryesore të vendosura nga strategjia janë:

- Zgjidhja e problemeve të mbetjeve në vendin ku ato gjenerohen
- Përzgjedhja e llojeve të ndryshme të mbetjeve
- Përdorimi i mbetjeve si zëvendësim i burimeve natyrore të pa rinovueshme
- Rrjeti i integruar i impianteve të trajtimit dhe asgjësimit të mbeturinave
- Infrastruktura e menaxhimit të mbetjeve të rrezikshme
- Përdorimi racional dhe i vetëdijshtëm për mjedisin e tokave
- Mbyllja dhe rehabilitimi i deponive ekzistuese të paligjshme dhe jostandarde

Strategjia Kombëtare e Menaxhimit të Mbetjeve paraqet konceptin e menaxhimit të integruar të mbetjeve në nivel rajonal. Krijimi i strukturave rajonale për një koordinim më të suksesshëm të aktiviteteve të menaxhimit të mbetjeve në emër të komunave anëtare ishte një rekomandim kryesor nga ish-PKMM (2009-2015).

Ky plan zgjatet edhe për dhjetë vjet pas përfundimit të strategjisë aktuale. Prandaj, ai përdor rastin për të futur koncepte më të reja të përdorura në BE-ja për menaxhimin e mbetjeve dhe burimeve të tilla si, për shembull, "ekonomia rrethore", e cila do të përfshihet në versionin tjetër të SKMM (2021-2033).

Legjislacioni për menaxhimin e mbeturinave

Politikat kombëtare të menaxhimit të mbetjeve bazohen në Ligjin për Mjedisin Jëtesor (LMJ), planet kombëtare për veprimin mjedisor (PKVM 1996/2007) dhe Ligjin për Menaxhimin e Mbetjeve (LMM).

LMJ-ja ofron kornizën e përgjithshme, duke vendosur parime për mbrojtjen e mjedisit dhe duke përcaktuar rolet dhe përgjegjësitë e organeve të administratës shtetërore në nivelin qendror dhe lokal, si dhe personat juridikë dhe individë.

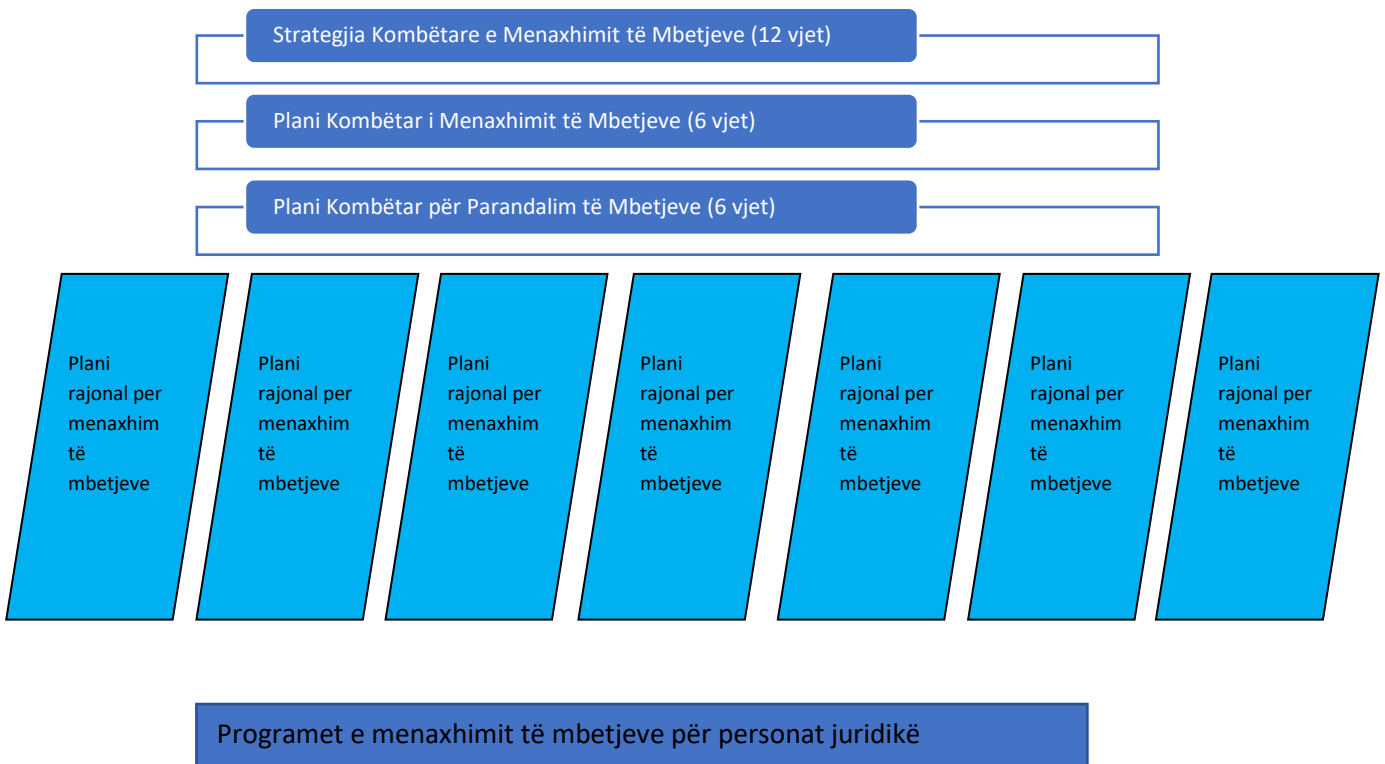
Me LMM përcaktohen dispozita të veçanta që i referohen rregullimeve administrative, dhe organizative operacionale për menaxhimin e mbeturinave. Me LMM rregullohen parimet dhe objektivat për menaxhimin e mbetjeve, strategjitë, planet dhe programet për menaxhimin e mbetjeve, të drejtat dhe detyrimet e personave juridikë dhe fizik në lidhje me menaxhimin e mbetjeve, mënyrën dhe kushtet në të cilat mund të kryhet mbledhja, transporti, ripërdorimi, trajtimi, magazinimi, përpunimi dhe asgjësimi i mbetjeve, importi, eksporti dhe tranziti i mbetjeve, krijimi i sistemit të informacionit, si dhe financimi dhe mbikëqyrja e menaxhimit të mbetjeve.

Ligje të tjera që rregullojnë këte lëmi janë: Ligji për Menaxhimin e Paketimit dhe Mbetjet nga Paketimet, Ligji për Menaxhimin e Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike dhe Mbetjeve të Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike, si dhe Ligji për Menaxhimin e Baterive dhe Akumulatorëve dhe Mbeturinave të Baterive dhe Akumulatorëve

Për më tepër (gjatë miratimit të këtij Plani) në procesin e konsultimit ndërministror dhe finalizimit janë dy ligje të reja, përkatësisht: Ligji për Përgjegjësinë e Zgjeruar të Prodhuesve të Menaxhimit të Mbetjeve dhe Ligji për Rrjedhat e Vecanta të Mbetjeve në sistemin të përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit, si dhe zgjidhjet e reja ligjore për katër ligjet ekzistuese në fushën e menaxhimit të mbetjeve.

Planet dhe programet e menaxhimit të mbetjeve

Autoritetet kompetente të Republikës së Maqedonisë së Veriut, bordet ndërkomunale për menaxhimin e mbeturinave, komunat dhe qyteti i Shkupit, si dhe personat juridikë dhe fizikë që administrojnë mbeturinat, në përputhje me këtë ligj, janë të detyruar të miratojnë dhe Zbatojnë dokumente strategjike, planifikuese dhe programore për menaxhimin e mbeturinave në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Figura 1. Strategjia, planet dhe programet e menaxhimit të mbetjeve

Planet rajonale për menaxhim të mbetjeve

Komunat, të cilat janë të organizuara në tetë rajone për menaxhim të mbetjeve, zbatojnë parimin e menaxhimit të mbetjeve në vendin e riciklimit. Qeveria është përqendruar në krijimin e një infrastrukturë të integruar rajonale për mbledhjen dhe trajtimin e mbetjeve, me një theks të veçantë në zgjedhjen primare, mbetjet në vend (riciklimin), materialet e riciklueshme dhe trajtimin e mbetjeve të biodegradueshme.

Këshillat e komunave dhe qytetit i Shkupit, me propozimin e bordit të tyre ndërkomunal për menaxhimin e mbeturinave, duhet të miratojnë një Plan Rajonal të Menaxhimit të Mbetjeve për rajonin e tyre. Të tetë planet rajonale të menaxhimit të mbetjeve janë miratuar.

Planet rajonale përcaktojnë rezultatet e përbashkëta të komunave dhe qytetit të Shkupit në nivel rajonal, në përputhje me Strategjinë Kombëtare të Menaxhimit të Mbetjeve dhe Planin Kombëtar të Menaxhimit të Mbetjeve. Planet rajonale përmbajnë veçanërisht:

- Vlerësimin e përgjithshëm të përbërjes dhe sasive të mbetjeve të gjeneruara;

- Objektivat në lidhje me përgatitjen për ripërdorimin, riciklimin, përpunimin dhe asgjësimin e mbeturinave;
- Teknologji dhe metodat të planifikuara për menaxhimi të mbeturinave;
- Masat për edukimin dhe ndërgjegjësimin e publikut për menaxhimin e mbeturinave;
- Masat për të monitoruar zbatimin e planit;
- Tregues për monitorimit të performancave.

Programet e menaxhimit të mbetjeve

Personat juridik dhe pronarët e vetëm (sipas LMM) të cilët gjatë kryerjes së veprimtarisë së tyre gjatë një viti kalendarik gjenerojnë më shumë se 200 kg mbetje të rrezikshme ose më shumë se 100 ton mbetje jo të rrezikshme, miratojnë programe të menaxhimit të mbetjeve në përputhje me SKMM, PKMM, Plani për të zvogëluar planet e gjenerimit të mbetjeve dhe menaxhimit të mbetjeve. Këto programe miratohen nga MMJPH. Këtyre personave juridikë u kërkohet që për vitin e kaluar të paraqesin një raport vjetor mbi zbatimin e programeve të tyre në MMJPH, bazuar në rezultatet e marra nga raportet mbi zbatimin e programeve të menaxhimit të mbetjeve, MMJPH mund të bëjë ndryshime dhe shtesa në dokumentet e planifikimit.

Në përputhje me Ligjin për Përgjegjësinë e Zgjeruar të Prodhuesve (PZP), prodhuesit, përkatësisht operatori kolektiv ose i pavarur janë të detyruar të përgatisin një Program për Përgjegjësi të Zgjeruar të prodhuesit për rrjedha të vecantë mbetjesh, në mënyrë që të arrijnë qëllimet kombëtare të përcaktuara në rregullore për rrjedhat speciale të mbetjeve.

- Gjithashtu, MMJPH, për të arritur objektivat kombëtare për menaxhimin e rrjedhave speciale të mbetjeve, të përcaktuara në rregulloret për rrjedhat speciale të mbetjeve, miraton një Program për menaxhimin e rrjedhave speciale të mbetjeve, të cilat janë pjesë integrale e këtij Plani.

Këto programe janë miratuar për secilën rrjedhë specifike të mbetjeve që përcaktohet nga rregulloret përkatësisht për rrjedhat specifike të mbetjeve, dhe në veçanti përmbajnë:

- përshkrimin dhe vlerësimin e situatës aktuale në menaxhimin e rrjedhave speciale të mbetjeve;
- përshkrimi i prodhuesve, operatorëve kolektivë dhe të pavarur që marrin pjesë në menaxhimin e rrjedhave speciale të mbetjeve;
- sasia sipas rrjedhës së veçantë dhe lloji i mbetjeve të gjeneruara në Republikën e Maqedonisë së Veriut, si dhe parashikimet e ardhshme dhe trendi i zhvillimit në pesë vitet e ardhshme;
- masat për të parandaluar gjenerimin të mbetjeve nga rryma të veçanta dhe masat për të inkurajuar mbledhjen, klasifikimin, ripërdorimin, riciklimin dhe format e tjera të rigjenerimit, përpunimit dhe asgjësimit të mbeturinave;
- masat për të përmirësuar situatën e tregut për rikuperimin, përpunimin dhe riciklimin e mbeturinave nga rrjedhat e veçanta;
- masat ekonomike;
- masat për informimin, edukimin dhe kryerjen e një fushate për ngritjen e vetëdijes publike për trajtimin e rrymave të veçanta të mbeturinave;
- rishikimi i legjislacionit për menaxhimin e mbetjeve dhe rrjedhat speciale të mbetjeve dhe masat për përmirësimin e tij;
- udhëzime për zhvillimin e ardhshëm të menaxhimit të rrjedhave speciale të mbetjeve;
- qëllimet e planifikuara për rrjedhat specifike të mbetjeve që do të arrihen në periudhën e ardhshme, si dhe arritjen e qëllimeve që janë në përputhje me legjislacionin dhe politikat e BE-së, dhe
- çështje të tjera të rëndësishme për menaxhimin e rrjedhave specifike të mbetjeve.

Si pjesë e këtij plani, bashkangjiten dhe programet në vijim:

- Programi i administrimit të Mbetjeve të paketimit;

- Programi për Menaxhim të Mbetjeve të Baterisë dhe Akumulatorëve dhe
- Programi për menaxhim të Mbetjevetë Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike.

Kohëzgjatja e strategjisë

Strategjia Kombëtare e Menaxhimit do të rishikohet për të mbuluar periudhën 2021-2033. Ky plan kombëtar i menaxhimit të mbetjeve do të rishikohet në vitin 2026, që do të planifikohet për periudhën 2026-2031 dhe planet rajonale të menaxhimit të mbetjeve do të rishikohen veçmas pas 6 vitesh nga miratimi i tyre, ndërsa programet e personave juridik do të miratohen çdo 3 vjet . Programet për rrjedhat speciale të mbetjeve miratohen gjatë kohëzgjatjes së lejes për trajtimin e mbeturinave, dmth. Për një periudhë shtatë (7) vjeçare.

Kuadri institucional

Përgjegjësitë janë të ndara midis MMJPH dhe organeve të tjera të qeverisjes qendrore, si dhe institucioneve komunale.

Pushteti qendrorë

Ministria e Mjedisit Jetesor dhe Planifikimit Hapsinor ka përgjegjësi të përgjithshme për menaxhimin e mbetjeve, për vendosjen e standardeve të menaxhimit të mbetjeve, monitorimin, lëshimin e lejeve për menaxherët e mbetjeve dhe përafrimin e legjislacionit. Sektori për Menaxhimin e Mbetjeve, i themeluar në 2010, është përgjegjës për planifikimin dhe zbatimin e dispozitave ligjore, si dhe iniciimin dhe koordinimin e projekteve të menaxhimit të mbetjeve.

Ligjet dhe aktet nënligjore hartohen në bashkëpunim me ministrinë e tjera, por ekziston nevoja për harmonizimin e roleve, kompetencave të aktorëve të ndryshëm, si dhe për përmirësimin e komunikimit dhe koordinimit.

Ministria e Mjedisit Jetesor dhe Planifikimit Hapsinor, në bashkëpunim me Ministrinë e Ekonomisë (ME) dhe Ministrinë e Financave, është përgjegjëse për përgatitjen e rregulloreve për përgjegjësinë e zgjeruar të prodhuesve (paketim, MPEE, bateri). Ministria e Financave (MF) përgatit instrumente ekonomike dhe siguron fonde për të inkurajuar menaxhimin e qëndrueshëm të mbetjeve, veçanërisht në lidhje me mbledhjen e tarifave, menaxhimin e pasurive dhe mekanizmat e rikuperimit të tarifave.

Ministria e Shëndetësisë (MSH) dhe MMJPH përgatisin rregulloret për menaxhimin e mbetjeve mjekësore. Kontrolli dhe inspektimit mbi menaxhimin e mbetjeve mjekësore është i ndarë ndërmjet Inspektoratit Sanitar Shtetëror për përzgjedhjen dhe ruajtjen e mbetjeve mjekësore, dhe Inspektoratit Shtetëror të Mjedisit për transportin, trajtimin dhe asgjësimin e mbetjeve mjekësore.

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave (MBPEU) është përgjegjëse për mbledhjen, trajtimin dhe asgjësimin përfundimtar të nënprodukteve të kafshëve. Ministria e Transportit dhe Lidhjeve (MTL) është përgjegjëse për çështjet komunale (Ligji për Aktivitetet Komunale), dhe Ministria e Ekonomisë është përgjegjëse për krijimin e ndërmarrjeve publike (Ligji për Ndërmarrjet Publike).

Organet kompetente për inspektim dhe sanksionim janë Inspektorati Shtetëror i Mjedisit (ISHM) dhe inspektorët e autorizuar të mjedisit, si dhe inspektorët lokalë komunal.

Kontrolli dhe inspektimit i produkteve që vendosen në treg është përgjegjësi e Inspektoratit Shtetëror të Tregut (brenda ME).

Pushteti vendor

Në mbështetje të menaxhimit të integruar rajonal të mbetjeve, ndryshimet në LMM u miratuan në 2012, të cilat krijuan bazën për krijimin e bordeve ndërkomunale të menaxhimit të mbeturinave (BN-KMM). Anëtarët e këtyre bordeve janë kryetarë të komunave ose persona të emëruar prej tyre, dhe kanë këto kompetenca:

1. Miratimi i draft Planit rajonal të Menaxhimit të Mbetjeve;
2. Organizimin dhe zbatimin të planit rajonal për Menaxhim të Mbetjeve;
3. Organizimi i prokurimit nga kontraktorët për zhvillimin dhe funksionimin e infrastrukturës;
4. Miratimi i projekt programit të investimeve;
5. Kontrolli mbi aktivitetet e kontraktorëve të zgjedhur;
6. Miratimi dhe ndryshimet në rregulloren e punës së BN-KMM;
7. Zgjedhja e një kryetari të BN-KMM.

Komunat dhe Qyteti i Shkupit janë përgjegjës për organizimin dhe grumbullimin, transportit dhe asgjësimin të mbeturinave komunale, duke siguruar pjesëmarrjen në arritjen e qëllimeve kombëtare për rrjedhat speciale të mbeturinave në përputhje me rregulloren për rrjedhat speciale të mbeturinave, krijimin e qendrave të grumbullimit dhe infrastrukturës tjetër për mbledhjen e veçantë të mbeturinave dhe rrjedha speciale të mbeturinave për ripërdorim, përpunim dhe riciklim të rrjedhës speciale të mbeturinave duke lidhur marrëveshje me operatorët kolektivë ose të pavarur të regjistruar në Republikën e Maqedonisë së Veriut, me të cilin ata janë të detyruar t'i japin të njëjtat kushte secilit operator kolektiv ose të pavarur, dmth. nuk mund të japë një avantazh ose të përkeqësojë pozicionin e një aktori tjetër kolektiv ose të pavarur. Komunat janë gjithashtu përgjegjëse për mbikëqyrjen e transportit dhe asgjësimin të mbetjeve jo të rrezikshme industriale nga territori i tyre, duke identifikuar vendet e përshtatshme për objektet e menaxhimit të mbetjeve (objektet e përpunimit ose depozitimit), duke përfshirë miratimin e rregulloreve lokale, financimin dhe monitorimin e mbylljes së deponive të paligjshme e përcaktimit të pikave të grumbullimit (një vend ku një ose më shumë koshe përdoren për grumbullimin dhe përzgjedhjen e mbeturinave për mbledhjen e tyre për të kryer aktivitetet e menaxhimit të mbetjeve ose transportimin e tyre në një qendër grumbullimi) dhe Qendrat e grumbullimit (objekt ose pjesë e një objekti ku Mbetjet komunale lihen falas nga amviset, përfshirë mbetjet e riciklueshme që mbledhen dhe ruhen përkohësisht, të cilat për shkak të vëllimit të tyre të madh ose karakteristikave të rrezikshme nuk duhet të hidhen në enë ose koshe mbeturinash të vendosur në pikat e grumbullimit).

Njësitë e vetëqeverisjes lokale janë të detyruara të monitorojnë dhe të kujdesen siç duhet për zbatimin dhe implementimin e masave dhe objektivave të përcaktuara në dokumentet strategjike, planifikuese dhe programore të Ligjit për Menaxhimin e Mbetjeve.

Kompanitë e Shërbimeve Publike (KSHP) janë ofrues të shërbimeve të krijuar nga një organ i qeverisjes qendrore ose lokale për të siguruar një shërbim të administrimit të mbetjeve publike në një zonë të caktuar, për një periudhë specifike ose të pacaktuar kohe. Një ofrues i shërbimeve mund të jetë gjithashtu një person juridik që ka lidhur një kontratë me afat të caktuar me një organ të qeverisjes qendrore ose lokale për të siguruar një shërbim të administrimit të mbetjeve publike në një zonë të caktuar, për një periudhë të caktuar ose të pacaktuar kohore. Disa komuna kanë krijuar Partneritete Publike-Private PPP me kompani lokale për mbledhjen e mbetjeve komunale dhe materialeve të mbetjeve që duhet të riciklohen, por shumica e komunave kanë krijuar shërbimet e tyre publike si ofrues të shërbimeve. Ligji i ri për administrimin e mbeturinave rregullon dhe formon operatorët të sistemit rajonal, i cili është një person juridik që ofron shërbimin e menaxhimit të mbeturinave në sistemin rajonal dhe që mund të themelohet nga vete aj, ose në të cilin menaxhimi i shumicës mbahet nga komunat, dmth. qyteti i Shkupit., dmth të themelohet ose në të cilin pjesa më e madhe e menaxhimit mbahet nga Qeveria ose ai e kryen shërbimin me një marrëveshje të përfunduar në një procedurë për dhënien e një koncesioni për menaxhimin e sistemit rajonal.

Palët e tjera të interesit

Palët e tjera të interesit të përfshira në menaxhimin e mbeturinave janë Qendrat për Zhvillimin e Rajoneve të Planifikimit (tetë qendra) ku do të krijohet një Njësi Organizative për Menaxhimin Rajonal të Mbetjeve. Njësia organizative është themeluar për secilin rajon të menaxhimit të mbeturinave me aktin për krijimin e Qendrës për Zhvillim të secilit rajon planifikues, në përputhje me rregulloret për zhvillim rajonal të ekuilibruar. Puna e njësisë organizative rregullohet nga Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve dhe është bartës i aktiviteteve kryesore për funksionimin normal të sistemit rajonal. Mirëmbajtja e një baze e të dhënave për menaxhimin e mbetjeve në nivel rajonal dhe sigurimtë informacionit tëpalëve të interesuara për çështje që lidhen me sistemin rajonal, si dhe aktivitete të tjera të komunikimit publik, pastaj informimi i MMJPH dhe komunat themeluese mbi baza vjetore për qëllimet e arritura, me rekomandime për përmirësimin e praktikave më të mira si dhe investimet për të përmirësuar arritjet në fushat kryesore janë pjesë e detyrave kryesore të këtyre njësive.

Gjithashtu palë të rëndësishëm janë Shoqata e Njësive të Vetëqeverisjes Lokale (SHNJVL), dhomat ekonomike, sindikatat e shërbimeve publike, sindikatat e operatorëve të mbetjeve, shoqatat e ofruesve të shërbimeve publike, OJQ-të dhe institucionet shkencore në Universitete.

Karakteristika më e dobët është praktika institucionale dhe mungesa e komunikimit sistematik dhe i dispozitave në lidhje me trajnimin dhe udhëzimin. Nevojiten takime dhe dialog më të rregullt midis Ministrisë së Mjedisit Jetesor dhe Planifikimit Hapsinor dhe komunave, industrisë dhe palëve tjera.

Ekonomia rrethore

Ekonomia Rrethore (ER) është një sistem ekonomik që synon eliminimin e mbeturinave dhe përdorimin e vazhdueshëm të burimeve. Kështu, nevoja për burime të reja zvogëlohet, gjenerimi i mbetjeve zvogëlohet dhe sistemi kontribuon drejtpërdrejt në zvogëlimin e ndotjes dhe emisioneve të gazeve . Përpiqet të zgjasë afatin e ruajtjes, si dhe kohën e përdorimit të produkteve dhe infrastrukturës, dhe kështu, të rrisë produktivitetin e përgjithshëm të të njëjtave burime. Zbatimi i parimeve të Ekonomisë Rrethore është një parakusht për përmbushjen e objektivave që dalin nga detyrimet Marrëveshja e Klimës së Parisit, të cilën RMV, si nënshkruese dhe një vend që e ka ratifikuar atë, është e detyruar të zbatojë. Prandaj, zbatimi i ER-së bazohet veçanërisht në mënyrën dhe shpejtësinë e zbatimit të tij.

Lëvizja në ER do të zvogëlojë emetimet e gazeve dhe do të ndihmojë RMV-së të përmbushë detyrimet e saj sipas Marrëveshjes së Parisit. Praktikrat për shumicën do të hapin rrugën për uljeve të emetimeve, përfitimet financiare dhe krijimin e vendeve të punës.

Elementet e ekonomisë rrethore janë të pranishme në të gjitha dokumentet e mësipërme të planifikimit strategjik dhe programimit.

1. POLITIKAT EUROPIANE DHE KONTEKSTI LIGJOR

Ky pjesë ofron një përmbledhje të politikave aktuale të BE-së për menaxhimin e mbetjeve për të kuptuar çështjet kryesore për PKMM-s dhe planet rajonale.

Ekonomia rrethore dhe politika e BE-së për menaxhimin e mbetjeve

Ekonomia jonë ekzistuese është "krijimi, përdorimi dhe asgjësimi" i burimeve materiale në një mënyrë lineare. Ne përdorim burimet e tokës, ajrit dhe ujit, i kthejmë ato në produkte, i përdorim dhe më pas i hedhim poshtë.

Në ekonominë rrethore, sistemet janë krijuar për të përdorur më mirë materiale dhe produkte të vlefshme, për përdorim më pak primar të burimeve dhe për mundësi më të mëdha ekonomike. Figura 2 tregon konceptin dhe tregon se si reflekton dhe zgjerohet në hierarkinë ekzistuese dhe të njohur të menaxhimit të mbetjeve.

Figura 2: Ekonomia rrethore

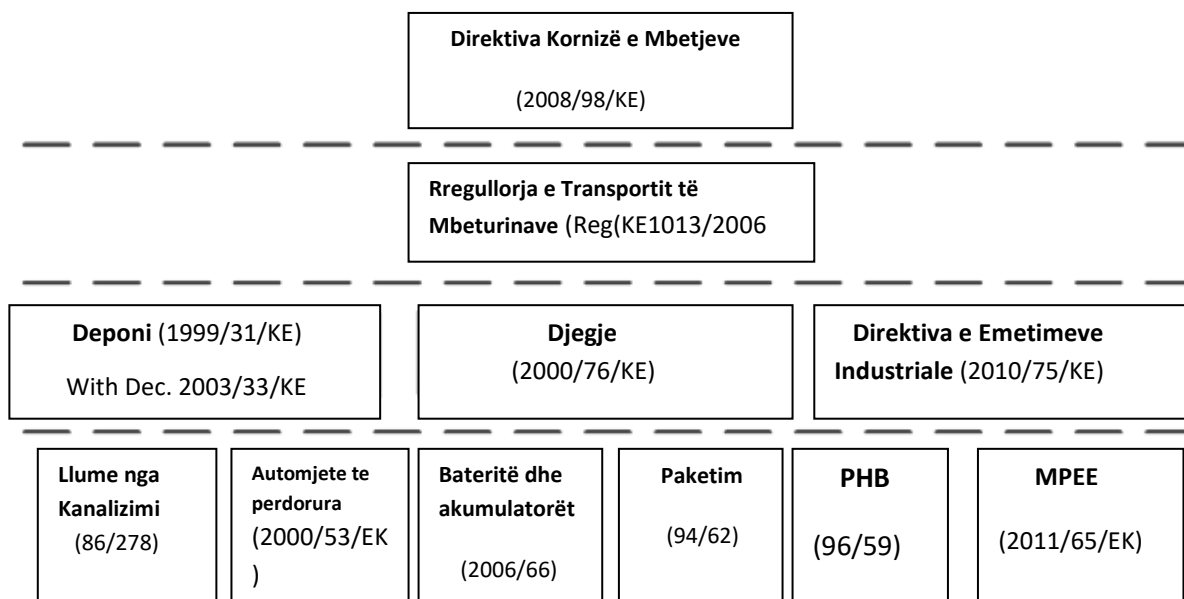
Figura tregon rrjedhën e produkteve dhe materialeve, të tilla si metali dhe plastika. Mirëmbajtja dhe ripërdorimi është më i dëshiruar. Ndërsa materialet "rrjedhin" nga sistemi dhe udhëtojnë drejt djegjes dhe asgjësimit, ato humbin vlerën. Qëllimi i një Ekonomie Rrethore është të mbrojë ato vlera duke siguruar që produktet dhe materialet të qarkullojnë në shkallën më të lartë të mundshme dhe që ekziston një qasje sistematike për heqjen e të gjitha materialeve të panevojshëm nga modeli i produktit.

Kalimi në një Ekonomi Rrethore është një pjesë e rëndësishme e përpjekjeve për të modernizuar ekonominë europiane. Ekziston një logjikë e fortë ekonomike për këtë dhe është e lidhur me përparësitë e BE-së për vendet e punës, rritjen, agjendën sociale dhe inovacionin industrial.

Më konkretisht, për sa i përket menaxhimit të mbetjeve, harta drejt një efikasiteti më të madh të burimeve synon:

- Të menaxhohet me mbetjet si burim,
- Mbetja e cila krijohet për koke njeriu Reduktohet,
- Te gjenden mundësi ekonomike për ripërdorimin dhe riciklimin,
- Riciklim më i madh i materialeve në përputhje me standardet të larta të cilësisë,
- Përpunimi i energjisë duhet të jetë i kufizuar në materiale që nuk riciklohen,
- Depozita duhet të mbahet në minimum,
- Dhe të mos ketë transport të paligjshëm të mbeturinave.

Këto qëllime janë azhurnuar përmes direktivave dhe rregulloreve të ndryshme të BE-së. Kuadri ligjor për mbeturinat mund të ndahet në katër grupe nga Direktiva Kornizë e mbetjeve duke unifikuar kornizën e përgjithshme rregullatore të BE-së (Figura 3).

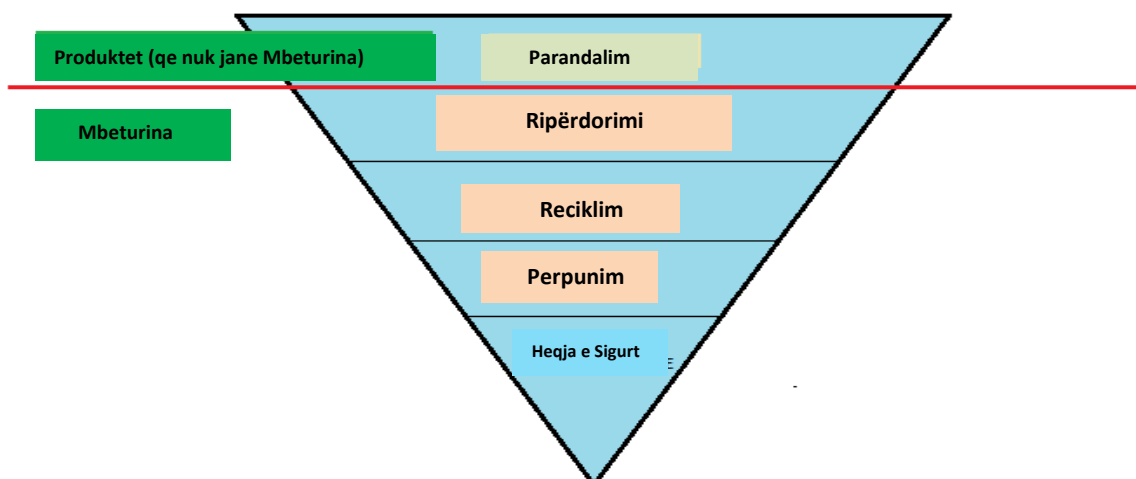

Figura 3: Ligji i BE-së për menaxhimin e mbeturinave

Direktiva e Rishikuar Kornizë e Mbetjeve (2008/98 / KE)

Direktiva Kornizë e Mbetjeve (2008/98 / KE) (DKM) është korniza ligjore gjithëpërfshirëse dhe ka një rëndësi të veçantë për planin. Kjo siguron bazën dhe praktikën e menaxhimit të qëndrueshëm të mbetjeve duke miratuar masa për të minimizuar efektet negative të menaxhimit të mbetjeve në shëndetin e njeriut dhe mjedisin dhe për të zvogëluar përdorimin e burimeve primare.

Një komponent kyç i DKM-s është hierarkia e re e mbeturinave (Figura 4), qëllimi kryesor i së cilës është të zvogëlojë efektet negative mjedisore të mbeturinave dhe të rrisë efikasitetin e burimeve në menaxhimin dhe politikën e mbetjeve.

Figura 4: Hierarkia e menaxhimit të mbeturinave

Në vitin 2018 DKM u forcua më tej nga "Paketa e Ekonomisë Rrethore". Në mënyrë që të rritet shkalla e riciklimit dhe të arrihet një nivel më i lartë i efikasitetit të burimeve, direktiva kornizë përfshin aktivitetet dhe objektivat e mëposhtëm.

- Shkalla e riciklimit prej 50% (përfshirë përgatitjen për ripërdorim) të mbetjeve komunale deri në vitin 2020, rritet në 55% deri në 2025, 60% deri në 2030 dhe 65% deri në 2035.
- Shkalla e riciklimit të materialeve të paketimit nga 65% deri në 2025, dhe 70% deri në 2030.
- Kufizimi i asgjësimit të mbetjeve komunale nga 10% deri në 2035.
- Grumbullim i veçantë i materialeve për ripërdorim - letër, metal, qelq dhe plastikë deri në 2015.
- Ky koleksion i veçantë do të zgjerohet për të përfshirë mbetjet bio deri në vitin 2024 dhe tekstilin si dhe mbeturinat e rrezikshme të amvisërise deri në vitin 2025.
- Shkalla e përpunimit prej 70% (përgatitje për ripërdorim, riciklim dhe përpunim tjetër të materialeve) për të gjitha mbetjet inerte dhe ndërtimore jo të rrezikshme deri në vitin 2020.

DKM gjithashtu përcakton kërkesat për planet dhe strategjitë e menaxhimit të mbetjeve që duhet të vendosen për gjendjen aktuale të menaxhimit të mbetjeve, si dhe masat për përpunimin, riciklimin, ripërdorimin dhe asgjësimin e mbeturinave.

Neni 29 i DKM vendos një detyrim për secilin Shtet Anëtar për të përgatitur një plan parandalimi të mbetjeve deri në Dhjetor 2013. Këto plane do të rishikohen çdo 6 vjet.

Sipas Nenit 13, Shtetet Anëtare duhet të marrin masa për të siguruar që administrimi i mbetjeve të kryhet pa rrezikuar shëndetin e njeriut ose mjedisin.

DKM përcakton masat për përgjegjësinë e gjerë të prodhuesve dhe për rritjen të përpunimit, riciklimit, ripërdorimit dhe parandalimit të gjenerimit të mbetjeve. Prandaj, Shtetet Anëtare mund të marrin masa ligjore për të siguruar që çdo subjekt i angazhuar profesionalisht në prodhimin, dizenjimin, përpunimin, shitjen ose importin e produkteve ka një detyrim të shtrijë përgjegjësinë ndaj prodhuesve. Kjo mund të përfshijë ripranimin e produkteve dhe mbetjeve të mbetura pas përdorimit të produkteve, si dhe menaxhimin e mëtejshëm të mbetjeve dhe përgjegjësinë financiare për aktivitete të tilla.

Zbatueshmëria e objektivave të BE-së për Republikën e Maqedonisë së Veriut

Synimet e BE-së janë treguesit kryesorë për menaxhimin e qëndrueshëm të mbetjeve. Sidoqoftë, për disa masa datat e synuara tashmë janë shkelur, ndërsa për dinamikat tjerat është e lëvërdishme dhe e realizueshme poashtu reale në kontekstin maqedonas. Koha shtesë e synuar do të negociohet si pjesë e negociatave të pranimit në BE. Ky PKMM dhe ligjet përkatëse të menaxhimit të mbetjeve përcaktojnë qëllimet progresive që janë të përshtatshme për Republikën e Maqedonisë së Veriut, ndërsa rikonfirmojnë qëllimin përfundimtar të arritjes së të gjitha qëllimeve të BE në kohën e duhur. Të gjitha rajonet duhet të zhvillojnë veprimtarinë e tyre dhe planet e infrastrukturës në kontekstin e përmbushjes së objektivave të përcaktuara në këtë plan.

Në kontekstin e afrimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut me qëllimet e BE-së për futjen e Ekonomisë Rrethore, ky Plan ofron një kornizë masash dhe parashikon një periudhë në të cilën aktivitetet e vendit mund të lëvizin (Tabela 1), në përputhje me planin e ri të veprimit për ekonomi rrethore për një Europë më të pastër dhe më konkurruese.

Masat kryesore	Data e realizimit
KORNIZA THEMELORE PER POLITIKA TE PRODHUESHMERUESE	
Propozim legjislativ për një iniciativë të qëndrueshme të politikës së prodhimit	2022
Propozimi legjislativ për të forcuar pozicionin e konsumatorëve në tranzicion	2022
Masat legjislative dhe jo-legjislative për futjen e një "korrigjimi ligjor" të ri	2022
Propozim legjislativ për të provuar pretendimet për pranueshmëri mjedisore	2022
Kriteret dhe objektivat e detyrueshëm të prokurimit publik të gjelbër në legjislacionin sektorial dhe prezantimi gradual i raportimit të detyrueshëm për prokurimin publik të gjelbër	2022
Propozimi i ri legjislativ për emetimet industriale, përfshirë integrimin e ekonomitë rrethore në dokumentet e ardhshme të referencës BAT	2022
Lëshimi i sistemit të raportimit dhe çertifikimit të udhëhequr nga industria	2024
Zinxhiri i vlerave për produktet kryesore	
nisma elektronike rrethore, zgjidhja e vetme e karikuesit dhe sistemi i shpërblimit për kthimin e pajisjeve të vjetra	2025
Rishikimi i legjislacionit që kufizon përdorimin e disa substancave të rrezikshme në pajisjet elektrike dhe elektronike dhe udhëzimet për pajtueshmërinë me kërkesat e REACH dhe eko-dizajnit	2025
Propozimi për një kornizë të re rregullatore për bateritë	2025
Propozimi për një kornizë të re rregullatore për mbeturinat e automjeteve	2025
Propozimi për një kornizë të re rregullatore për mbetjet e vajrave	2025
Auditimi për të forcuar kërkesat e detyrueshme të paketimit dhe për të zvogëluar mbeturinat (e tepërta) të paketimit	2024
Kërkesat e detyrueshme për përmbajtjen e ricikluar plastike dhe masat e zvogëlimin të mbetjeve plastike për produktet kryesore si paketimi, materialeve të ndërtimit dhe automjeteve	2024
Kufizimi i shtimit të qëllimshëm të mikroplastikës dhe masave për shkarkimi pa dashje i mikroplastikave	2025

Kuadri i politikave për plastikat e biodegradueshme dhe të biodegradueshme dhe plastikat e qëndrueshme të likopenit	2024
Strategjia e tekstilit	2022
Strategjia për ndërtimin e qëndrueshëm të mjedisit	2022
Iniciativa e disponueshme për zëvendësimin e paketimit për një përdorim	2021
ME PAK MBETURINA, VLERË MË TË MADHE	
Synimet e zvogëlimit të mbeturinave për rrjedhat specifike të mbetjeve dhe masa të tjera parandaluese të mbetjeve	2022
Modeli i përputhshëm për mbledhjen dhe etiketimin e mbeturinave të ndara (të sinkronizuara me BE) për të lehtësuar mbledhjen e mbeturinave të ndara	2022
Metodologjitë për monitorimin dhe zvogëlimin e pranisë të disa substancave potencialisht të rrezikshme në materialet e ricikluara dhe produktet e bëra prej tyre	2024
Sisteme të përputhshme me informacione për praninë e disa substancave potencialisht të rrezikshme	2024
Zhvillimi i kriterëve shtesë për përfundimin e statusit të mbeturinave dhe lëndëve të para dytësore	2024
Rishikimi i rregulloreve për import / eksport / tranzit të mbetjeve	2022
PËRFITIMET NGA EKONOMIA RRETHORE (QARKULLORE) PËR NJERËZIT, KOMUNAT, QYTETET	
Mbështetja e tranzicionit në ekonominë rrethore, politikat për aftësi, ekonominë sociale, etj.	2022
Mbështetja e tranzicionit në një ekonomi rrethore përmes politikës së kohezionit, një mekanizmi të tranzicionit të drejtë dhe iniciativave urbane	2022
Masat ndër-sektoriale	
Përmirësim i matjes, modelimit dhe politikave për arritjen e sinergjive midis ekonomisë rrethore dhe zbutjen dhe përshtatjen e ndryshimeve klimatike në nivelin kombëtar	2022
Kuadri rregullator për çertifikimin e heqjes së karbonit	2025
Përfshirja e objektivave të ekonomisë rrethore në rishikimin e udhëzimeve të ndihmës shtetërore në fushën e mbrojtjes së mjedisit dhe energjisë	2022
Përfshirja e objektivave të ekonomisë qarkore në kontekstin e rregulloreve të raportimit jo-financiar dhe iniciativave për qeverisjen e qëndrueshme të korporatave dhe kontabilitetin e gjelbër	2022
Zotimet më të rëndësishme në nivelin global	
Përpyekjet më të rëndësishme është arritja e një marrëveshje globale për plastikën	Pas fillimit të negociatave për anëtarësimi
Propozimi i Aleancës Globale për një Ekonomi të Rrumbullakët dhe fillimi i diskutimeve mbi një marrëveshje ndërkombëtare për menaxhimin e burimeve natyrore	Pas fillimit të negociatave për anëtarësimi
Përfshirja e qëllimeve ekonomike në marrëveshjet e tregtisë së lirë, proceset e tjera bilaterale, rajonale dhe multilaterale dhe marrëveshjet dhe instrumentet për financimin e politikës së jashtme të BE-së	Pas fillimit të negociatave për anëtarësimi
PROGRESI I MONITORIMIT	

Azhurimi i kornizës për monitorim të ekonomisë rrethore për të marrë parasysh përparësitë e politikave të reja dhe për të zhvilluar më tej treguesit e përdorimit të burimeve, përfshirë gjurmët e konsumatorit dhe materialit.	Prej 2024
---	-----------

Tabela 1. Plani i veprimit për ekonomitë rrethore për një vend më të pastër dhe më konkurrues

Ligjet tjera të BE-së

Përveç DKM, ka një numër të rregulloreve dhe direktivave në lidhje me menaxhimin e mbeturinave në BE.

- Qëllimet e mbledhjes, riciklimit dhe përpunimit janë prezantuar për rrjedha të shumta mbeturinash, që duhet të përmbushen midis 2011 dhe 2020. Direktiva 2006/66 / EU zbatohet për bateritë, Direktiva 2008/98 / EU zbatohet për mbetjet komunale dhe mbetjet inerte dhe ndërtimore. Direktiva 2000/53 / EU zbatohet për automjetet e përdorura.
- Synime të ngjashme ishin vendosur më parë për periudhën 2001–2008 për rrjedhat e tjera të mbeturinave. Për shembull, Direktiva 2002/96 / EU i referohet mbeturinave të pajisjeve elektrike dhe elektronike, të cilat u ndoqën së fundmi nga Direktiva 2012/19 / EU. Në mënyrë të ngjashme, Direktiva 94/62 / EU, e ndryshuar nga Direktiva 2004/12 / EU, zbatohet për mbetjet e paketimit.
- Direktiva e Deponive (1999/31 / EU) përcakton objektiva të tjerë në lidhje me mbetjet komunale të biodegradueshme. përcakton që depozitimi i këtij lloji të mbeturinave zvogëlohet në mënyrë progresive në 35% të sasisë totale (sipas peshës) të mbetjeve komunale të biodegradueshme të prodhuara në 1995 deri në 2016, me një objektiv paraprak prej 75% deri në 2006 dhe një objektiv të menjëhershëm prej 50% deri në 2009
- Në lidhje me përbërësit e rrezikshëm, Direktiva 96/59 / EU përcakton që nëse vëllimi i pajisjeve që përmbajnë bifenile të poliklorinuara (PCB) është më i lartë se 5 dm³ duhet të dekontaminohet ose asgjësohet deri në vitin 2010. Direktiva 2011/65 / EU, e cila parashikon shfuqizimin e Direktivës 2002/95 / EU mbi hyrjen në fuqi të vitit 2013, ndalon substanca të caktuara në të gjitha pajisjet elektrike dhe elektronike (PEE) deri në 2019.
- Në nivelin ndërkombëtar, Konventa e Bazelit rregullon lëvizjen ndërkufitare të mbetjeve të rrezikshme dhe asgjësimin e tyre. Konventa zbatohet në të gjithë BE-në përmes Rregullores (EU) Nr. 1013/2006, e njohur si Rregullorja për Transportin e Mbetjeve.

4. PLANI KOMBTAR I MENAXHIMIT ME MBETURINA (2021-2031)

Plani përcakton aktivitetet që do të ndërmerren në një nivel të lartë që do të përmirësonin menaxhimin e mbetjeve dhe burimet në Maqedoni për një periudhë prej 10 vjetësh.

Plani është përgatitur në përputhje me LMM, në kombinim me tetë planet rajonale të menaxhimit të mbetjeve, programet e menaxhimit të paketimit, pajisjet elektrike dhe elektronike dhe mbetjet (MPEE) dhe programin e menaxhimit të baterive dhe akumulatorëve, bazuar në botimet e Shtetit Zyra e Statistikave, Strategjia për Ndryshimin e Mjedisit dhe Ndryshimet Klimatike, Strategjia Kombëtare e Ujit dhe Administrata Doganore në RMV, kështu që plani përmbush elementët e detyrueshëm të renditur në Nenin 28 (3) të DKM dhe elementët shtesë të renditur në Nenin 28 (4).

Në veçanti, ky dokument plotëson dispozitat e Neneve 1, 4, 13 dhe 16 të DKM, dmth përmban një përshkrim të gjendjes së menaxhimit të mbetjeve në nivel kombëtar si dhe masat e nevojshme për të përmirësuar riciklimin, ripërdorimin, përpunimin dhe asgjësimin. Ata gjithashtu pranojnë natyrën evolucionare të politikave dhe praktikave të menaxhimit të mbetjeve në nivelin Europian, veçanërisht përmes Paketës së Ekonomisë Rrethore të BE-së.

Fushat kryesore për veprim

Qëllimi i këtij Plani është të sigurojë udhëzime / aktivitete të qarta që duhen ndjekur në mënyrë që të zhvillohet menaxhim i integruar i mbetjeve në përputhje me hierarkinë dhe ligjin e BE të mbetjeve, për të arritur trajtim dhe asgjësim të sigurt mjedisor, në një mënyrë që të përshtatet më mirë me situatën në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Plani përqendrohet në një numër faktorësh kryesor që e mundësojnë këtë - ligje të qarta dhe efikase, kapacitet të fortë institucional dhe infrastrukturë, të dhëna cilësore dhe të besueshme të mbetjeve dhe përgjegjësi të zgjeruar të prodhuesit (Figura 5). Suksesi në këto fusha do të sigurojë një platformë mbi të cilën mund të realizohen ambiciet e Ekonomisë Rrethore.

Figura 5: Faktorët kryesor për realizimin e Planit

Plani përfshin aktivitete konkrete që duhet të ndërmerren gjatë një periudhe dhjetë vjeçare për të adresuar çdo çështje të pazgjidhur mjedisore dhe për të krijuar një sistem efektiv të menaxhimit të mbetjeve. Elementet kryesore janë renditur më poshtë përveç treguesve të performancës. SHTOJCA 4 ofron një pasqyrë më të detajuar të aktiviteteve në faza.

Është e rëndësishme të theksohet se nevojat e vendit ka mundësi të ndryshojnë, veçanërisht pas fillimit të negociatave të anëtarësimit në BE. Prandaj, zbatimi duhet të monitorohet vazhdimisht dhe të rishikohet rregullisht për të ruajtur pajtueshmërinë me masat, objektivat dhe supozimet nën të cilat operon, si dhe dinamikën e orarit të pajtueshmërisë me ligjet Europiane dhe të brendshme.

Administrata e Mjedisit përgatit një raport mbi zbatimin e Planit çdo tre vjet që nga miratimi i tij, dhe MMJPH është përgjegjëse për rishikimin e Planit për gjashtë vjet.

Kuadri ligjor

Ligji themelor rregullon Menaxhimin e Mbetjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut është Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve

Menaxhimi i rrjedhave speciale të mbeturinave rregullohet me Ligjin për Paketimin dhe Mbetjet e Paketimit, Ligjin për Menaxhimin e Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike dhe Mbeturinave të Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike, si dhe Ligjit për Menaxhimin e Baterive dhe Akumulatorëve dhe Mbetjeve të Baterive dhe Akumulatorëve.

Megjithëse Ligji aktual për Menaxhimin e Mbetjeve themeloi kornizën për krijimin e infrastrukturës së menaxhimit të mbetjeve, e cila bazohej kryesisht në ndërmarrjen e aktiviteteve nga njësitë e vetëqeverisjes lokale, ai përsëri tregoi dobësi dhe pasaktësi në rastet kur ka kapacitete të pamjaftueshme të vetëqeverisjes lokale për të gjetur fondet për ndërtimin e infrastrukturës së re të mbetjeve, si dhe pamundësia për të siguruar koordinimin e ndërsjellë. Për më tepër, përvoja e deritanishme kanë treguar se zhvillimi i infrastrukturës së mbetjeve kërkon burime të mëdha financiare, gjetja e të cilave kërkon një përcaktim më të qartë në kompetencat dhe përgjegjësitë midis Qeverisë qendrore dhe asaj lokale.

Zbatimi i Ligjit për Menaxhimin e Mbeturinave filloi në vitin 2005, por ai ende nuk është zbatuar plotësisht, dmth deri më tani nuk është krijuar infrastruktura e nevojshme për menaxhimin e mbetjeve, duke filluar nga klasifikimi e deri në heqjen e saj.

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, klasifikimi i mbeturinave ende nuk është bërë ose është bërë shumë pak. Në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut ekzistojnë jo vetëm dy deponi të rregullta që përmbushin standardet minimale të funksionimit.

Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve, si dhe ndryshimet e tij, rregullon menaxhimin e mbetjeve; parimet dhe objektivat e menaxhimit të mbetjeve; planet dhe programet e menaxhimit të mbetjeve; të drejtat dhe detyrimet e personave juridikë dhe fizikë në lidhje me menaxhimin e mbetjeve; përgjegjësi e zgjeruar e prodhuesve, mënyra dhe kushtet në të cilat mund të kryhet grumbullimi, transportimi, trajtimi, ruajtja, përpunimi dhe asgjësimi i mbetjeve; importi, eksporti dhe tranziti i mbetjeve; sistemi i informacionit; financimin, monitorimin dhe mbikëqyrjen e menaxhimit të mbetjeve.

Ligji synon të krijojë një sistem të ri për lëshimin e lejeve dhe licencave për administrimin e mbetjeve, i cili do të zvogëlojë pengesat administrative në lidhje me plotësimin e të njëjtave kushte kur lejet kërkohen për trajtimin e disa llojeve të mbetjeve nga e njëjta njësi ekonomike.

Aktivitetet / treguesit kryesor janë renditur më poshtë dhe diskutohen më hollësisht në seksionin nr. 5

Kapaciteti institucional në nivel kombëtar dhe rajonal

Për të përmbushur aktivitetet e parashikuara nga PRMM, strukturat administrative duhet të theshtohen dhe burimet qëdo të drejtohen atje ku janë më të nevojshme. Aktorët në çdo nivel do të duhet të kenë besim dhe kompetencë për të përmbushur rolet e tyre, të financuar, pajisur dhe trajnuar në mënyrë adekuate. Strukturat e thjeshtuara rajonale do të mundësojnë komunikim dhe ndarje të qartë të burimeve dhe investimeve financiare në infrastrukturë dhe do të kenë kursime për shkak të sasive më të mëdha të mbetjeve që do të menaxhohen.

Sistemi aktual për menaxhimin rajonal të mbetjeve zhvillohet përmes krijimit të qendrave rajonale në përputhje me Ligjin për Menaxhimin e Mbetjeve. Një sistem i tillë nuk ka treguar rezultate deri më tani dhe nëse vazhdon të realizohet pa marrë masat e duhura për ta përmirësuar atë, problemet dhe kostot ekzistuese do të thellohen. Gjegjesisht, në territorin e Republikës së Maqedonisë Veriore për momentin ekziston një numër i madh i deponive që janë një kërcënim i drejtpërdrejtë për tokat, ujërat nëntokësore, klimën ose mjedisin në përgjithësi, si dhe shëndetin e njeriut. Kjo situatë, përveç ndikimit të drejtpërdrejtë në mjedis, ka edhe një ndikim indirekt në zhvillimin ekonomik sepse nënkupton një humbje të burimeve që mund të përdoren, dhe ndikon indirekt në krijimin e vendeve të reja të punës. Ligji aktual për menaxhimin e mbeturinave përmban dispozita që ofrojnë një bazë për rregullimin e menaxhimit rajonal të mbetjeve.

Ligji i ri për administrimin e mbetjeve do të përcaktojë qartë periudhën në të cilën komunat që i përkasin një rajoni kanë detyrimin të krijojnë një sistem rajonal të menaxhimit të mbetjeve. Përndryshe, nëse sistemi nuk është vendosur brenda periudhës së përcaktuar, kompetenca do të merret nga Qeveria e RMV .

Komunat gjithashtu mund të heqin dorë nga ky detyrim për të krijuar një sistem rajonal nëse besojnë se nuk mund ta arrijnë atë dhe në atë rast themelimi duhet të vendoset me një vendim që do t'i caktohet Qeverisë së RMV.

Aktivitetet / treguesit kryesorë janë renditur më poshtë dhe diskutohen më hollësisht në Seksionet 6 dhe 7.

- Zbatimi i një strukture të re në MMJPH për menaxhimin e mbeturinave
- Themelimi i një Agjencie Mjedis
- Zbatimi i strukturës së propozuar administrative rajonale
- Miratimi i të gjitha Planeve të Menaxhimit të Mbetjeve

Mbledhja e të dhënave

Efikasiteti i sistemit të menaxhimit të mbetjeve nuk mund të vlerësohet pa masat e duhura. Marrja, vërtetimi dhe interpretimi i të dhënave të sakta në lidhje me mbledhjen, trajtimin, riciklimin, përpunimin dhe asgjësimin është thelbësore për efikasitetin në të ardhmen.

Kjo shqyrtohet në Seksionin 8.

- Implementimi i ndryshimeve në faza në cilësinë e të dhënave përmes zhvillimit të sistemeve elektronike

Përgjegjësia e zgjeruar e prodhuesit

Menaxhimi i rrjedhave specifike të mbetjeve në nivelin e BE-së bazohet në parime të qarta të pagimit të ndotësit dhe përgjegjësinë e prodhuesit që do të arrihet me miratimin e një ligji të ri për përgjegjësinë e zgjeruar të prodhuesve. Miratimi i këtij ligji do të vendosë bazën për zbatimin e një mase kryesore ekonomike që çon në përmirësimin e grumbullimit dhe shfrytëzimit të mbetjeve që do të mundësojë ndërmarrjen e aktiviteteve të mëposhtme:

- Zhvillimi i tregut dhe kërkesa në rritje për produktet e ricikluara.
- Vendosja e prokurimit publik të gjelbër për të rritur kërkesën për materiale të mbetura.
- Parandalimi i konkurrencës së padrejtë dhe krijimi i të njëjtave kushte pune-
- Promovimi i zhvillimit të eko-inovacioneve dhe zbatimi i tyre në vend, si dhe në të gjithë Europën, në përputhje me Planin e veprimit të BE-së për Eko-Inovacionin.
- Pjesëmarrja në Programin e Kornizës së Konkurrencës dhe Inovacionit të BE-së dhe Programin e ardhshëm të Kornizës së Kërkimit dhe Inovacionit (Horizonti 2020) të cilat janë në dispozicion të njësive vendase gjatë periudhës së pranimit.

Skemat e përgjegjësisë së prodhuesve do të shtrihen në automjete të vjetra, si dhe goma, vajra dhe tekstili. Përgjegjësia e prodhuesit duhet të realizohet në një sistem të unifikuar, me role dhe përgjegjësi të qarta.

Kjo diskutohet në Seksionin 9.

- Miratimi i një kornize të rishikuar për përgjegjësinë e zgjeruar të prodhuesve në përputhje me një model të zbatimit të rënë dakord
- Futja e përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit për automjetet e përdorura dhe gomat e mbetjeve, tekstileve dhe vajrave.

Parandalimi i mbeturinave

Parandalimi i mbeturinave pasqyron nevojën për të promovuar konsum të qëndrueshëm dhe prodhim me dizajn të përmirësuar të produktit dhe ndryshime të sjelljes. RMV do të miratojë një Plan Kombëtar të Parandalimit të Mbetjeve (PKPM) për një periudhë prej 10 vjetësh i cili do të jetë një qasje e koordinuar për parandalimin e mbetjeve, duke përcaktuar qëllime dhe politika të qarta. PKPM do të përmbajë tregues, nga të cilët më të rëndësishmit janë sasia e mbetjeve totale dhe gjenerimi për njësi të PBB-së (kg / euro).

Kjo diskutohet në Seksionin 10.

- Miratimi i Planit Kombëtar për parandalimin e mbetjeve

Infrastruktura teknike dhe rrjedhat speciale të mbetjeve

Plani adreson rrjedhat specifike të mbetjeve të mëposhtme (Tabela 2). Në mënyrë që të arrihen qëllimet e këtij plani, duhet të bëhen përpjekje në zhvillimin e mëtejshëm të infrastrukturës së grumbullimit të mbeturinave, qendrave rajonale komunale të menaxhimit të mbetjeve, deponive sipas standardeve të BE-së, infrastrukturës së grumbullimit dhe trajtimit të materialeve kryesore të mbetjeve.

Mbeturinat komunale	Mbeturinat tregtare dhe industriale	Mbeturinat e ndërtimit dhe rrënojat	Mbeturinat e rrezikshme
Mbeturinat mjekësore	Llumet e ujërave të zeza	Deponitë	Import dhe eksport

Tabela 2: Rrjedhat dhe aktivitetet kryesore të mbetjeve të përfshira në NWMP.

Për qartësi, plani nuk adreson mbeturinat nga bujqësia, minierat dhe gërmimet, të cilat mbulohen nga ligjet e tjera kombëtare.

Veprimet kryesore përfshijnë:

- Rritja e mbulimit të grumbullimit të mbetjeve komunale në 100% deri në vitin 2030.
- Krijimi i qendrave rajonale së bashku me infrastrukturën e nevojshme (deponitë rajonale, stacionet e transferimit, etj.)
- Krijimi i mbledhjes dhe trajtimit të duhur të mbetjeve të rrezikshme, mbetjeve mjekësore dhe llumeve të ujërave të zeza.
- Mbyllja e deponive jo standarde / deponive ilegale.

Treguesit e progresit përfshijnë:

- Numri i qendrave rajonale për menaxhimin e mbetjeve në zhvillim;
- Përqindja e popullsisë me qasje në shërbimet e grumbulluara të mbetjeve në total, dhe veçanërisht në zonat urbane dhe rurale;
- Mbeturinat totale të mbledhura komunale;
- Gjithsej bio-mbeturinat komunale të mbledhura veçmas;
- Mbetjet totale të mbledhura veçmas që mund të riciklohen;
- Shuma totale e MPEE;
- Shkalla e riciklimit për MPEE;
- Sasia totale e baterive të mbledhura veçmas mbeturinave;
- Shkalla e riciklimit të baterisë;
- Sasia totale e automjeteve të përdorura të mbledhura për trajtim;
- Shkalla e riciklimit për automjetet e përdorura;
- Shkalla e riciklimit për vajrat e mbetur;
- Normat e riciklimit të gomave të mbeturinave;
- Normat e riciklimit të mbetjeve tekstile;
- Sasia totale e mbeturinave të ndërtimit të mbledhura dhe rrënojave;
- Shkalla e riciklimit të mbetjeve të ndërtimit dhe rrënojave;
- Numri total i instalimeve për trajtimin dhe përpunimin e rrënojave;
- Numri dhe kapaciteti i deponive në përputhje me standardet e BE-së dhe
- Sasia e mbeturinave të deponuara në një deponi.

Rehabilitimi i vendeve të kontaminuara historikisht me rrigshmëri të lartë

Vendet e ndotura historikisht me ndikime të identikuara në mjedis, janë identifikuar si "pika të nxehta". Studimet e fizibilitetit janë përgatitur për disa nga këto lokacione, por implementimi është penguar nga mungesa e fondeve. Duke pasur parasysh potencialin e ndotjes, është e nevojshme të finalizohet korniza ligjore për adresimin e këtyre vendndodhjeve, të miratohet një strategji e koordinuar e rehabilitimit dhe të përgatitet dhe zbatohet një program i duhur financimi / zbatimi.

Komunikimet me publikun

Përfshirja e publikut dhe komunitetit të biznesit - Komunikimi me publikun është një pjesë kryesore e kalimit në një sistem të integruar të menaxhimit të mbeturinave.

Perceptimet e popullsisë, shpesh të manifestuara përmes kundërshtimit të fortë ndaj ndryshimeve të domosdoshme në praktikën ekzistuese të menaxhimit të mbetjeve, mund të jenë një pengesë dhe kufizim kryesor për miratimin dhe zbatimin e politikës kombëtare të menaxhimit të mbetjeve. Në disa raste këto perceptime bazohen në frikë dhe shqetësime natyrore, ndërsa në raste të tjera

ato vijnë nga informacione të pamjaftueshme dhe joadekuate dhe keqkuptim të nevojës për ndryshime. Për shembull, qëndrimi negativ i shumicës së njerëzve ndaj deponisë së re rajonale buron nga imazhi i keq i deponive ekzistuese jostandarde, megjithëse deponitë e reja sanitare do të projektohen mirë me ligj. Propozimet për të zhvilluar sisteme për menaxhimin e rrjedhave specifike të mbetjeve pritet të prodhojnë reagime të ngjashme. Për shkak të kësaj, MMJPH njej nevojën për të zhvilluar dhe zbatuar programe të kuptueshme dhe të pranueshme për komunikime dhe konsultime të vazhdueshme me publikun dhe palët e tjera të interesit, para dhe gjatë zbatimit të këtij Plani.

- Përgatitja e një Fushate Kombëtare për ngritjen e vetëdijes publike për menaxhimin e mbetjeve;
- Zhvillimi i fushatave publike rajonale për ndërgjegjësimin e publikut në lidhje me menaxhimin rajonal të mbetjeve;
- Publikimi i informacionit të përgjithshëm mbi çështjet e lidhura me mbetjet dhe përmirësimi i riciklimit
- Krijimi i një grupi koordinues të palëve të interesuara për këshilla mbi fushatat publike për mbetjet komunale dhe rrymat speciale të mbetjeve.

Kjo diskutohet në Seksionin 20.

5. PËRMIRSIMET E KORNIZËS KOMËBTARE LIGJORE

Legjislacioni kombëtar për menaxhimin e mbetjeve

Janë bërë përpjekje të rëndësishme për të transpozuar ligjin e BE-së për mbeturinat. Ky proces do të vazhdojë për gjithë kohëzgjatjen e këtij plani. Projekt-legjislacioni mbulon shumicën e kërkesave të Direktivës, por përsëri do të duhet të harmonizohet vazhdimisht me kërkesat e reja që dalin nga direktivat e BE-së.

Rishikimi i gjetjeve

LMM është e një rëndësie themelore për menaxhimin e mbetjeve në RMV.

Gjatë kësaj periudhe, çdo rregullore e re ose e rishikuar e administrimit të mbetjeve do të zhvillohet bazuar në parimet e mëposhtme:

- Përgjegjësitë duhet të përcaktohen në një numër të vogël të dokumenteve për të siguruar qartësi për të gjithë të përfshirit, përfshirë stafin e Ministrisë.
- Zhvillimi i udhëzimeve efektive për stafin e Ministrisë dhe të tjerët për të siguruar që synimet e politikës dhe kërkesat e pritshme të pajtueshmërisë të jenë të qarta.
- Përgatitja e udhëzimeve për procedurat e paraqitjes së kërkesave për leje dhe detyrimet e kërkuara
- Përgatitja e udhëzimeve se si do të monitorohen lejet - përfshirë politikat e zbatimit.
- Sigurimi që rregulloret të mbesin efektive me kalimin e kohës; kriteret dhe detyrimet e hollësishme duhet të përfshihen në aktet nënligjore që mund të ndryshohen më lehtë.
- Konsultimi efektiv me palët kryesore të interesit në të gjitha fazat e ciklit legjislativ.

Përmirësimet strukturore në legjislacionin për menaxhimin e mbetjeve

Legjislacioni kombëtar do të përmirësohet rregullisht për të siguruar transpozimin e DKM-ve.

Legjislacioni i rishikuar do të mbulojë përkufizimet kryesore të mbetjeve, statusit të mbetjeve dhe lëndëve të para sekondare. Këto përkufizime janë baza e rregullores së menaxhimit të mbetjeve nga e cila mund të ndërtohen procedurat e lejimit, objektivat dhe PZP-të.

Legjislacioni do të përmbajë rregulla gjithëpërfshirëse, duke lejuar që detajet në lidhje me rrjedhat specifike të mbetjeve të përcaktohen nga ligjet e tjera. Ligji për Menaxhimin e Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike dhe Mbetjeve Elektrike dhe Elektronike (LMPEEMPEE), Ligji për Menaxhimin e Baterive dhe Akumulatorëve dhe Mbetjeve të Baterive dhe Akumulatorëve (LPMMP), Ligji për Menaxhimin e Paketimit dhe Mbetjeve të Paketimit (ZUPOP), Ligji për Mbetjet rrjedhat Shtesë (LRSH) dhe Ligji për Përgjegjësinë e Zgjeruar të Prodhuesve (LPMMP) do t'i referohen LMM përdetyrime më të gjera, duke shmangur përsëritjen e panevojshme.

Kjo strukturë e re legjislative për menaxhimin e mbetjeve tregohet në Figurën 6 më poshtë.

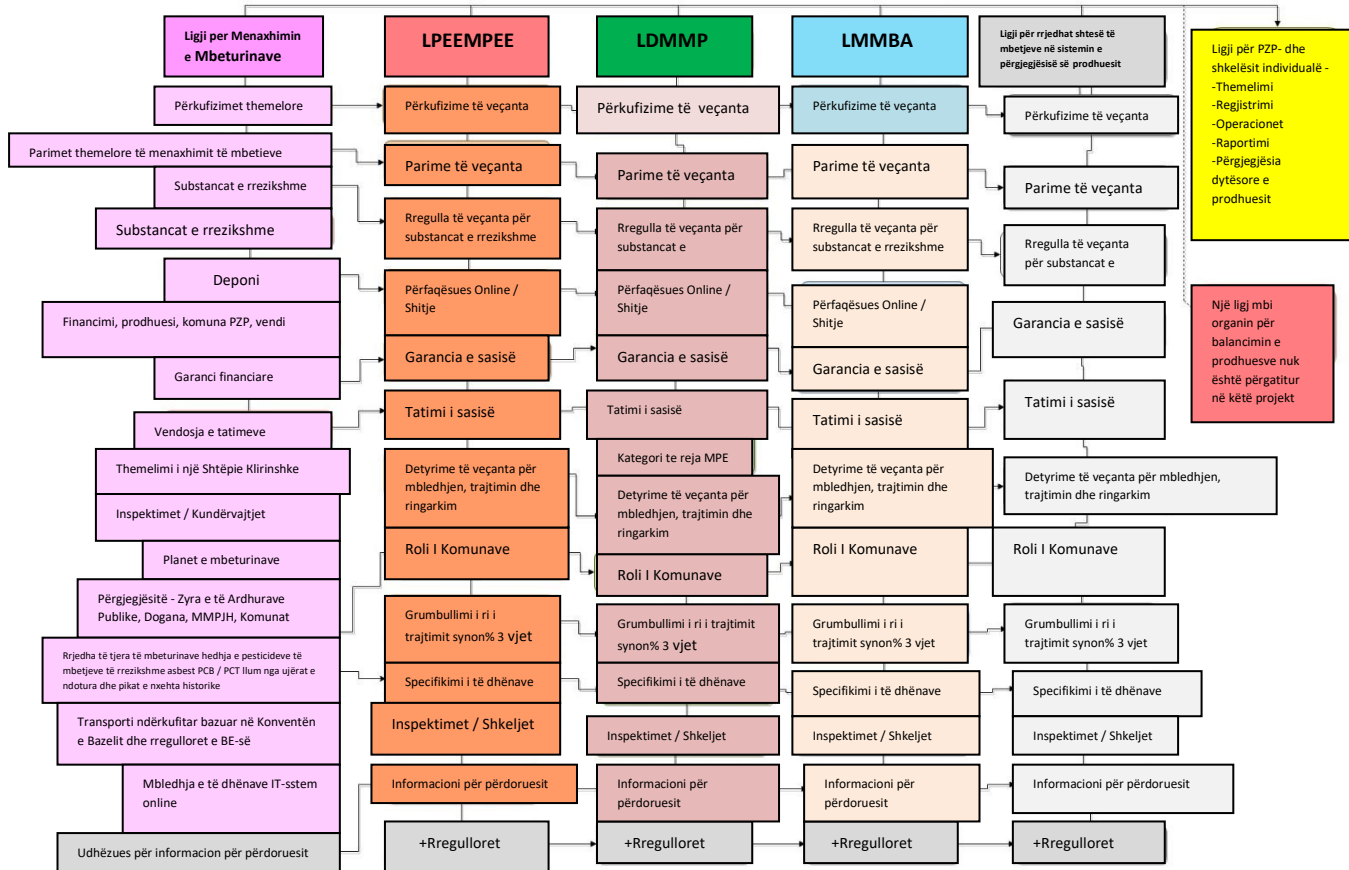

Figura 6: Struktura e ligjeve për menaxhimin e mbetjeve

Lejet

Në mënyrë që të lehtësohet rregullimi efektiv i performancës së autorizuar të veprimtarisë, LMM përcakton qartë të gjitha kërkesat e nevojshme për leje. Lejet e biznesit që do të kërkohen për aktivitetet e mëposhtme:

- Mbledhja dhe transporti i mbetjeve komunale dhe mbetjeve të tjera jo të rrezikshme
- Magazinimi, përpunimi dhe trajtimi i mbeturinave
- Depozita për Ruajtje

- Dërgesat (transporti) e mbeturinave (import, eksport dhe tranzit)

Lejet do të kenë një përmbajtje minimale siç përcaktohet në nenin 7 të DKM. Korniza e dhënësjes se Lejeve do të rishikohet rregullisht si në vijim:

- Të vërtetojë kërkesat për leje për aktivitetet e duhura të menaxhimit të mbetjeve.
- Këshilla dhe udhëzime gjithëpërfshirëse gjatë gjithë procesit, përfshirë shpjegimin e procesit të aplikimit dhe detajet e lejeve standarde që përcaktojnë qartë detyrimet mjedisore dhe kërkesat e infrastrukturës.
- Tarifat dhe të dhënat në legjislacion të veçantë për të siguruar një rishikim më të drejtpërdrejtë.
- Një dispozitë që lejon përjashtimin për ata që hedhin mbeturinat e tyre jo të rrezikshme ose trajtojnë mbetjet e tyre.
- Reduktimi i kohës maksimale të magazinimit.
- Zgjatja e afateve për vlefshmërinë e lejeve.
- Garanci financiare ose sigurim nga operatorët, si parakusht për lëshimin e lejes.

Inspektimi dhe zbatimi

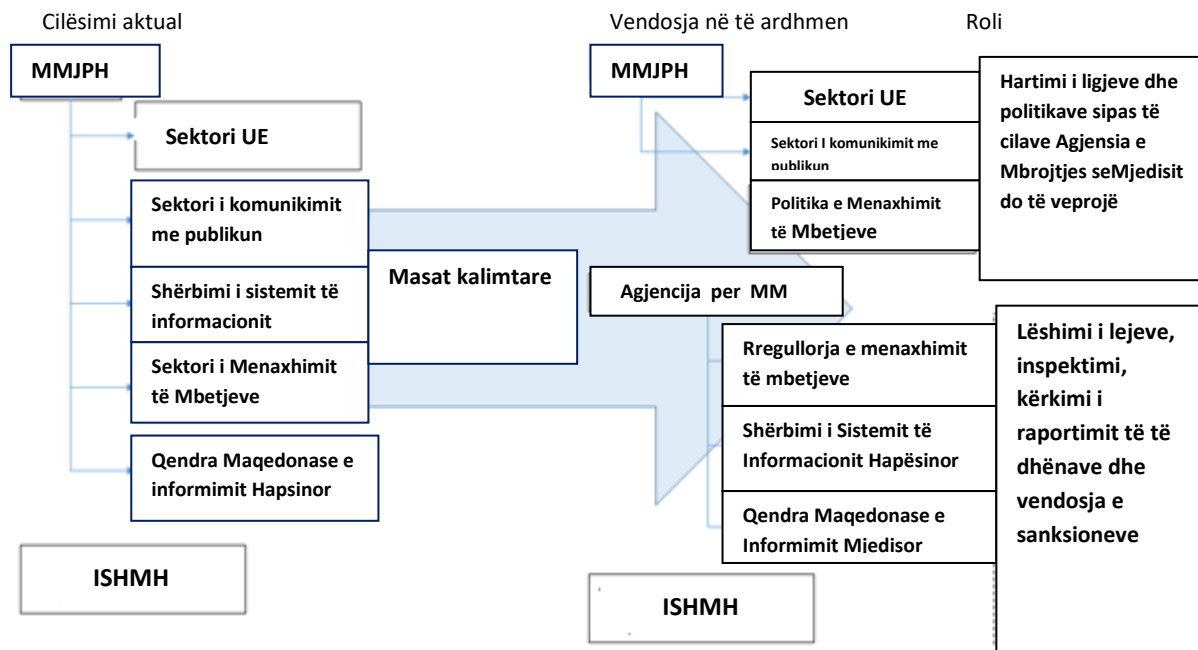
Procedurat e inspektimit do të duhet të paraqesin të dhënat në vijim:

- Dispozita të thjeshtuara bazuar në koncepte më të përgjithshme.
- Monitorimi dhe kontrolli i aktiviteteve të përshkruara i cili siguron që shkeljet në lidhje me lejet të korrigjohen me një proces rutinë të monitorimit të pajtueshmërisë.
- Në rast të mosrespektimit të përhershëm, inspektorët duhet t'ia dorëzojnë çështjet një ekipi ekspertësh që do të vazhdojë me zbatimin dhe, nëse është e nevojshme, ndjekjen penale.

Për të mbështetur zbatimin, rregulloret duhet të parashikojnë një procedurë të vetme sanksionimi që do të zbatohet për të gjitha ligjet që lidhen me rrjedhat specifike të mbetjeve.

6. FORCIMI I KAPACITETIT TË PUSHTETIT QENDROR

Në mënyrë që të përmbushen objektivat e PKMM, struktura dhe kapaciteti i organeve përgjegjëse për arritjen e rezultateve për t'u lidhur më afër me objektivat në vendet e Bashkimit European janë të përmasave të ngjashme. Sektorët kryesorë aktualë janë përshkruar më poshtë në lidhje me mënyrën se si ato kontribuojnë në shpërndarjen e këtij plani. Kalimi në një strukturë alternative tregohet në Figurën 7.

Figura 7: Instruksioni i propozuar institucional për zbatimin e Planit Kombëtar të Menaxhimit të Mbetjeve

Themelimi i Agjencisë të Mjedisit Jetësor

Republika e Maqedonisë së Veriut dhe Bosnjë dhe Hercegovina janë vendet e vetme në Europën Juglindore që nuk kanë krijuar ende një Agjenci të Mbrojtjes së Mjedisit (AMM). Pas rishikimit të modeleve të AMM në disa vende të BE, secila Agjenci e re do të përfshinte funksione të kryera aktualisht nga Drejtoria e Mjedisit, Zyra e Informacionit Hapësinor dhe sektorë të tjerë në MMJPH. Shkrimja e këtyre organeve dhe grupimi i funksioneve në një njësi mund të përmirësojë efikasitetin dhe të demonstrojë një angazhim për mbrojtjen e mjedisit në vend.

Agjencia e propozuar e Mbrojtjes së Mjedisit do të ketë detyrat e mëposhtme.

- Aktivitete profesionale në fushën e mbrojtjes së natyrës, menaxhimit e mbeturinave, kimikaleve, zhurmës, ajrit, ujit dhe ndotjes së tokës;
- Vlerësimi i mjedisit dhe lëshimi i lejeve mjedisore
- Mirëmbajtja e regjistrave kryesorë dhe bazave të të dhënave
- Monitorimi i mjedisit

Ligji për Mjedisin është ndryshuar për të themeluar një zyrë mjedisore për të kryer aktivitete profesionale në lidhje me mbrojtjen e mjedisit. Agjencia e Mjedisit do të themelohet si një organ i pavarur i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut.

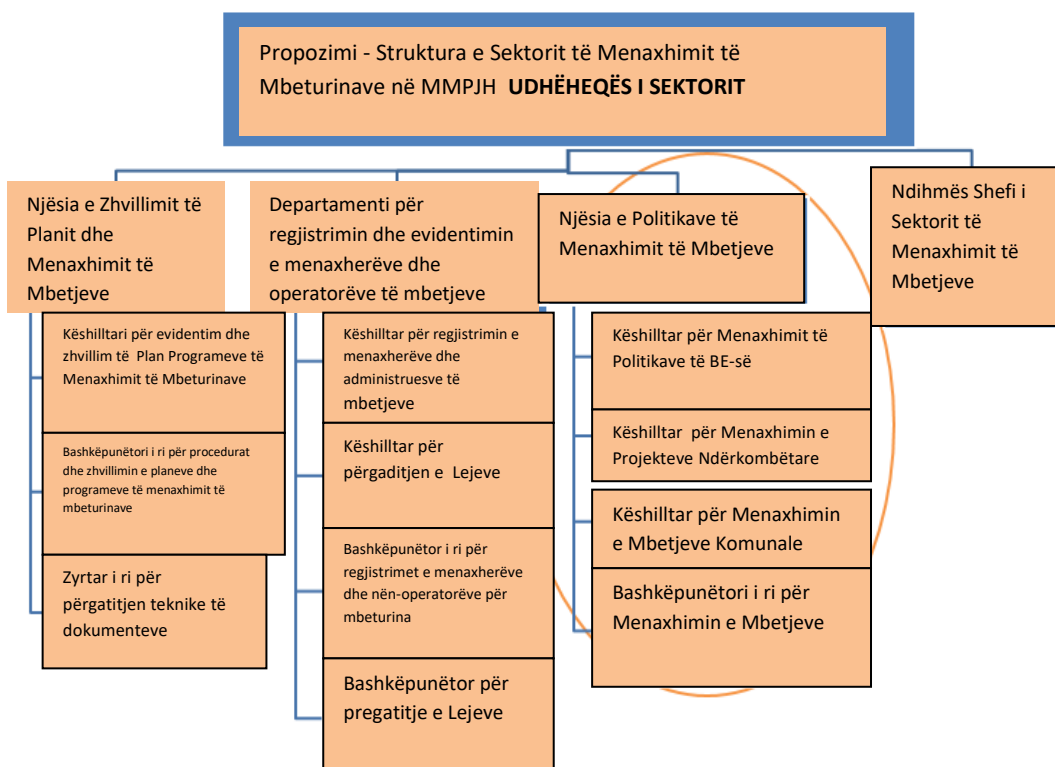
Aktivitetet e Agjencisë do të financohen me fonde nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut, të ardhurat nga shërbimet, huatë, fondet e BE-së dhe donacionet.

Sektori i Menaxhimit të Mbetjeve - Kalimi në Agjencinë e Menaxhimit të Mbetjeve

Funksionet e Sektorit aktual të Menaxhimit të Mbetjeve të Drejtorisë së Mjedisit / MMJPH do të ndahen midis Ministrisë dhe Agjencisë së re të Mjedisit. Bërja e politikave mbetet përgjegjësi e MMJPH-së dhe përgjegjësitë teknike si lëshimi i lejeve, monitorimi dhe mbledhja e të dhënave do të bien nën Agjencinë e Mjedisit.

Ndërsa deri te themelohet Agjencia e Mjedisit është e nevojshme që Departamenti i Menaxhimit të Mbetjeve të forcojë kapacitetet e tij në mënyrë që të përmbushë funksionet e tij në mënyrë më efikase. Departamenti aktualisht ka 10 të punësuar. Ndërsa Republika e Maqedonisë së Veriut i afrohet Bashkimit Europian, do të bëhet një parakusht i domosdoshëm që vendi të ketë një sektor të pajisur mirë, të trajnuar dhe profesional për të qenë në gjendje të merret me ngarkesën në rritje të punës që do të rezultojë nga nevoja për të ruajtur, monitoruar dhe azhurnoni standardet e Bashkimit Europian.

Është bërë një analizë dhe krahasim i hollësishëm i kapacitetit të qeverisë qendrore për të planifikuar dhe zbatuar politikat e menaxhimit të mbetjeve. Do të duhet kohë për të rritur numrin e të punësuarve dhe diagrami më poshtë tregon një plan të ri afatmesëm për sektorin e menaxhimit të mbeturinave në tranzicionin e tij për t'u përfshirë në një Agjenci Mjedisit.

Figura 8: Struktura e propozuar e Sektorit të Menaxhimit të Mbetjeve

Inspektorati Shtetëror për Mjedisin

Inspektorati Shtetëror i Mjedisit (ISHM) është një organ i pavarur nga MMJPH. Organi kryen funksionin e inspektimi dhe zbatimi kryesisht në fushën e lejeve të integruara mjedisore dhe ndërmer veprimtari rregullatore në sektorin e menaxhimit të mbetjeve. Inspektorati ka zyra në të gjithë vendin.

ISHM është një organ kombëtar për mbikëqyrjen e zbatimit të legjislacionit mjedisor dhe është gjithashtu përgjegjës për mbikëqyrjen e planeve lokale të inspektimit mjedisor.

Për sa i përket burimeve, aktualisht vlerësohet se funksionet lokale të inspektimit dhe zbatimit janë me burime të ulta, të paktën një të tretën më pak se sa kërkohet. Duke supozuar se rreth 20% e rolit të inspektoratit mbulon çështjet e menaxhimit të mbetjeve, kostot e rritura vlerësohen në 27,000 euro në vit. Pritet që ky burim do të duhet të rritet çdo vit për të përfshirë inspektorë shtesë për shkak të zhvillimit të vazhdueshëm të instalimeve të shumta për menaxhimin e mbeturinave dhe forcimit të përgjegjësisë së prodhuesit.

Qendra Maqedonase e Informimit Mjedisor

Të dhënat dhe informacionet me cilësi të lartë janë thelbësore për vendimmarrjen e duhur mjedisore. Me qëllim të përmirësimit të mbledhjes, përpunimit, shpërndarjes së informacionit mjedisor, MMJPH themeloi Qendrën Maqedonase të Informacionit për Mjedisin (QMIM) në Prill 1998.

Qendra Maqedonase e Informacionit Mjedisor përbëhet nga katër departamente: Njësia për Monitorimin e Cilësisë së Ajrit, Njësia për Analizë dhe Raportim, Njësia për Kadastër dhe Modelim dhe Njësia e Teknologjisë së Informacionit.

Duke forcuar kapacitetin njerëzor dhe teknik, QMIM do të rrisë fushën e veprimtarive të mbledhjes së të dhënave dhe do të sigurojë informacion të besueshëm të informacionit publik duke ndarë aktivitetet e mbledhjes së të dhënave me institucione të tjera të autorizuara dhe duke përpunuar dhe mirëmbajtur bazat e të dhënave për menaxhimin e mbetjeve. Në të ardhmen, QMIM duhet të jetë pjesë e Agjencisë së re të Mjedisit.

Brenda QMIM, është duke u zhvilluar një sistem informacioni për mbledhjen e të dhënave mjedisore, i cili do të përfshijë nënbashkësi që duhet të mblidhen dhe përpunohen në përputhje me rregulloret e mbeturinave.

7. PËRMIRSIMI I PLANIFIKIMIT RAJONAL DHE DORËZIMI I SHËRBIMEVE

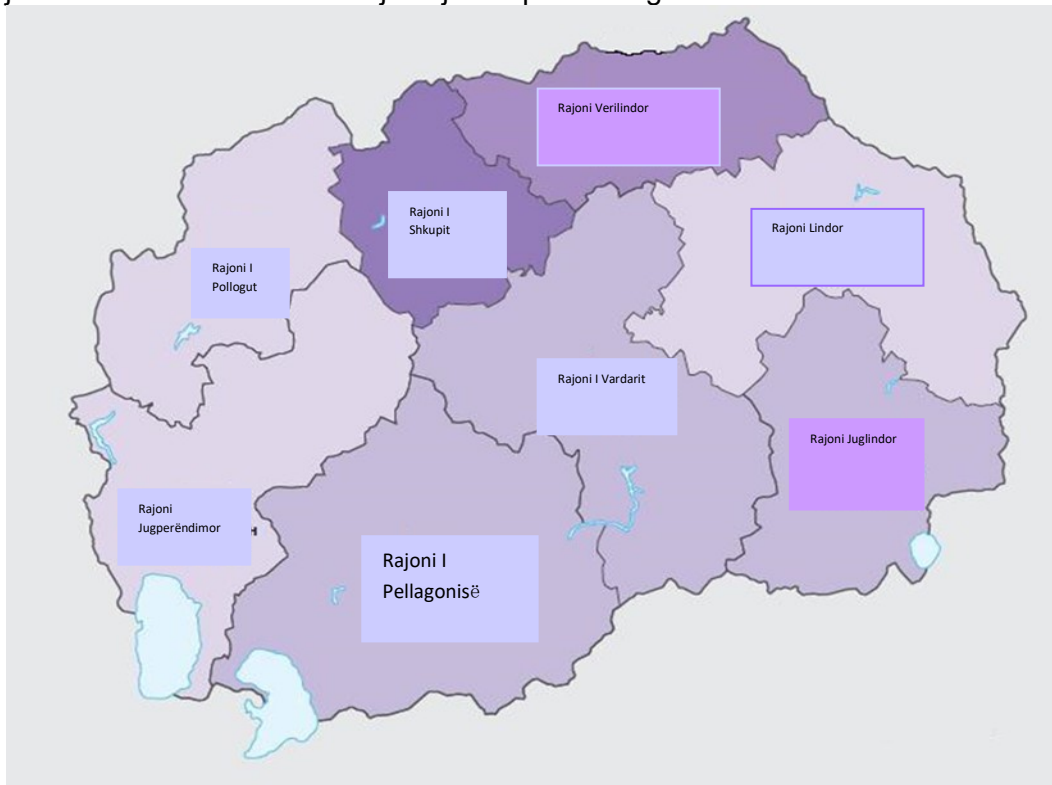
Cilësimi aktual

Grumbullimi dhe asgjësimi i mbeturinave është përgjegjësi e komunave dhe asgjësimi i mbeturinave zakonisht bëhet në nivelin lokal, me deponimin e pakontrolluar - asgjësimin brenda ose mbi tokë. Asnjë nga 54 deponitë komunale nuk i plotëson standardet e mbrojtjes së mjedisit. Vetëm rreth 70% -80% e popullsisë është përfshirë në sistemin e mbledhjes së mbeturinave komunale, ndërsa pajisjet, automjetet dhe niveli i shërbimit që kryhet është në përputhje me standardet e përcaktuara për këtë aktivitet.

Heqja e këtyre mangësive konsiderohet e komplikuar nëse secila prej 81 komunave vepron veçmas, gjë që do të ketë pasoja negative në përpjekjet kombëtare për të përmbushur standardet e BE-së në menaxhimin e mbeturinave.

MMJPH e njuh këtë dhe ndërmerr aktivitete duke ndryshuar Ligjin për Menaxhimin e Mbetjeve në 2012, me qëllim krijimin e një sistemi të integruar të menaxhimit të mbeturinave dhe krijimin e tetë bordeve ndërkomunale të menaxhimit të mbetjeve BN-KMM, të përbëra nga komuna të përbëra nga secili prej rajoneve, të cilat BN-KMM janë përfaqësuar nga kryetarët e komunave (Figura 9).

Bordet duhet të miratojnë një plan rajonal dhjetë-vjeçar për menaxhimin e mbetjeve, duke marrë parasysh Planin Kombëtar të Menaxhimit të Mbetjeve dhe Strategjinë Kombëtare të Menaxhimit të Mbetjeve. Procesi i përgatitjes së planeve rajonale të menaxhimit të mbetjeve ka përfunduar dhe 8 plane rajonale të menaxhimit të mbetjeve janë aprovuar nga MMJPH.

Figura 9: Tetë rajonet e planifikimit në R e Maqedonisë së Veriut

Departamenti i Menaxhimit të Mbetjeve bëri përgatitjet e nevojshme për futjen e një qasjeje të integruar rajonale për menaxhimin e mbeturinave. Prandaj, tani është e nevojshme të përcaktohet se cilat reforma strukturore dhe administrative janë të nevojshme për të zbatuar me sukses këto plane rajonale dhe për të mbështetur progresin e bërë.

18 komuna nga Lindja, Verilindja dhe Komuna e Sveti Nikollës, si përdorues të fundit, kishin përgjegjësi të përbashkët me MMJPH për zbatimin e Projekteve IPA: "Përgatitja e Planeve Rajonale të Menaxhimit të Mbetjeve dhe Vlerësimi Strategjik i Ndikimit të Mjedisit për Rajonin Lindor dhe Verilindor", "Përgatitja e specifikimeve teknike për prokurimin e pajisjeve për grumbullimin dhe transferimin e mbeturinave në rajonin Lindor dhe Veri-Lindor", "Përgatitja e dokumentacionit teknik dhe tenderues për mbylljen e deponive / deponive ilegale në rajonin Lindje dhe Veri-Lindje" dhe "Përgatitja e studimeve të projektit (FS, VNM dhe CBA), hartimi dhe dokumentacioni i tenderit për krijimin e një sistemi të integruar dhe financiarisht të qëndrueshëm të menaxhimit të mbetjeve në rajonin Lindor dhe Verilindor" të zbatuar në bazë të Programit Operacional për Zhvillimin Rajonal 2007-2013 Të gjitha komunat ranë dakord të krijojnë një bazë zyrtare kontraktuale për zbatimin e suksesshëm të pesë projekteve të tjera në kuadër të Programit Operacional Sektorial Operacional për Mjedisin dhe Klimën për IPA II (2014-2020), si më poshtë:

1. Prokurimi i pajisjeve për mbledhjen dhe transportimin e mbetjeve në rajonin Veri-Lindje
2. Mbyllja e deponive ilegale / deponitë e mbeturinave në rajonin Veri-Lindje.
3. Mbikëqyrja e punimeve të ndërtimit të projektit për Mbylljen e deponive / deponive të paligjshme të në rajonin Lindje dhe Veri-Lindje;
4. Projekti i Investimeve - Krijimi i një Sistemi të Integruar Financiar I Vetë-Qëndrueshëm të Menaxhimit të Mbetjeve për Rajonin Lindor dhe Verilindor

5. Mbikëqyrja e projektit të investimeve - Krijimi i një sistemi të integruar financiarisht të vetë-qëndrueshëm Rajonal për Menaxhimin e Mbetjeve për rajonin Lindje dhe Veri-Lindje duke mbështetur të gjitha aktivitetet brenda kompetencës së tyre, të nevojshme për të arritur këtë qëllim.

Rolet dhe përgjegjësitë e komunave janë të ndara ndërmjet tyre dhe është arritur një marrëveshje. Këto komuna kanë themeluar kompaninë e parë komunale ndërkomunale për menaxhimin e mbetjeve komunale me seli në Sevti Nikole, e cila do të operojë qendrën ndërrajonale të menaxhimit të mbeturinave (deponi dhe gjashtë stacione transferimi).

Në vitet e fundit, MMJPH i është përkushtuar përgatitjes së dokumentacionit të planifikimit, financuar përmes fondeve IPA për rajonin Jugperëndimor, Pelagonisë dhe Vardarit, si dhe ka siguruar një grant nga Qeveria Zviceriane për rajonin e Pollogut, dhe në vitin 2019 nënshkroi një marrëveshje me Bankën Europiane për Rindërtim dhe Zhvillim. Zhvillimi (BERZH) për zbatimin e një projekti që siguroi udhëzime për mënyrat e mundshme të financimit të sistemeve rajonale të menaxhimit të mbeturinave për katër rajone (43005/499/1720 për Maqedoninë Veriore: IPPF Maqedonia Veriore - Vlerësim themelor, Studimi fillestar i fushës dhe opsionet financiare për katër rajone (Jugperëndim, Juglindor, Pelagonia dhe Vardari). Analiza e kryer brenda këtij projekti tregoi se zgjidhjet e propozuara për rajonin e Vradarit, Pelagonisë dhe rajonit Jugperëndimor, të përgatitura brenda fondeve IPA, janë shumë ambicioze dhe ato janë projektuar të jenë mbi 85% të grantit IPA dhe 15% nga buxheti i shtetit, por duke pasur parasysh që nuk ka qytetarë të disponueshëm Programi IPA 3 për zbatimin e tyre, dhe në mënyrë që këto sisteme të jenë në dispozicion (në mënyrë që familjet dhe personat juridikë që do të përdorin shërbimet të kenë një çmim të volitshëm për tarifën), projekti i investimit duhet të përqendrohet në zbatimin e infrastrukturës bazë dhe pajisjet, dhe në një fazë të mëvonshme, ndërtimi i këtyre masave fillestare të përmirësimit, për të futur teknologji më të sofistikuar për trajtimin dhe përpunimin e mbetjeve (të tilla si trajtimi mekanik-biologjik - TMB ose tretja anaerobe - TA). Për më tepër, analiza tregon se për përfshirjen e fondeve nga sektori privat (koncesioner), edhe me një grant 50%, pragu për disponueshmërinë e mbledhjes së tarifave përkeqësohet (sistemi bëhet shumë i shtrenjtë), dmth për komuna të caktuara rurale do të jetë e pamundur që tarifa e administrimit të mbetjeve komunale të pagohet.

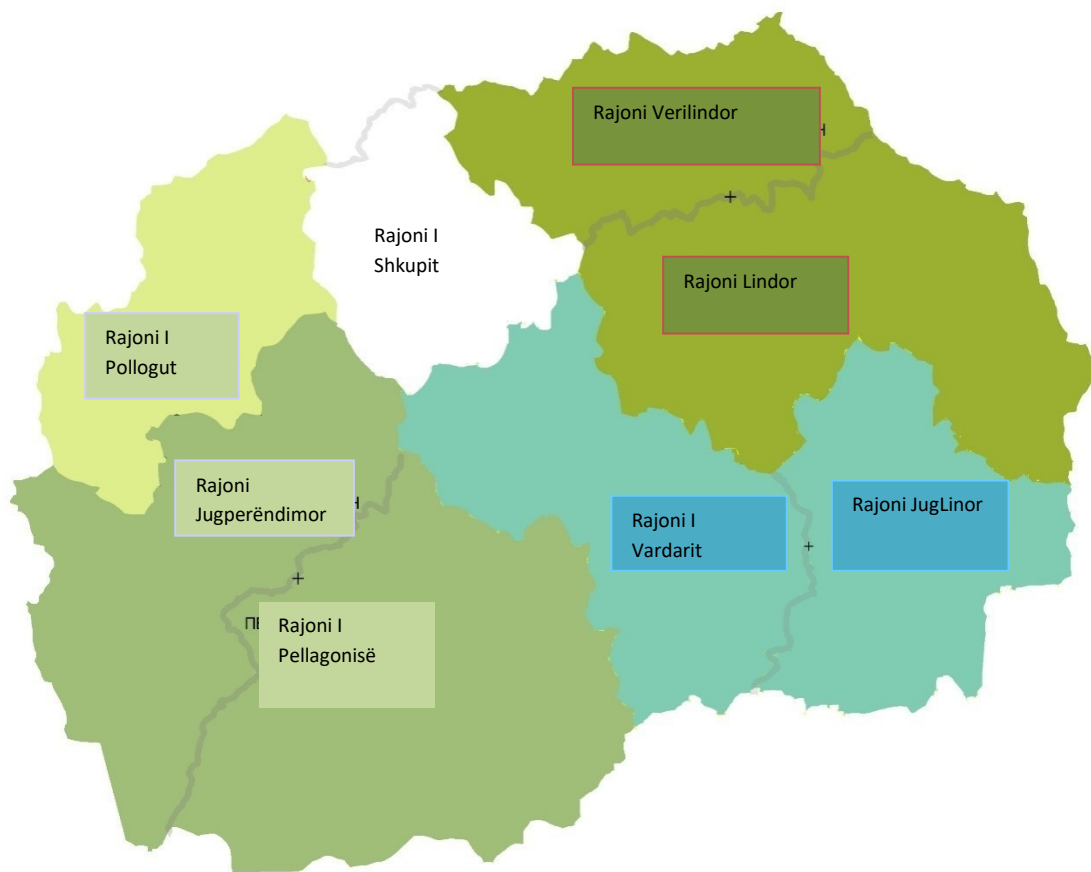
Të gjitha analizat tregojnë se zgjidhja më ekonomike për këto rajone, përfshirë rajonin Juglindor, është krijimi i sistemeve të përbashkëta për menaxhimin e mbetjeve ndër-rajonale, dmth Pelagonia dhe Jugperëndimi një sistem i përbashkët dhe rajoni Juglindor dhe rajonit të Vardarit një sistem i përbashkët.

Kjo qasje do të mundësojë realizimin e mbledhjes, transportimit dhe asgjësimit më të mirë të mbeturinave dhe ndërtimin e dy deponive sanitare në përputhje me legjislacionin kombëtar dhe të BE-së për deponitë. Investimi përfshin gjithashtu prokurimin e kontejnerëve të mbeturinave komunale dhe prokurimin e automjeteve komunale për mbledhjen e mbeturinave.

Për rajonin e Pollogut, Qeveria ka siguruar grante shtesë nga Qeveria Zvicerane dhe, përveç kësaj, me një hua të BERZH-it, do të krijojë një sistem të integruar rajonal të menaxhimit të mbeturinave.

Programi IPA III parashikon fonde që do të ndihmojnë rajonin e Shkupit për të krijuar një sistem të integruar të menaxhimit të mbeturinave të vetë-qëndrueshëm.

Rajonet e sapo krijuara të menaxhimit të mbetjeve në RMV janë paraqitur në Figurën 10.

Figura 10: Rajonet e menaxhimit të mbeturinave në RMV

Qasja e propozuar

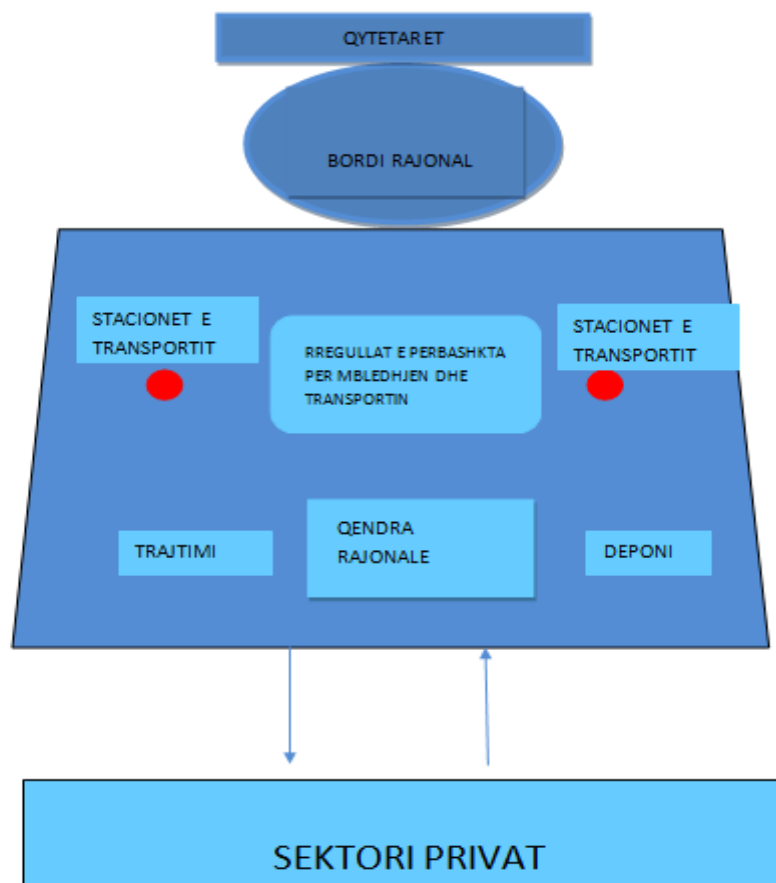
Duke pasur parasysh përvojën në nivelin e BE-së, opsioni më i përshtatshëm është zyrtarizimi i Organeve Rajonale të Menaxhimit të Mbetjeve në të gjithë vendin, të cilët do të raportojnë tek bordet ndërkomunale dhe MMJPH, dhe do të mbledhin të dhëna nga kompanitë publike të mbledhjes dhe transportit dhe nga një kompani që do të operojë deponitë dhe stacionet e transferimit. Këto organe (Njësia Organizative për Menaxhimin Rajonal të Mbetjeve) do të kontribuojnë në:

- Mundësi më të mëdha për forcimin dhe zhvillimin e kapaciteteve të stafit profesional në rajone
- Menaxhimi i duhur i stacioneve të transferimit dhe deponive
- Mundësi të ndryshme për riciklimin, përpunimin dhe zvogëlimin e sasisë së mbeturinave
- Mundësia për programe arsimore rajonale
- Mbledhja dhe raportimi efikas i të dhënave
- Transparenca dhe kontroll më i madh
- Përdorimi ndërkufitar i bimëve
- Kursime ne prokurime
- Besimi nga Pushteti qendrorë
- Mundësi për grumbullim të optimizuar të mbeturinave të amvisërise mbi parimin e "shërbimeve të përbashkëta"
- Mbulimi optimal financiar

Këto organe janë organizata kyçe dhe një lidhje midis shtetit dhe sistemit rajonal. Nëse punonjësit e tyre janë plotësisht të trajnuar dhe të kompletuar, ata mund të jenë përgjegjës për planifikimin e infrastrukturës, planifikimin e investimeve, mbledhjen dhe raportimin e të dhënave, marrëdhëniet me publikun dhe organizimin e aktiviteteve të tjera në lidhje me menaxhimin rajonal të mbetjeve komunale. Mbështesin qeveritë lokale përmes përdorimit të ekonomive të shkallës dhe më shumë menaxhim efikas i mbetjeve.

Ligji për Menaxhimin e Mbeturinave gjithashtu përcakton parimin e afërsisë, i cili i jep përparësi menaxhimit të mbetjeve sa më afër burimit të krijimit të tyre. Gjithashtu është e rëndësishme të theksohet se disa rrjedha mbeturinash veç e veç kanë përfitime më të mëdha për ekonominë në një shkallë të gjerë, në varësi të rajonit në fjalë. Ky parim dhe procesi i planifikimit rajonal nuk do të jenë pengesë për bashkëpunimin rajonal për të filluar adresimin e problemit të disa rrjedhave të mbetjeve, të tilla si mbetjet mjekësore ose të rrezikshme.

Siç është thënë tashmë në këtë plan, struktura aktuale administrative, komunikimi, rolet dhe përgjegjësitë në të gjitha nivelet duhet të përcaktohen qartë në mënyrë që të funksionojnë në mënyrë më efikase. Struktura e synuar që do të arrihet gjatë zbatimit të këtij plani (një kompani që do të operojë deponinë, stacionet e transferimit dhe do të mbledhë dhe transportojë mbetjet komunale, dmth bashkimin e ndërmarrjeve ekzistuese të shërbimeve publike dhe kompaninë përgjegjëse për asgjësimin dhe transferimin e stacioneve) është treguar në Figurën 11.

Figura 11: Struktura e propozuar administrative për përmbushjen e detyrimeve institucionale dhe strukturore

8. PËRMIRËSIMI I TË DHËNAVE TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE

Problemet e të dhënave të mbeturinave

Mungesa e të dhënave të besueshme kufizon saktësinë dhe besueshmërinë e çdo procesi planifikimi. Për më tepër, meqenëse shumë investime në menaxhimin e mbetjeve janë të një natyre relativisht afatgjatë, është e nevojshme të zhvillohen projeksione të besueshme për gjenerimin e mbeturinave në të ardhmen.

Lidhur me të dhënat për mbeturinat komunale, Qendra e Informacionit për Mjedisin e Maqedonisë sistemon raportet nga komunat. Sidoqoftë, vetëm rreth një e treta e komunave paraqesin raporte pavarësisht nga detyrimi i tyre ligjor. Për më tepër, të dhënat nuk janë me cilësi veçanërisht të lartë, sepse rreth 25% e mbetjeve komunale nuk janë mbledhur në deponitë komunale nuk janë të pajisura me peshore urë. Anomalitë e tjera që tregojnë defekte përfshijnë:

- Vëllim shumë i vogël i raporteve për mbetjet e ndërtimit dhe prishjet, megjithëse kjo shpesh është rrjedha më e madhe e mbetjeve (për sa i përket tonazhit).
- Duket se sasia e paketimit që raportohet të vendoset në treg është rreth 25% -35% e asaj që mund të pritët në kontekstin e gjenerimit total të mbetjeve komunale.

Mungesa e të dhënave e bën të pamundur matjen e performancës në mënyrë efektive në lidhje me objektivat kryesorë. Njësia Rajonale e Menaxhimit të Mbetjeve do të caktojë "personin përgjegjës për mbledhjen e të dhënave për të gjithë rajonin për të gjitha aspektet e nevojshme të menaxhimit të mbetjeve". MMJPH duhet të organizojë trajnime, të përgatisë procedurat standarde të funksionimit dhe të sigurojë mbështetje për këta punonjës.

Në mënyrë që të gjenerohen të dhëna cilësore për menaxhimin e mbeturinave dhe fatin e mbeturinave, nevojiten metoda të përmirësuara të mbledhjes së të dhënave. Në përgjithësi, ka mundësi për teknologji më modeste dhe më të avancuara, por kostot e zbatimit të sistemeve të përparuara teknologjike janë në rënje dhe fondet në dispozicion duhet të përdoren për të ndërtuar një sistem të tillë informacioni. Mund të jetë gjithashtu pjesë e sistemit të plotë të informacionit për jetën, ku të dhënat e mbetjeve do të jenë pjesë e tyre.

Ambiciet e të dhënave të mbeturinave

Një zgjidhje ideale, afatgjatë është zbatimi i një skeme gjithëpërfshirëse të mbledhjes dhe monitorimit të të dhënave bazuar në gjurmimin dhe raportimin elektronik të të dhënave nga gjeneratori, mbledhësi dhe trajtuesit pasues të mbetjeve. Sisteme të tilla mund të ndihmojnë në matjen e efikasitetit, monitorimin e flukseve të mbeturinave, identifikimin e zonave për ndërhyrje dhe investime, dhe tregojnë aktivitete të mundshme të paligjshme. Kjo kërkon zbatimin e përgjegjshmërisë së qartë, një sistem për transmetimin e shënimeve dhe futjen e pajisjeve elektronike të përparuara për aktorë të ndryshëm. Përvoja në vendet e tjera tregon se sisteme të tilla janë të mundshme, por komplekse.

Kjo duhet të arrihet gjatë periudhës së këtij plani dhe me një numër hapash të tjerë duhet të ndërmerren për të vazhduar lëvizjen në atë drejtim në një mënyrë fazore. Në ndërkohë, është e dobishme të ndërmerren hapa për të vendosur strukturat ekzistuese të raportimit në baza elektronike. Sistemet elektronike duhet të zhvillohen për të mbështetur raportimin rajonal të mbetjeve komunale, mbledhjen e të dhënave, zhvendosjen e instalimeve të licencuara, të dhënat e mbetjeve të rrezikshme nga prodhuesit e mbetjeve të rrezikshme dhe dërgesat ndërkufitare.

Kostot për sistemin e monitorimit elektronik

Zhvillimi i sistemeve të teknologjisë së informacionit vlerësohet në 1.5 milion euro - 4 milion euro, dhe mirëmbajtja në 185,000 euro në vit.

Supozohet se një ekip prej 5 ekspertësh me kohë të plotë është i nevojshëm për të menaxhuar sistemin, përpunimin e të dhënave dhe sigurimin e mbështetjes për komunitet, të cilat do të kushtojnë 36,000 euro në vit. Organizimi i trajnimit të duhur për komunitet dhe operativët në rajon mund të kushtojnë 40,000 euro.

Mund të ketë një ndryshim të kursimeve që lidhen me hyrjen ekzistuese të mbledhjes së të dhënave. Mund të ketë kosto shtesë për kompanitë në tranzicion.

Masat dhe veprimet

Gjatë implementimit të këtij Plani,

1. Përdorimi i peshores urë ose mekanizmave të tjerë për matjen e sasive të mbetjeve duhet të vendoset si kusht për lejet e punës në të gjitha instalimet e deponive, në mënyrë që të gjitha mbeturinat që hyjnë dhe dalin nga instalimet e licencuara të maten si duhet dhe të raportojnë për to.
2. Raportet e mbetjeve duhet të rishikohen për të siguruar që ato të mbulojnë të gjitha të dhënat e nevojshme për të treguar përparimin drejt kërkesave të BE-së dhe objektivat e përcaktuara në këtë plan.
3. Një specialist i të dhënave në secilin rajon të administrimit të mbetjeve duhet të caktohet specialist i cili do të jetë përgjegjës për mbledhjen, përgatitjen dhe dorëzimin e të gjitha të dhënave të nevojshme të mbetjeve për atë rajon të Pushteti qendrorë.
4. Nga 2021, secili rajon dhe të gjithë instalimet e licencuara dhe prodhuesit e mbetjeve të rrezikshme duhet të plotësojnë dhe paraqesin një raport vjetor të menaxhimit të mbetjeve.
5. Gjatë përgatitjes së raporteve të tyre vjetore, rajonet do të marrin parasysh mbulimin jo të plotë të shërbimeve të grumbullimit të mbeturinave dhe rolin e sektorit informal në pritje të një mbulimi më të plotë në të ardhmen.
6. Pushteti qendrorë do të përgatisë procedurat për verifikimin e të dhënave dhe do të investojë në kontrollet e verifikimeve për rrjedhat e mbetjeve komunale dhe të tjera.
7. Sanksionet ligjore për mosdorëzimin e raporteve të të dhënave të mbetjeve do të zbatohen.
8. Metodatat e reja do të hulumtohen për të prezantuar të dhëna të mbetjeve interaktive në publik.

Sistemi i informacionit për mjedisin, në pjesën e mbeturinave duhet të përfshijë të dhëna që gjenerohen në sistemin elektronik të bazës së të dhënave të operatorit kolektiv ose të pavarur, të cilat duhet të jenë një detyrim ligjor për secilin prej tyre dhe të përfshijë të dhëna për:

- 1) për sasinë dhe llojin e produkteve që janë vendosur në treg në Republikën e Maqedonisë së Veriut nga të cilat pas përdorimit krijohen mbeturina që i përkasin njërës prej rrjedhave speciale të mbeturinave të përcaktuara me rregulloret për rrjedhën speciale të mbeturinave;
- 2) sasia sipas llojit të rrjedhës së mbeturinave të krijuara nga produktet pas përdorimit të tyre;
- 3) sasia totale e mbeturinave të mbledhura sipas llojit dhe rrjedhës;
- 4) sasia totale e produkteve të mbetjeve të ripërdorura;
- 5) sasia totale e mbetjeve që përpunohen sipas llojit dhe rrjedhës, në përputhje me rregulloret për rrjedhat speciale të mbetjeve;
- 6) të dhëna për vetitë e mbetjeve sipas llojit dhe rrjedhës (rrezik, inerci, etj.);
- 7) informacion mbi prodhuesit dhe subjektet e tjera që kanë detyrime raportimi në përputhje me këtë ligj dhe rregulloret për rrjedhat speciale të mbetjeve; dhe

8) të dhëna të tjera për produktet dhe rrymat e mbeturinave që janë të rëndësishme për monitorimin e situatës për arritjen e objektivave për menaxhimin e rrymave speciale të mbetjeve të përcaktuara në rregulloret për rrjedhat speciale të mbetjeve;

9. PËRMIRËSIMI I PËRGJEGJËSISË TË PRODHUESIT

Përgjegjësia e Zgjeruar e Prodhuesit (PZP)

Disa direktiva të BE-së janë zbatuar në mënyrë që të transferojnë përgjegjësinë për rrjedhat specifike të mbetjeve tek prodhuesit për të ndikuar në të menduarit në fazën e dizajnit dhe për të siguruar procedura të përshtatshme për ripërdorimin në fund të jetës, riciklimin ose asgjësimin e shëndoshë mjedisor.

Direktiva Kuadër e BE-së për Mbetjet siguron kornizën e përgjithshme dhe katër direktiva të tjera përcaktojnë objektivat e mbledhjes dhe riciklimit për rrjedhat specifike të mbetjeve, dmth. Paketimi, bateritë, pajisjet elektrike dhe elektronike të mbeturinave (MPEE) dhe automjetet në fund të jetës (automjetet e përdorura).

Çështjet aktuale

Transferimi i përgjegjësisë për mbledhjen, trajtimin dhe riciklimin e mbeturinave nga shteti tek prodhuesit është kompleks. Koncepti i përgjegjësisë së zgjatur të prodhuesve të PZP u prezantua në ligjin kombëtar në 2010 për paketimin, dhe dy vjet më vonë për pajisjet e mbeturinave dhe bateritë dhe akumulatorët, si dhe për pajisjet elektrike dhe elektronike, por duhej zbatim më i mirë në praktikë. Rishikimi tregoi një numër problemesh me mënyrat e PZP.

- Nevojiten ndryshime në ligjet përkatëse për të arritur një qasje më të qartë dhe më koncize.
- Nevojitet një plan i qartë i zbatimit, i cili përcakton qartë detyrimet e secilës palë, masat e duhura financiare dhe sanksionet për mosrespektim.
- Ekziston një normë e lartë e papranueshme e "pasagjerëve të verbër" (kompani që i shmangen pajtueshmërisë) dhe nevoja për të përmirësuar zbatimin, forcuar kapacitetin dhe zhvillimin e një sanksioni të fortë dhe regjimi të zbatimit.
- Është e nevojshme të merret në konsideratë problemi me sektorin informal, i cili gjoja mbledh veçmas materialet më të vlefshme.
- Sistemi i PZP për MPEE duhet të bartë Direktivën e rishikuar të MPEE nga 2012.
- Nuk ka sistem PZP për automjetet e përdorura siç kërkohet nga BE.
- Përveç skemave sipas kërkesave të BE-së, në R e Maqedonisë së Veriut ka nevojë për të zhvilluar skema PZP për vajra, goma, automjete të përdorura dhe tekstile.
- Ekziston nevoja për një "Clearing House" ose "organ prodhues" për menaxhimin e PZP.

Masat dhe veprimet

Nevojitet veprim për të përmirësuar kornizën gjithëpërfshirëse të PZP-së. Qëllimi është që të kemi një kornizë koherente dhe të unifikuar të PZP që ngre pyetje të përbashkëta njëherë e përgjithmonë. nga ai material të jetë në gjendje të shtojë rregulla specifike. LMM do të sigurojë një kornizë të përgjithshme, ndërsa aktet nënligjore do të sigurojnë rregulla specifike për secilën rrjedhë të

mbetjeve, përgjegjësitë, fushëveprimin, përkufizimet dhe objektivat e mbledhjes dhe riciklimit. Fushat kryesore vijuese do të mbulojnë:

1. Rritja e mbulimit me PZP të rrjedhave të reja të mbeturinave

Sistemi PZP do të zgjerohet për të përfshirë automjete të përdorura, vajra, goma dhe tekstile përveç paketimit, MPEE dhe baterive. Tabela 3 tregon sasi të që janë importuar dhe lëshuar në treg ndërmjet 2015 dhe 2021 (të dhënat e siguruar nga Administrata Doganore e Republikës së Maqedonisë së Veriut).

Lloji i produktit	Produktet totale të importuara në RMV nga 2015 deri në maj 2021 (në ton)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Maj/2021
Bateritë	146,55	167,8	167,42	171,349	171,231	/	/
Akumulatorë	5.338,23	5.474,12	6.009,48	8.022,005	9.002,202	3.164, 882	1.127, 015
Tekstil	22.420,49	24.075,33	23.488,12	22.566	24.538	33.785,346	17 225,459
EEO	14.951,27	16.311,20	12.786,80	44.018	52.992	33.785,346	17.225,459
Automjetet motorike	50.672,83	56.160,32	46.262,17	80.667,734	95,020,762	55.825,868	31.322, 448
Goma	7.693,07	8.678,93	8.076,19	8.705,977	9.119,296	8.336,567	3.325,806
Vajrat dhe yndyrnat	/	/	/	63.932	66.212	12.124,386	4.661,309

Tabela 3: Të dhënat e përpunuara nga Administrata Doganore e RMV për importin e materialeve dhe produkteve

Sasi të paraqitura në Tabelën 3 merren si bazë në zbatimin e rregullores së përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesve, dmth. baza e të dhënave për sasinë e produkteve të vendosura në treg mbi bazën e të cilave llogariten arritjet për pjesën e tregut dhe për llogaritjen e synimeve kombëtare për mbledhjen, riciklimin dhe përpunimin e rrjedhave speciale të mbetjeve. Ligjet e veçanta rregullojnë kategori të veçanta të produkteve që bien nën regjimin e POP. Rrjedhat e mbetjeve të paketimit, baterive dhe akumulatorëve dhe pajisjeve elektrike dhe elektronike rregullohen posaçërisht në programet në SHTOJCAT 6, 7 dhe 8, të cilat janë pjesë integrale e këtij Plani. Për rrjedhat e gomave, vajrave, tekstileve dhe automjeteve, speciale programet do të përgatiten në përputhje me Ligjin për rrjedhat shtesë të mbetjeve dhe ato do të jenë pjesë integrale e këtij plani pas rishikimit të tij.

2. Zhvillimi i një modeli të ri për zbatim

Në bashkëpunim me të gjithë aktorët e interesuar, është propozuar një model i ri për zbatimin e strukturës (Figura 12) duke përfshirë:

- Përgjegjësi të qarta të përcaktuara për të gjitha palët e interesuara për të gjitha rrjedhat e mbeturinave;
- Themelimi i një Shtëpie të Pavarur të Pastrimit (trupi i bashkimit të Prodhuesve);
- Të gjithë prodhuesit kanë detyrime, përfshirë prodhuesit e vegjël (për shembull, duke futur një tarifë të sheshtë);
- Prodhuesit dhe operatorët e tyre kolektivë ose individualë të paguajnë koston e plotë neto të trajtimit duke rezultuar në rritje të investimeve në sektorin e riciklimit;
- Përcaktimi i tarifave minimale për produktet e mbetjeve;
- Pagesa e një tarife për ricikluesit bazuar në çmimet reale të përcaktuara në bazë të provave të pranueshme që mund të verifikohen dhe të cilat do të dorëzohen nga ricikluesit që veprojnë në përputhje me ligjin;
- Përcaktimi i afatit minimal të marrëveshjeve ndërmjet palëve (të paktën një vit);
- Konsultimet e rregullta me palët e interesit në lidhje me funksionimin praktik të sistemit.

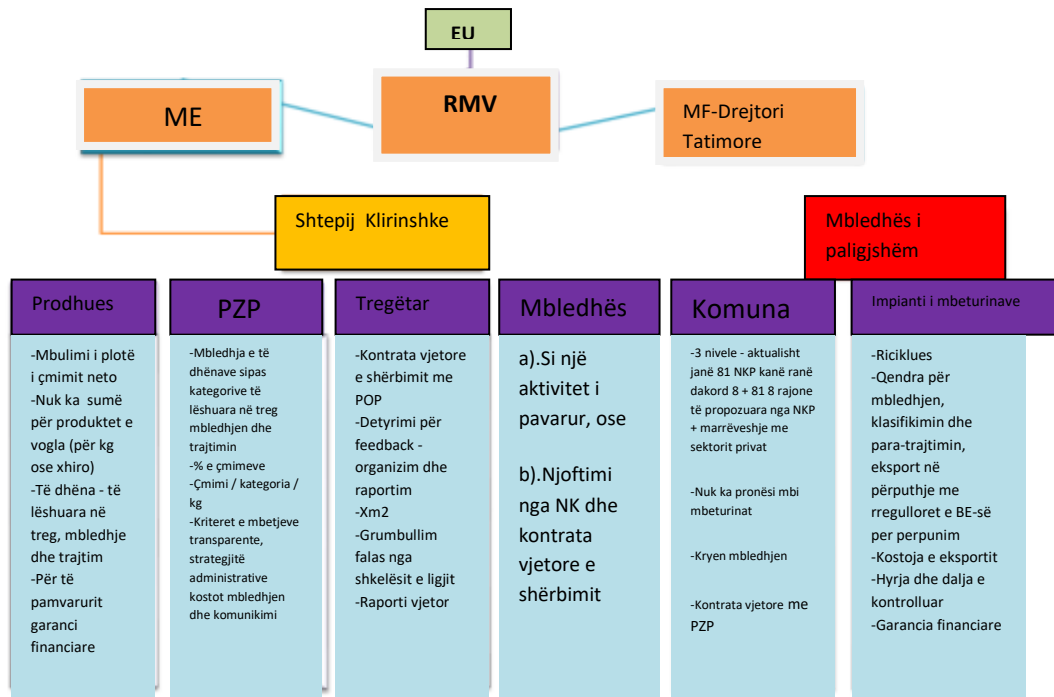
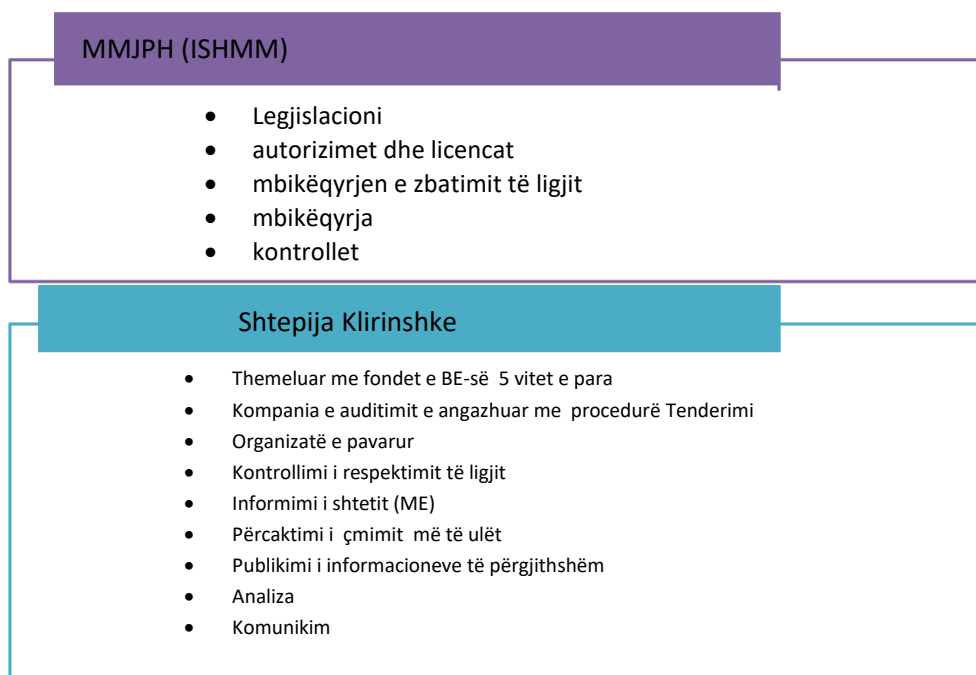

Figura 12: Modeli për implementimin e PZP

Krijimi i një trupi për saldimin e prodhuesve

Organi prodhues do të luajë një rol kryesor dhe do të japë një kontribut të rëndësishëm në forcimin e kapacitetit të përgjithshëm administrativ në sistem dhe do të ndihmojë në kufizimin dhe drejtimin më të mirë të rolit të MMJPH. Funksionimi i këtij organi do t'i mundësojë qeverisë të përqendrohet në rolin kryesor të rregullimit dhe sanksionimit në mënyrë që të rrisë pjesëmarrjen e prodhuesve në sistem dhe të investojë më shumë në sistem në mënyrë që sektori i riciklimit të bëhet plotësisht në përputhje me ligjin, siç tregohet në Figurën 13.

Roli i MMJPH dhe Shtepija Klirinshke

Figura 13: Roli i MMJPH-së dhe trupit i prodhuesve të saldimit

3. Përgjegjësitë për palët kryesore të interesit për të siguruar zbatimin efektiv

Pavarësisht nga modeli i zbatimit, është e nevojshme të përcaktohet roli i të gjithë aktorëve në sistem: prodhuesit, shitësit me pakicë, shpërndarësit, komunat, operatorët e grumbullimit dhe trajtimit të mbeturinave. Ligjet që janë rishikuar duhet të jenë të qarta dhe koncize, duke përcaktuar detyrimet specifike të direktivës, në mënyrë që të gjithë ata që kanë detyrime që rrjedhin prej tyre, t'i zbatojnë ato qartë: aktorët kolektivë, prodhuesit dhe importuesit që u nënshtrohen detyrimeve ligjore punonjësve në MMJPH.

Komunat janë gjithashtu një lojtar kryesor në këtë proces. Ato ndihmojnë në organizimin e grumbullimit të veçantë të rrjedhave të mbeturinave i cili financohet dhe organizohet nga administruesit kolektivë dhe të pavarur, përmes mbledhësve të autorizuar, përcaktojnë detyrimisht vendet e grumbullimit ose qendrat e grumbullimit në të gjithë territorin e komunës ku përdoruesit përfundimtarë do të jenë në gjendje të sillnin mbeturinat, pa tarifë. Komunat janë të detyruara të marrin masa në mënyrë që të përmbushin qëllimet kombëtare, si dhe janë përgjegjëse për përmbushjen e tyre në përpjesëtim me pjesën e sasisë dhe llojit të mbetjeve të krijuara nga komuna. Merr pjesë me financim të plotë ose të pjesshëm të qendrës së grumbullimit ose infrastrukturë, si dhe për të bashkëpunuar me një operator tjetër kolektiv ose të pavarur, si dhe për të bashkëpunuar me ofruesin e shërbimit për mbledhjen e mbeturinave të amvisërise në komunë. Për realizimin e këtyre detyrimeve të përbashkëta të komunës dhe operatorëve kolektivë ose të pavarur, duhet të lidhet një marrëveshje për krijimin e qendrave të grumbullimit dhe infrastrukturës tjetër për mbledhjen e veçantë dhe përzgjedhjen e rrjedhave të ndara të mbeturinave, ku komuna duhet të sigurojë secilin kolektiv ose operator i pavarur. Japin të njëjtat kushte, dmth. nuk mund të japin përparësi ose të përkeqësojnë pozicionin e një operatori tjetër kolektiv ose të pavarur. Kontrata do të duhet të rregullojë rrjedhën e mbeturinave, vendet ku do të vendosen qendrat e grumbullimit dhe infrastruktura tjetër, qëllimet që duhet të arrihen, të paktën në aspektin e sasisë së produkteve të mbetjeve të mbledhura dhe rrjedhës së mbeturinave, dhe kur është e mundur objektivat për përpunimin dhe riciklimin, mënyrën e regjistrimit të sasive dhe raportimin, si dhe përcaktimin e detyrimeve të ndërsjella për të përmbushur objektivat.

4. Financat

Koncepti i mbulimit të plotë neto përfshin menaxhimin e përgjithshëm të mbeturinave (mbledhja dhe trajtimi, para-trajtimi, etj.), Nëse përfshin aktivitete të tjera, të tilla si fushatat e ndërgjegjësimit të publikut, aktivitetet e parandalimit të mbetjeve dhe monitorimin dhe mbikëqyrjen e sistemeve.

Sipas parimit të "Përgjegjësisë së Zgjeruar të Prodhuesit", prodhuesit duhet të mbulojnë koston neto të menaxhimit të mbetjeve të shkaktuara nga produktet e tyre që lëshohen në treg. Tarifa e paguar nga prodhuesit për aktorët kolektivë duhet të mbulojë të gjithë menaxhimin, dhe ata që investojnë në eko-dizajne duhet të paguajnë më pak se të tjerët.

Nevojiten modele të qarta dhe transparente të financimit të dakorduara nga prodhuesit. Kjo do të sigurojë që komunat, nëse përfshihen, të rimbursohen në mënyrë adekuate për mbledhjen e veçantë të rrymave speciale të mbeturinave. Zbatimi do të sigurojë që prodhuesit të financojnë shërbimet e ofruara nga komunat për qytetarët e tyre.

Një pjesë e fondeve do të përdoren për të promovuar aktivitete për forcimin e vetëdijes publike dhe përmirësimin e situatës me mbledhjen e ndarë të mbeturinave në komunat përkatëse dhe në qytetin e Shkupit. Financimi i aktiviteteve të tilla do të bëhet në përputhje me programin vjetor financiar (të dhënë në zgjidhjet ligjore për të gjitha rrjedhat e mbeturinave).

5. Konkurrencë e ndershme

Në mënyrë që të arrihet pajtueshmëria, një shumë e madhe do të futet për prodhuesin e vogël, dhe do të zbatohet një regjim i sanksionimit efektiv jo-pagues. Detyrimi për të përcaktuar mospaguesit duhet të ndahet nga disa departamente dhe organe, si dhe vetë prodhuesit. Zyra e të Ardhurave Publike, Regjistri Qendror i Republikës së Maqedonisë së Veriut kontrollojnë besueshmërinë e të dhënave në certifikatat e pagesës për kompensimi në përputhje me rregulloret për përgjegjësi të zgjatur të prodhuesve) duhet të luajë një rol kryesor në përcaktimin e kompensimit të paguar nga prodhuesit.

6. Transparenca dhe kontrolli

Inspektorët kanë përgjegjësinë të monitorojnë aspektet e ndryshme të përgjegjësisë së zgjatur të prodhuesve është e nevojshme të përcaktohen kontrole shtesë dhe efektive për aktorët e ndryshëm kolektivë dhe është i nevojshëm koordinimi midis sektorëve.

Përfshirja e kontrollit dhe auditimit të jashtëm mund të jetë e dobishme si një mënyrë për të siguruar komunikimin dhe verifikimin e të dhënave të shkëmbyera midis prodhuesve dhe organeve të menaxhimit.

Prodhuesve u kërkohet që të informojnë dhe mbështesin të dhënat e dhëna për një kontroll të plotë të sasive të vendosura në treg, objektivat, kostot dhe tarifat e paguara nga prodhuesi, e ndjekur nga një shpjegim se si grumbullohen dhe paraqiten të dhënat.

7. Sistemi gjithëpërfshirës për zbatimin e dispozitave ligjore dhe sanksioneve

Për të siguruar funksionimin e duhur të sistemeve të përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesve, është e nevojshme të vendoset një sistem i fortë i zbatimit i ligjit dhe sanksionimit. Vetëm autoritetet janë ata që mund të vendosin gjoba, por të gjithë palët e interesuara, madje edhe qytetarët, kanë detyrimin të identifikojnë ata që nuk paguajnë.

Sanksionet për prodhuesit që nuk janë në përputhje me dispozitat ligjore (p.sh. ata që nuk paguajnë tarifa dhe ata që nuk i përmbushin objektivat) duhet të jenë gjithëpërfshirëse.

8. Forcimi i vetëdijes publike

Masat e mundshme për të rritur ndërgjegjësimin e publikut përfshijnë kërkimin e informacionit nga prodhuesit, për shembull, për paraqitjen e të dhënave, etiketimin e produkteve ose pjesëve, informimin e konsumatorëve në lidhje me përgjegjësinë e prodhuesit dhe ndarjen e mbetjeve dhe informimin e ricikluesve për materialet e përdorura në një produkt të veçantë.

Rrjedhat kryesore të mbetjeve për PZP

Paketimi

Paketimi luan një rol jetësor në mbrojtjen dhe ruajtjen e produkteve tona. Ajo mbron ushqimin dhe mallrat e tjerë nga ferma ose fabrika në depot dhe dyqanet derisa të arrijnë për përdorim në shtëpi dhe kompani. Paketimi zvogëlon mbeturinat duke i mbrojtur ato nga prishja dhe dëmtimi i sistemit të furnizimit. Paketimi i shitjeve zgjat afatin e ruajtjes dhe lejon konsumatorët të mbajnë ushqim të freskët për një kohë të gjatë. Rolet e tjera përfshijnë dozimin / shpërndarjen e produkteve, sigurimin e informacionit dhe mbrojtjen nga hyrja e paautorizuar.

Skemat e paketimit kolektiv janë krijuar në R e Maqedoni së Veriut dhe përfaqësohen nga prodhuesit që janë pajisje prodhimi të rangut të madh, të mesëm dhe të vogël dhe kanë leje për të vepruar nga MMJPH.

Sidoqoftë, vlerësohet se ka rreth 38% të kompanive të pasagjerëve "të verbër" të paregjistruar në treg. Situata po përmirësohet nga viti në vit, por problemi ende ekziston (inspektimi i kryer në vitin 2013 tregoi se 60% e kompanive të vizituara nuk i përmbushin detyrimet e tyre).

Edhe pse riciklimi i mbeturinave të paketimit të gjeneruara në Republikën e Maqedonisë së Veriut është në rritje, shumica e këtyre mbeturinave nuk riciklohen. Paketa e ekonomisë rrethore të BE ka vendosur synime të reja për mbetjet e paketimit, por ato nuk ka gjasa të arrihen shpejt dhe afatet më të gjata do të negociohen si pjesë e negociatave të pranimit të vendit. Objektivat për riciklimin e paketimit të mbetjeve për Republikën e Maqedonisë së Veriut përcaktohen në Ligjin e ri për Paketimin dhe Menaxhimin e Mbeturinave të Paketimit dhe jepen në Tabelat 4. 5. dhe 6.):

1)

Sasia e mbledhur	Viti
55%	Për vitin 2021 ;
57%	Për vitin 2022 ;
60%	Për vitin 2023 ;
65%;	Për vitin 2024 ;
70%	Për vitin 2025 ;
75%	Për vitin 2026 ;
80%	Për vitin 2027 ;

Tabela 4: Sasitë që do të mblidhen nga paketimet e lëshuara në treg në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Deri në fund të vitit 2021, të paktën 60% e peshës së mbeturinave të paketimit të krijuara në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut, duhet të përpunohen me operacione rigjenerimi ose operacione të përpunimit të energjisë, ndërsa deri në fund të vitit 2021 minimumi i vitit 55% dhe maksimumi 80% e peshës së mbeturinave të paketimit të krijuara në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut duhet të riciklohen (Tabela 5).

2021	2030	2035
55%-80%	Minimum 65%	Minimum 70%

Tabela 5: Sasitë e mbetjeve të paketimit që do të riciklohen

Sasia e paketimit të mbeturinave (nga materiale individuale) që do të riciklohen për një periudhë 15 vjeçare jepet në Tabelën 6.

Viti	Nga pesha e letrës dhe kartonit	Nga pesha e qelqit	Nga pesha e drurit	Од тежина на метал	Nga pesha e plastikës (vetëm material plastik i riciklueshëm i mbeturinave)
2021	70%	40%	20%	30%me ngjyra 50 % metale hekuri	40%
2030	75 %	70 %	25 %	70% metale hekuri 50 % metale me njyra	75 %
2035	85%	75%	30 %	80% metale hekuri 60 % metale me ngjyra	85 %

Bateritë dhe akumulatorët

Direktiva e Baterive dhe akumulatorëve (2006/66 / KE) ndalon shitjen e baterive që përmbajnë substanca të caktuara të rrezikshme, përcakton masat për krijimin e skemave për të arritur nivele të larta të mbledhjes dhe riciklimit, dhe përcakton objektivat për aktivitetet e mbledhjes dhe riciklimit.

Ligji për Menaxhimin Mbeturinave të Baterive dhe Akumulatorëve prezantoi PZP-të për të krijuar kushte të tregut për nivele të larta grumbullimi dhe trajtimi. Si rezultat, u krijuan aktorët e parë kolektivë. Ekzistojnë tre organizata të licencuara të përgjegjshme të prodhuesit.

Rreth 500 prodhues / importues të baterive dhe akumulatorëve janë regjistruar dhe paraqesin raporte mbi prodhimin / importin në MMJPH. Prodhuesit dhe importuesit që nuk bashkohen në një veprim kolektiv duhet të paguajnë një tarifë. Ashtu si me paketimin, ka një numër të konsiderueshëm të "udhëtarëve të verbër".

Vendet e grumbullimit janë vendosur në supermarkete të mëdha dhe objekte të tjera. Sidoqoftë, megjithëse normat e mbledhjes janë duke u përmirësuar, ato janë akoma të ulëta dhe duhet bërë më shumë. Në një hulumtim për hedhjen e mbeturinave në tre komuna (Shkup, Ohër dhe Delçevë) masa e baterive në mbeturina të përziera, të mbledhura nga amvisëritë dhe nga objektet tregtare dhe industriale është përcaktuar që deri në 270 ton bateri të mbeturinave hidhen çdo vit në deponitë komunale së bashku me mbeturinat e përziera.

Direktiva e Baterive përcakton synimet e grumbullimit (45% e baterive në treg deri në vitin 2016), por nuk ka gjasa të jenë të arritshme dhe afatet më të gjata do të negocohen si pjesë e negociatave të pranimit. Qëllimet e mbledhjes, efikasiteti i trajtimit, tarifat dhe detajet e garancive financiare për bateritë dhe akumulatorët do të përcaktohen në një propozim të ri të LMMBA.

LMMBA gjithashtu përcakton synime për riciklimin e baterive të mbledhura - 65% për bateritë me acid plumbi, 75% për bateritë nikel-kadmium dhe 50% për bateritë e tjera.

Mbeturinat e pajisjeve elektrike dhe elektronike (MPEE)

Mbeturinat e pajisjeve elektrike dhe elektronike (MPEE) janë një nga rrjedhat e rritjes më të shpejtë të mbetjeve në BE, duke u rritur me 3 deri në 5% në vit. MPEE përmban një laramani substancash që paraqesin rreziqe të konsiderueshme mjedisore dhe shëndetësore nëse trajtohen në mënyrë jo të duhur. Nga ana tjetër, riciklimi i MPEE ofron mundësi të konsiderueshme për nxjerrjen e lëndëve të para dytësore.

Planet rajonale për Rajonin Lindor dhe Verilindor vlerësojnë se mesatarisht 6.1 kg MPEE gjenerohet për frymë në vit. Në nivelin kombëtar, një vlerësim i përgjithshëm prej rreth 13,000 tonë MPEE merret në Republikën e Maqedonisë së Veriut çdo vit. Kjo është e ngjashme me vlerësimin e bërë nga Universiteti i Kombeve të Bashkuara në vitin 2014, por më i ulët se për vendet e tjera të Europës. Kjo mund të jetë për shkak të shkallës së lartë të ripërdorimit, riparimit dhe ripërdorimit të pajisjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

BE rishikoi Direktivën e MPEE në 2012, duke futur objektiva më të larta të mbledhjes dhe një metodologji tjetër të llogaritjes bazuar në kategoritë e reja. Këto qëllime nuk ka gjasa të jenë të arritshme dhe do të negociohen për periudha më të gjata si pjesë e negociatave të pranimit, por duhet të plotësohet kushti për një rritje vjetore të sasive të mbledhura. Objektivat e mbledhjes, efikasiteti i trajtimit, tarifrat dhe detajet e garancive financiare për MPEE në Republikën e Maqedonisë së Veriut janë rregulluar në projektligjin e ri për MPEE.

Programet e veprimit

Përveç ligjeve të azhuruara për këto tre rryma mbeturinash, Programet e Menaxhimit që mbulojnë periudhën 2021-2028 janë botuar si anekse të PKMM. Këto programe do të rishikohen në vitin e shtatë që nga miratimi i këtij Plani (2028).

- Programi i Menaxhimit të Mbetjeve të Paketimit (2021-2028).
- Programi i Menaxhimit të Mbetjeve të Baterive dhe Akumulateve (2021-2028).
- Programi i Menaxhimit të Mbetjeve të Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike (2021-2028).

Skema të reja - automjete të përdorura, goma, tekstile, vajra dhe yndyrna

Përveç tre rrymave të mbetjeve të diskutuara më sipër, do të ketë një përgjegjësi të gjerë të prodhuesit - PZP (përmes mbajtësve kolektivë ose individualë) për automjetet e përdorura, gomat, vajrat dhe tekstilet. Deri më tani, vetëm POP-të për automjetet e përdorura janë krijuar në BE, dhe ka gjithashtu iniciativa për tekstilet (Franca ka krijuar një sistem PZP për këtë rrjedhë mbeturinash, dhe e njëjta gjë po bëhet në Suedi, Hollandë dhe Mbretërinë e Bashkuar). Paketa e ekonomisë rrethore e pranuar së fundmi rendit materiale të tjera si rrjedha të mbeturinave me një regjim të mundshëm të PZP. Këto rrjedha të mbeturinave janë identifikuar si një përparësi për R e Maqedoninsë së Veriut.

Direktiva e BE-së për Automjetet e Përdorura (2000/53 / KE) kërkon një rritje në riciklimin e automjeteve të përdorura dhe përbërësit e tyre dhe një performancë të përmirësuar mjedisore të të gjithë operatorëve ekonomikë të përfshirë në ciklin jetësor të automjeteve.

- Deri në vitin 2006, prodhuesit e automjeteve duhet të krijojnë një rrjet të pajisjeve të autorizuara të trajtimit dhe pikave të grumbullimit për të marrë automjetet e tyre;
- Nga 1 janari 2007, prodhuesit duhet të sigurojnë kthimin falas të automjeteve të tyre të përdorura kur pronari e sjell automjetin në pikën e tyre të caktuar të grumbullimit;
- Nga 2015 e tutje, çdo prodhues duhet të arrijë 95% ripërdorim dhe riciklim të automjeteve të përdorura (85% duhet të arrihet me ripërdorim dhe riciklim).

Këto qëllime nuk janë të arritshme dhe afatet më të gjata do të negociohen si pjesë e negociatave të pranimit. Detaje specifike do të përpunohen me palët e interesit për të marrë informacion mbi ligjet dhe rregulloret e reja.

10. PARANDALIMI I KRIJIMIT TË MBETURINAVE

Parandalimi i gjenerimit të mbetjeve reflekton nevojën për të promovuar konsum dhe prodhim të qëndrueshëm përmes dizajnit të përmirësuar të produktit dhe ndryshimeve në sjelljen e konsumatorit. Parandalimi i mbeturinave gjithashtu luan një rol të rëndësishëm në mbështetjen e masave për të zvogëluar ndikimin e ndryshimit të klimës dhe për të siguruar kursime të kostove për familjet dhe kompanitë.

Përgatitja e planit të parandalimit të mbetjeve është një kërkesë e nenit 29 të Direktivës në Kuadër të Mbetjeve. Qëllimi është të paraqesë një qasje të koordinuar kombëtare për parandalimin e mbetjeve, të përcaktojë qëllimet dhe politikat dhe të ndajë rritjen ekonomike nga ndikimi i gjenerimit të mbetjeve në mjedis.

DKM lejon që Planet e Parandalimit të Mbetjeve të integrohen në Planin Kombëtar të Menaxhimit të Mbetjeve ose si programe të veçanta. Megjithëse ky plan përmban disa masa që do të kontribuojnë në rezultatet e parandalimit të mbetjeve, nuk është një plan parandalimi i mbeturinave, siç parashikohet në nenin 29.

MMJPH përgatiti një plan për parandalimin e gjenerimit të mbeturinave i cili u botua për dëgjime publike. Masat për parandalimin e mbetjeve nga aktorë të ndryshëm janë përcaktuar qartë dhe objektivat e duhura cilësore ose sasore janë propozuar për monitorimin dhe vlerësimin e progresit të masave.

Masat dhe veprimet

Në periudhën e këtij Plani,

1. Do të silltet një Plan i Parandalimit të Mbetjeve dhe do të miratohet në përputhje me Nenin 29 të Direktivës Kuadër të Mbetjeve
2. Hierarkia e mbetjeve do të bëhet një parim themelor i të gjitha planeve rajonale të menaxhimit të mbetjeve.
3. Të gjithë prodhuesit dhe menaxherët e mbetjeve do të kërkohet të zbatojnë hierarkinë e menaxhimit të mbetjeve nën kontrollin e tyre.

11. MENAXHIMI I MBETURINAVE KOMUNALE

Kjo pjesë ofron të dhëna në nivelin kombëtar, udhëzime dhe objektiva në nivelin më të lartë dhe një përshkrim të opsioneve në dispozicion për përmirësimin e aktiviteteve komunale të trajtimit të mbeturinave. Në përputhje me planet rajonale të menaxhimit të mbetjeve, komunat duhet ta përmirësojnë këtë, me plane infrastrukture me çmime të përcaktuara plotësisht, në përputhje me opsionet më të mira mjedisore që mund të zbatohen në praktikë, të përshtatshme për secilin rajon.

Synimet e riciklimit

Direktiva Kornizëe Mbetjeve përcakton objektivat për riciklimin e mbetjeve komunale deri në vitin 2020 në 50%, të cilat do të rriteshin në 65% deri në 2035.

Në këtë fazë të zhvillimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, qëllimet vështirë se mund të arrihen një dinamikë tjetër do të bihet dakord gjatë negociatave të pranimit. Plani përfshin dinamikë më reale për riciklimin e mbetjeve komunale, siç tregohet në Tabelën 7, dhe kjo do të jetë një pjesë kryesore e procesit të negociatave të anëtarësimit në BE.

Viti	Synimet për riciklimin e mbetjeve komunale
2025	25%
2035	45%
2045	65%

Tabela 7: Synimet për riciklimin e mbetjeve komunale për Republikën e Maqedonisë së Veriut

Synimet për riciklimin e mbetjeve komunale përcaktohen në nivel nacional. Sidoqoftë, pasi shërbimet do të ofrohen në bazë rajonale, secili rajon do të matet në terma të objektivave, si dhe të vendit në tërësi. Kjo do të sigurojë informacion se cilat rajone po përparojnë dhe cilat mësimë mund të nxirren nga ato rajone me norma më të ulëta të riciklimit.

Synimet për mbetjet e deponive

Këto objektiva lindin nga kërkesat e Direktivës për Deponitë (99/31 / KE), e cila përcakton synime për kufizimin e sasisë së mbetjeve komunale të biodegradueshme të depozituara në deponi. Ashtu si caqet e riciklimit të mbetjeve komunale, këto caqe të devijimit të deponive nuk ka gjasa të përmbushen në vijim është dhënë dhe një orar më realist për arritjen e këtij qëllimi .

Me një fokus të qartë në devijimin e mbeturinave nga deponitë ilegale në deponitë standarde të licencuara, matja e devijimit krahasuar me fillimin e vitit 1995 është më pak e rëndësishme në kontekstin maqedonas. Negociatat e pranimit duhet të përqendrohen në negocimin e një periudhe kalimtare përmes niveleve të larta të riciklimit dhe perpunimit përmes deponive të shëndosha për mjedisin, në vend që të përqendrohen vetëm në devijimin e deponive.

Përveç synimeve të devijimit në Direktivën e Deponive, Paketa e Ekonomisë Rrethore të BE-së ka prezantuar një objektiv të ri që kufizon përqindjen e mbetjeve komunale që mund të hidhen në

deponi në 10% deri në 2035. Së bashku me synimin e riciklimit prej 65%, është e qartë se përmbushja do të kërkojë që rreth 25% e mbetjeve komunale të riciklohen për energji. Tabela 8 paraqet sasinë dhe zvogëlimin sipas viteve që duhet të arrihet në nivelin e vendit tonë.

Viti	Sasia e përbërësve biodegradueshëm që mund të depozitohen në të gjitha deponitë në vend çdo vit (000 tonë)	Reduktimi i sasisë së përbërësve biodegradues të mbetjeve komunale të depozituara në bazë vjetore, shprehur si zvogëlim i përqindjes së përbërësve biodegradues në mbetjet komunale të gjeneruara në 1995 (%)
Viti bazë 1995	305*	
2019	302,0	1
2020	295,9	2
2021	289,8	2
2022	280,6	3
2023	271,5	3
2024	259,3	4
2025	244,0	5
2026	228,8	5
Reduktimi total për periudhën 2019-2026		25%
2027	214	5
2028	200	5
2029	183	5
2030	168	5
2031	153	5

Reduktimi total për periudhën 2019-2031		50%
2032	137,3	5
2033	122,0	5
2034	106,8	5
Reduktimi total për periudhën 2019-2034		65%

Tabela 8: Objektivat për zvogëlimin dhe asgjësimin të përbërësve biodegradues

Treguesit të tjerë kryesor

Përveç caqeve të riciklimit të renditura më sipër, caqe të tjera të rëndësishme për këtë fazë për zhvillimin e grumbullimit të veçantë të mbetjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut janë renditur në Tabelën 9. Si dhe caqet e riciklimit, do të arrihen përmes qasjes rajonale të menaxhimit të mbeturinave .

Aktiviteti	Objektivat	Viti
Planet rajonale për menaxhim të mbetjeve	Të gjithë janë miratuar	Rishikimi mbas 6 viteve
Grumbullimi i mbetjeve të ngurta të përziera komunale	90% nga amviserite	2020
	100% nga amviserite	2024
Koleksion i veçantë prej metali, plastike, qelqi, letre dhe kartoni	65% nga amviserite	2030
Grumbullimi dhe trajtimi i veçantë i bio-mbaturinave komunale	3 impiante të reja për trajtimin e bio-mbaturinave të mbledhura veçmas	2030
Deponimi i mbaturinave të përziera komunale në qendra të caktuara deponitë në rajone	100%	2030
Deponimi i mbaturinave të përziera komunale në përputhje me Direktivën e BE-së për Deponitë	80%	2030

Përfshirja e publikut	4 fushata për përfshirjen e popullatës në mbledhjen e veçantë, dhe dorëzimin e mbeturinave, te ngjajshme.	2030
-----------------------	---	------

Tabela 9: Qellime tjera te nderlidhura me mbetjet komunale

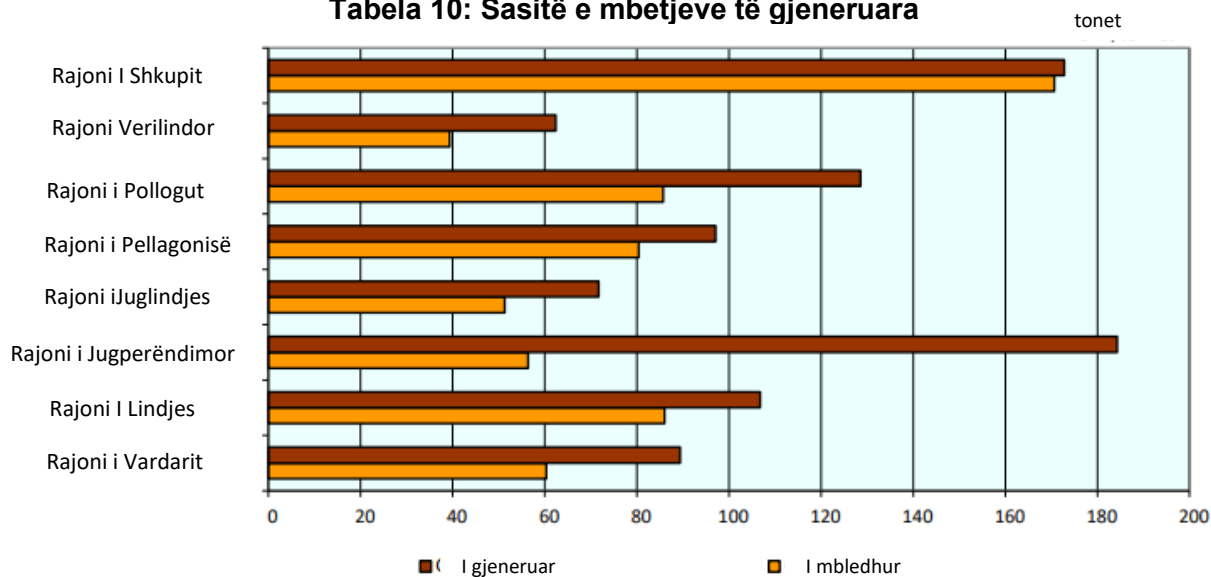
Të dhënat

Të dhënat e mbeturinave nga komunat (Enti Shtetëror i Statistikave)

Enti Shtetëror i Statistikave publikon statistika për mbetjet komunale. Të dhënat e fundit janë për vitin 2020. Sipas të dhënave të Zyrës Shtetërore të Statistikave, sasia totale e mbeturinave të mbledhura komunale në Republikën e Maqedonisë së Veriut në vitin 2020 është 630 086 tonë. Krahasuar me vitin 2019, sasia totale e mbeturinave të mbledhura komunale në vitin 2020 u ul me 0.4%. Sasia totale e mbetjeve komunale të gjeneruara në Republikën e Maqedonisë së Veriut në vitin 2020 është 913,033 tonë. Sasia vjetore e mbetjeve komunale të krijuara për banor në vitin 2020 është 452 kg për banor, e cila është 1.0% më pak se e njëjta sasi në 2019.

Viti	Mbeturinat komunale të gjeneruara në total (ton)	Mbetjet komunale të gjeneruara për kokë banori (kg për kokë banori në vit)
2009	725.976	354
2010	721.507	351
2011	735.250	357
2012	786.909	382
2013	792.785	384
2014	765.156	370
2015	786.182	380
2016	796.585	384
2017	786.881	379
2018	854 865	412
2019	915.943	456
2020	913.033	452

Tabela 10: Sasitë e mbetjeve të gjeneruara

Figura 14: Mbetjet komunale të gjeneruara nga rajone në vitin 2020¹

Të dhënat e mbetjeve komunale

Gjatë përgatitjes së PRMM, u kryen matjet në terren të sasive dhe përbërjes së mbetjeve komunale në të gjitha rajonet. Sasitë u përcaktuan përmes matjeve direkte të mbetjeve; duke matur automjetet për mbetje në peshore urore gjatë 7 ditëve. Përbërja u përcaktua në një mënyrë të ngjashme duke renditur dhe peshuar. Të dhënat e hollësishme për secilin prej tetë rajoneve mund të shkarkohen nga faqja e internetit e ministrisë, e cila publikon planet rajonale të menaxhimit të mbetjeve për të tetë rajonet në vend.²

Përbërja e mbetjeve komunale

Analizat në terren të përbërjes së mbeturinave, të bëra gjatë përgatitjes së PRMM, mundësuan ekstrapolim bazuar në të dhënat nga tetë rajone. Mbetjet organike mesatarisht 45.3%. Materialet e thata janë fraksioni tjetër i rëndësishëm i përfaqësuar nga një mesatare prej 47.6% (Tabela 11). Një pjesë e këtij fraksioni të thatë riciklohet dhe duhet të drejtohet në instalimet e riciklimit në vend, por pjesa e këtyre materialeve për të cilat nuk ka teknologji riciklimi mund të përdoret për të marrë karburant (RDF ose SRF). Këto shifra janë të rëndësishme gjatë miratimit vendimet për trajtimin dhe opsionet e përpunimit dhe investimit në infrastrukturën e riciklimit dhe tregojnë se ndërtimi i një infrastrukture të veçantë të mbledhjes dhe trajtimit për këto fraksione do të drejtohet Republika e Maqedonisë së Veriut drejt synimeve të riciklimit (ekonomia rrethore) e përshkruar më lart.

¹Për informata më të hollësishme, shihni faqen e internetit të Zyrës Shtetërore të Statistikave të RMV

² www.moepp.gov.mk/MMJPH/Dokumente/Plane

Lloji i mbeturinave	Përbërja (%)
Organike (përfshirë mbetjet e kopshtit / kuzhinës)	45.3
Leter	7.6
Karton	5.2
Materiale të përbëra / Paketim Kartoni	1.4
Qelq	4.1
Metalet që përmbajnë hekur	1.7
Metalet që nuk përmbajnë hekur	0.8
Paketimet plastike	2.0
LDPE	6.9
Shishe-PET	3.2
Lloj tjetër plastikë	1.8
Tekstil	4.7
Lëkure	1.4
Pelenat	6.1
Dru	0.7
Mbeturinat e ndërtimit dhe rrënojat	1.9
OEE0	0.4
E rrezikshme	0.4
Imtësira (<10mm или <20mm)	4.4

Tabela 11: Përbërja mesatare e mbetjeve për Republikën e Maqedonisë Veriore bazuar në vlerësimet në terren në tetë rajone

Planifikimi i infrastrukturës komunale të mbetjeve

Krijimi i infrastrukturës për menaxhimin e aktiviteteve për mbledhjen, transportin dhe transferimin, përpunimin dhe asgjësimin e materialeve dhe energjisë do të duhet të realizohet deri në fund të periudhës së zbatimit të këtij Plani. Investime të konsiderueshme kërkohen për të gjitha pjesët e sistemit të menaxhimit të mbeturinave komunale. Natyra specifike e grumbullimit, numri dhe lloji i automjeteve dhe instalimet e zhvendosjes dhe trajtimit përcaktohen në PRMM, duke marrë parasysh rrethanat lokale.³

Të gjithë përbërësit e infrastrukturës rajonale të administrimit të mbetjeve komunale duhet të planifikohen si një e tërë, por financimi, ndërtimi dhe funksionimi duhet të zbatohen në faza. Zhvillimi i instalimeve të menaxhimit të mbeturinave zakonisht zgjat rreth 4-7 vjet, nëse nuk ka kufizime specifike, dhe shpërndarja e projekteve më komplekse mund të zgjasë deri në 10 vjet. Shumica e projekteve të menaxhimit të mbetjeve do të fillojnë gjatë kësaj periudhe të Planit, por mund të mos përfundojnë deri në periudhën e ardhshme sipas planifikimit.

- Mbetje komunale të ngurta dhe të përziera

Grumbullimi dhe përzgjedhja e mirë është thelbësore për menaxhimin e mirë të mbetjeve dhe, në fund të fundit, për nivele të larta riciklimi. Sidoqoftë, aktualisht mbulimi ndryshon dhe nuk është i tërësishëm, veçanërisht në zonat rurale. Në vitin 2011, 77% e popullatës morën shërbime të mbledhjes formale të mbetjeve të përziera komunale. Në zonat urbane, shkalla e mbulimit rritet në 90%, ndërsa në zonat rurale mbulimi sillet në intervalin 15-70%.

Nëse mbeturinat nuk grumbullohen siç duhet dhe nuk arrihet mbulimi 100%, mbeturinat do të vazhdojnë të hidhen pa kontroll mjedisor, të ruhen, të groposen, të hidhen ose të digjen në mënyrë të paligjshme.

Duhet një qasje në faza për mbulimin dhe grumbullimin të mbeturinave të përziera komunale me hapa të duhura të ndërmarra për të siguruar progresin. Qëllimi përfundimtar është që të sigurohet një mbulim i plotë deri në fund të periudhës së këtij Plani. Ndërmarrjet e reja rajonale duhet të sigurojnë që mbulimi i mbledhjes është 90% deri në 2021 dhe 100% deri në 2024.

- Fraksion i thatë

Mbeturinat metalike janë material më i zakonshëm i mbledhur që mund të riciklohen. Shkalla e mbledhjes së veçantë nga fraksionet e tjera varet nga kushtet e tregut dhe kryhet kryesisht nga sektori informal. RDO përmban kërkesa për krijimin e një koleksioni të veçantë për letër, metal, plastikë dhe qelq, aty ku teknikisht, ekonomikisht dhe nga ana mjedisore është e mundur. Megjithatë nuk ka mbledhje derë më derë të mbetjeve të thata të riciklueshme, komunat po punojnë me mbajtësit kolektiv të paketimit për të vendosur pika grumbullimi me koshe më të mëdha, ku qytetarët mund të hedhin mbeturinat e riciklueshme.

Qëllimi është të sigurohet hyrja në vendet për të gjithë popullatën që të jetë në gjendje të zgjedhë siç duhet.

Mesiguri që kjo të zgjasë më shumë se periudha kohore në këtë plan pasi kjo do të kërkojë investime në koshe, automjete, instalime të klasifikimit dhe rimbushjes. Shqyrtohen mjetet e duhura për arritjen e synimeve të riciklimit përmes mbledhjes së veçantë, përfshirë analizën e duhur logjistike dhe ekonomike.

në më shumë detaje gjatë përgatitjes së PRMM për të gjitha rajonet. Gjatë kohëzgjatjes së këtij Plani, do të vendoset një sistem për mbledhjen e veçantë të rrjedhave speciale të mbetjeve, i cili do të vendoset në përputhje me regjimin e PZP-SE. Prandaj, investimet në infrastrukturë do të mbulohen nga prodhuesit (në përputhje me rregulloren për rrjedhat speciale të mbetjeve). Me

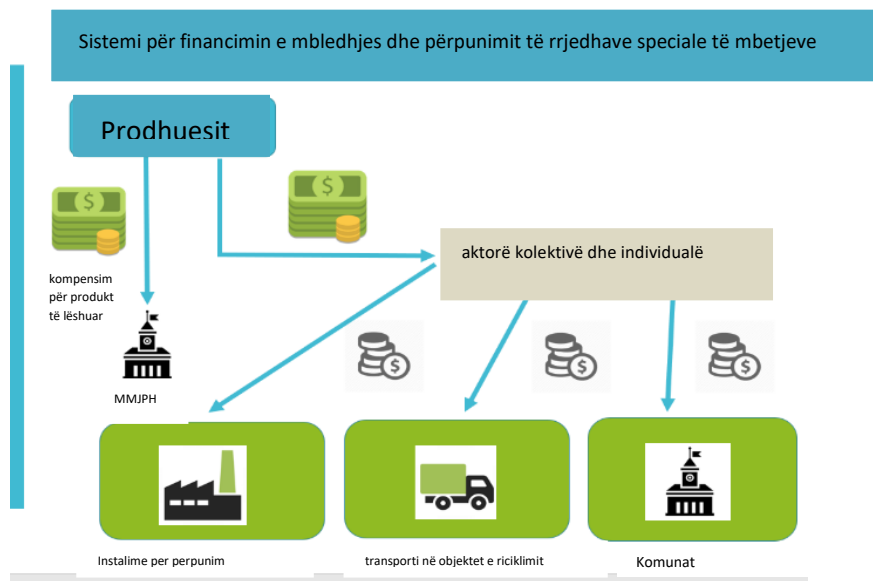
---

³Studimet e fizibilitetit dhe analiza e kosto-përfitimit për secilin nga sistemet rajonale janë përgatitur për shtatë nga tetë rajone. Këto studime duhet të merren parasysh gjatë planifikimit të infrastrukturës.

rëndesi është të theksohet se këto mbetje, pavarësisht nëse ato do të grumbullohen nga DKP apo një subjekt juridik privat, nuk duhet të shkojnë në deponi (qendrat e ardhshme rajonale) por duhet të shkojnë në instalime që kanë lejet e duhura të menaxhimit të mbetjeve dhe këto mbetje do të riciklohen ose riciklohen nga operacionet e përpunimit ose operacionet e përpunimit energjetik.

Në varësi të metodës së propozuar të grumbullimit veçanarisht për të përmbushur objektivat e BE-së, Planet Rajonale duhet të sigurojnë infrastrukturë të mjaftueshme për ruajtjen, transferimin dhe trajtimin. Kur grumbullohen materiale të riciklueshme, kjo do të përfshijë teknologjinë e nevojshme të klasifikimit në mënyrë që të prodhohet material me cilësi të lartë, i përshtatshëm për tregjet e brendshme dhe ndërkombëtare. Materiali duhet të jetë i përshtatshëm për eksport në përputhje me kontrollat e listës së gjelbër në përputhje me Rregulloren e BE-së për transportin e mbeturinave.

Pas krijimit të infrastrukturës bazë për mbledhjen e veçantë të mbetjeve të riciklueshme ose të përpunohet për energji, kompanitë rajonale të menaxhimit të mbetjeve duhet të fillojnë bashkëpunim ndërrajonal për të menaxhuar këto materiale, dhe këto me aktorët kolektiv ose të pavarur. Në procedurat e riciklimit dhe përpunimit, ekonomia e shkallës është e rëndësishme. Duke pasur parasysh sasinë që krijohen, dmth. Grumbullohen veçmas për riciklim ose përpunim, është e qartë se një kapacitet qendror mund të shërbejë 3-4 rajone. Ka tashmë iniciativa private për përpunimin e fraksionit të thatë nga mbeturinat në RDF dhe kjo mundësi duhet të merret në konsideratë nga rajonet e menaxhimit të mbetjeve. Roli kryesor për këtë pjesë të mbeturinave do ta kenë aktorët kolektiv të cilët duhet ta financojnë infrastrukturën për grumbullim të veçantë dhe të vendosin bashkëpunim midis të gjithë aktorëve në proces. Me futjen e POP dhe për rrjedhat shtesë të mbetjeve, të tilla si goma, tekstile, etj. do të ketë një mundësi për grumbullim të veçantë të kësaj fraksioni që mund të riciklohet ose shndërrohet në RDF. Kjo do të jetë shumë e rëndësishme për zvogëlimin e sasisë të mbeturinave që do të depozitohen në deponitë e ardhshme rajonale dhe do të zvogëlojë kostot nga njëra anë e Ndërmarrjeve të Shërbimeve Publike për mbledhjen dhe transportin e mbetjeve, dhe do të kontribuojë në zhvillimin e industrive të reja për riciklimi i materialeve ose për prodhimin e energjisë.

Figura 15: Sistemi për financimin e grumbullimit dhe përpunimit të fraksionit të thatë nga mbeturinat komunale

- Mbetje të biodegradueshme

Mbetje të biodegradueshme është çdo mbetje që mund të degradohet nga proceset e dekompozimit anaerobik (pa oksigjen) ose aerobik (i pranishëm në oksigjen), siç janë mbetjet e ushqimit ose mbeturinat e kopshtit, si dhe letra dhe kartoni, ndërsa përkufizimi i "" mbetjeve bio "është ajo pjesë e mbetjeve të biodegradueshme të kopshtit dhe mbetjeve nga parqet, ushqimet dhe mbeturinat e kuzhinës nga familjet, restorantet, objektet hotelierike dhe shitjeve me pakicë, dhe mbeturinat që janë të krahasueshme me mbeturinat e krijuara nga objektet e përpunimit të ushqimit, si dhe mbeturinave të tjera me veti të ngjashme biodegraduese që është e krahasueshme për nga natyra, përbërja dhe sasia.

Ajo ende nuk ekziston në vend, me përjashtim të komunave të Resnjës dhe Probishtipit ku ka impiante komposimi në disa komuna rurale ku ka iniciativa për komposim në shtëpi, mbledhje të veçantë të kopshtit ose mbeturinave të tjera të biodegradueshme. Pothuajse të gjitha mbetjet e biodegradueshme aktualisht hidhen në deponi jo standarde.

Trajtimi i mbetjeve të biodegradueshme, të ndara në burime, ofron një mundësi për të mbyllur rrethin, duke kthyer burimet (lëndë organike ushqyese) në tokën bujqësore dhe duke kontribuar në qëllimet e riciklimit. Për më tepër, zvogëlimi i përmbajtjes së mbetjeve të biodegradueshme mbështet arritjen e objektivave të zvogëlimit të mbetjeve komunale të biodegradueshme që asgjësohen.

Neni 22 i ndryshuar i DKM paraqiti një kërkesë për grumbullim të veçantë të bio-mbeturinave, kur ato janë teknikisht, ekologjikisht dhe ekonomikisht të realizueshme. Për më tepër, për shkak të faktit se mbetjet e biodegradueshme zënë më shumë se një të tretën e mbetjeve komunale, arritja e synimeve të riciklimit do të kërkojë grumbullim të veçantë të mbetjeve bio dhe infrastrukturë të mjaftueshme të trajtimit.

Hapi i parë më efektiv, për sa i përket vëllimit dhe zbatimit më të lehtë, është përqendrimi në kompostimin e mbetjeve jeshile / kopshtit në sistemet e hapura të kompostimit me brazda. Mund të zbatohet në zonat rurale të vogla dhe të mesme, duke ofruar zgjidhje lokale dhe punësim.

Qasja ndaj mbetjeve bio që përmbajnë mbetje ushqimore janë: kompostimi i ksheve për mbetje dhe tretja anaerobe. Këto instalime janë më komplekse, por përparësia e tyre është se ato mund të trajtojnë shumë lloje të ndryshme të materialeve.

Qëllimi është të devijojë fraksionin e biodegradueshëm nga deponitë dhe të prodhojë plehrash me cilësi të lartë për përdorim në bujqësi dhe hortikulturë. Këto mund të përdoren gjithashtu për të rehabilituar deponitë e mbyllura në shtresat e sipërfaqes së poshtme.

Planet rajonale parashikojnë krijimin e veçuar të grumbullimit të mbetjeve bio dhe pajisjeve të përshtatshme të trajtimit si pjesë e qasjes së tyre për të përmbushur synimet e riciklimit të mbetjeve komunale. Kjo çështje është përfshirë gjithashtu në studimet e veçanta të fizibilitetit për secilin prej rajoneve. Për secilin prej tetë rajoneve, është shumë e rëndësishme të vendoset një sistem për menaxhimin e këtij lloji të mbeturinave, duke pasur parasysh sasinë që gjenerohet, por edhe pasojat që ka në mjedis nga njëra anë dhe humbjen e lëndës së parë ose energjisë që mund të merren nga ky lloj i mbeturinave.

- Shërbimet minimale për mbledhje

Për të mbështetur investimet në llojet e duhura të infrastrukturës së grumbullimit, ofruesve të shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave do t'ju kërkohet të ofrojnë një nivel minimal shërbimi për familjet ose përdoruesit e biznesit. Qëllimi është t'u mundësohet qytetarëve qasjen në kontejnerë të veçantë për zgjedhjen e kësaj rryme mbeturinash. Më tej është detyrimi i ofruesit të shërbimit të marrë këto mbeturina në stacionin e transferimit ose drejt në deponinë rajonale.

Në pesë vitet e para të zbatimit të këtij Plani, kjo rrjedhë e mbeturinave do të shkojë drejt në deponitë rajonale, ku një pjesë do të kompostohet (mbetjet jeshile dhe kopshtit të cilat janë mbledhur posaçërisht nga mbetjet e tjera organike të përziera) dhe një pjesë do të trajtohet para se të largohet. asgjësohen. në deponi. Sipas dokumenteve të planifikimit të rajoneve, deri në fund të vitit 2030 të gjitha rajonet do të kenë krijuar trajtim me tretje anaerobe që do të përdoret për të marrë biogaz, dhe pjesa tjetër e fraksionit të thatë do të depozitohet. Periudha e këtij Plani siguron hapësirë të mjaftueshme për rishikimin e planeve rajonale të menaxhimit të mbetjeve për të marrë parasysh krijimin e bashkëpunimit ndërrajonal dhe krijimin e instalimeve të përbashkëta për trajtimin e këtyre mbetjeve për disa rajone. Kjo do të zvogëlojë ndjeshëm koston e menaxhimit të këtyre mbeturinave.

- Menaxhimi me mbetjet komunale

Në Menyre thelbësore është që planet rajonale të bëjnë dispozitat e duhura për menaxhimin e mbeturinave. Gjendja e deponimit në nivel kombëtar përshkruhet më poshtë në këtë Plan dhe përmban aktivitete për të shkuar drejt deponive të shëndosha ekologjike për mjedisin në secilin rajon.

- a) Egzistojnë mundësi për shfrytëzim më të mirë të mbetjeve komunale. Prodhimi i karburantit që rrjedh nga mbetjet e përpunuara (RDF) dhe karburantit të ngurtë të marrë nga përpunimi i mbeturinave (SRF) për prodhimin e energjisë, duke përfshirë përdorimin e kapacitetit ekzistues të djegies. Ekzistojnë dy furra çimentoje brenda një rreze prej 30-40 km nga Shkupi (Grupi TITAN ka një instalim në Shkup dhe në Republikën e Kosovës afër kufirit me R e Maqedonisë së Veriut). Kjo qasje do të kërkojë ndërtimin e mjediseve të trajtimit për të përgatitur mbeturinat, por gjithashtu investimi në një infrastrukturë të veçantë për marrjen e energjisë nga mbeturinat që do të ishte një instalim qendror për t'i shërbyer të gjithë vendit. Mundësia e kryerjes së këtij instalimi do të duhet të konsiderohet mbase pas rishikimit të këtij Plani, pra pas përgatitjes së një plani të ri kombëtar pas vitit 2030, por natyrisht nëse ndërkohë, bëhet një vlerësim më gjithëpërfshirës për:

- a) potenciali i mbetjeve në nivelin kombëtar për sa i përket sasive dhe llojeve të mbetjeve që mund të përpunohen për t'u përdorur si burim energjie;
- b) analiza e infrastrukturës në dispozicion dhe

c) optimizimi i rrjetit për mbledhjen dhe përgatitjen e:

- (1) komunale,
- (2) komerciale dhe
- (3) mbetje industriale jo të rrezikshme për prodhimin e RDF / SRF dhe përdorimi i tyre si lëndë djegëse alternative në instalimet e duhura të djegies.

Nismat që kontribuojnë në zgjidhje të qëndrueshme për të zvogëluar sasinë e mbetjeve komunale dhe llojeve të tjera, si dhe për të zvogëluar emetimet e CO₂ duke zvogëluar përdorimin e lëndëve djegëse fosile për prodhimin e energjisë (për shembull në industrinë e çimentos, termocentrale, dhe ashtu me radhë, do të mbështetet në vazhdimisht.

Gjatë rishikimit të Planeve Rajonale, duhet të merren parasysh zonat me qasje në kapacitet që janë të licencuara për prodhimin e karburantit të marrë nga mbeturinat e përpunuara (RDF) dhe karburantit të ngurtë të marrë nga përpunimi i mbeturinave (SRF). Në R. e Maqedonisë së Veriut ekziston një kompani me leje ekologjike (A- IPPC) në komunën e Kavadarit e cila duhet të merret parasysh se pjesën tjetër të thatë të mbetjeve komunale që nuk mund të riciklohen. Ky instalim ka një kapacitet prej 150000t / g.

Zhvillimi i infrastrukturës së mbeturinave nuk duhet të pengojë progresin drejt synimeve të riciklimit, planifikimi për kapacitetin e tepërt të energjisë së mbeturinave (të tilla si djegia, piroliza, etj.) Ne tonazhit fiks duhet të shmangët dhe sasitë por duhet të rishikohen Në Planet Rajonale.

- Ngritja e vetëdijes

Ngritja e vetëdijes luan një rol të rëndësishëm në formësimin e sjelljes së kompanive dhe qytetarëve. Kjo është veçanërisht e rëndësishme pasi shërbimet e reja po futen në nivelin komunal. Materialet e fushatës do të përgatiten në shkallë vendi dhe nivel rajonal për të mbështetur komunat në prezantimin e shërbimeve të reja dhe transmetimin e porosive të përbashkëta në të gjithë vendin në lidhje me riciklimin. Rekomandohet një buxhet prej 1.5 euro për amvisëri (0.8 milion euro në vit) i cili do të jetë i destinuar për këtë qëllim.

Kostot për infrastrukturë

Ndërtimi i sistemeve rajonale të menaxhimit të mbetjeve kërkon burime të mëdha financiare, në varësi të teknologjisë që do të implementohet. Pas ndërtimit të infrastrukturës, ekziston mundësia që sistemi t'i jepet në menaxhimi një ndërmarrje publike të krijuar për atë qëllim ose një personi juridik të zgjedhur në përputhje me Ligjin për Koncesionet dhe Partneritetin Publik Privat.

Në të kaluarën, MMJPH ka punuar në përgatitjen e dokumentacionit të planifikimit, i financuar kryesisht përmes fondeve IPA për rajonet siç janë: Rajoni Verilindor, Lindor, Jugperëndimor, rajoni I Pelagonisë dhe i Vardarit, më pas ka siguruar një grant nga Qeveria Zviceriane për rajonin e Pollogut dhe në 2019 nënshkroi një marrëveshje me Banka Europiane për Rindërtim dhe Zhvillim (BERZH) për të zbatuar një projekt që do të sigurojë udhëzime për mënyrat e mundshme të financimit të sistemeve rajonale të menaxhimit të mbetjeve për katër rajone

Bazuar në të gjitha aktivitetet e kryera deri më tani, kostoja totale e infrastrukturës bazë për të gjitha rajonet planifikuese në vend është 83,307,596 euro (përfaqësuar nga pikat në Tabelën 12).

Këto fonde do të sigurohen nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut përmes linjave të kreditit, granteve dhe donacioneve, realizimi do të bëhet jo më vonë se gjysma e parë e vitit 2022, përveç rajonit Verilindor dhe Lindor ku jepen fonde nga programi IPA tashmë janë siguruar, automjete dhe koshe, dhe ndërtimi është planifikuar gjithashtu për vitin 2022.

Struktura e investimeve (pa TVSH)	Prokurimi	Punime
	euro	euro
Kamionë	20.940.850	/
Koshe	16.108.746	/
Deponi	/	28.352.000
Stacionet e transferimit	/	17.906.000
Në Total	37.049.596	46.258.000
Prokurim total + punime	83.307.596	

Tabela 12: Kostot e investimit për fazën e parë të krijimit të sistemeve rajonale të menaxhimit të mbetjeve komunale

Kjo qasje parashikon realizimin e mbledhjes, transportimit dhe asgjësimit më të mirë të mbetjeve, ndërsa në të njëjtën kohë vonon zbatimin e teknologjive të sofistikuara të trajtimit të mbetjeve në një fazë të mëvonshme. Fusha e projekteve të investimeve përfshin prokurimin e kontejnerëve të mbeturinave, prokurimin e automjeteve për grumbullimin e mbeturinave, ndërtimin e stacioneve të transferimit dhe deponisë sanitare në Meglenci për rajonin Jugperëndimor dhe rajonin të Pellagonisë, në Rusino për rajonin e Pollogut, në Meckuevci për rajonin Verilindor dhe Lindor dhe për Vasileven Rajoni Juglindor dhe i Vardarit.

Për rajonin e Shkupit, zhvillimi i deponisë rajonale Drisla parashikohet përmes programit IPA 3. Këto deponi rajonale do të ndërtohen dhe operohen në përputhje të plotë me Direktivën e BE-së për Deponitë dhe legjislacionin kombëtar.

Aspektet ekonomike	Metodat biologjike		Metodat termike	
	Kompostimi	Tretja anarobe	Djegje	Piroliza
Kostot e trajtimit	Varësia e ulët në të lartë, nga teknologjia. Për instalim të thjeshtë lartësia është 11-14 euro /	Kapital 66 euro / t, punë dhe mirëmbajtje 46 euro / t Shpenzime vjetore 58 euro / t, me kompensim prej 8 euro / t. Për një njësi më të vogël (5-20.000t / vit), kostot mund të jenë 25-34 euro / t.	E lartë, rreth 144 euro / t	Lartësitë mesatare. Nuk ka numra të besueshëm të disponueshëm.
Teknologji e provuar, histori e regjistruar	Po, shumë e zakonshme	Po, të përfaqësuar	Po, shumë e zakonshme	Përfaqësohet pjesërisht
Lloji i mbeturinave që mund të trajtohet	Vetëm mbetjet bio-mbeturinave primare, pasi materialet duhet	Vetëm mbetjet e lagështa të biodegradueshme nga përzgjedhja primare	Mbaturinat e përziera komunale	Veçanërisht i përshtatshëm për fraksionet e ndotura, të

	të përpunohen sa më të pastra			përcaktuara mirë të mbetjeve
Përpunimi i energjisë	Jo	Po, 3,200 MJ / tonazh	Po, 2,700 MJ / ton mbeturina	Po, - 70% djegie + energji shtesë

Tabela 13: Krahasimi i teknologjive komunale të trajtimit të mbetjeve që do të implementohen në fazën tjetër

Përveç investimeve kapitale, komunat duhet të përmirësojnë rikuperimin e kostove të tyre, kryesisht duke vendosur tarifën e duhura që do të rregullohen nga Komisioni Rregullator i Energjisë dhe Ujit, bazuar në Rregulloren për metodologjinë për llogaritjen e tarifës për menaxhimin e mbeturinave komunale. Këto kosto do të rriten gjatë kohëzgjatjes së këtij plani. Vlerësimi do të ishte 10 deri në 15 euro për familje në një periudhë afatmesme dhe afatgjatë.

Masat dhe veprimet

Në periudhën e këtij plani;

1. Qëllimi i ripërdorimit dhe riciklimit do të kryhet në përputhje me ligjin.
2. Shërbimet e mbledhjes dhe transportit për mbetjet e përziera komunale mbulojnë deri në 90% mbulim deri në 2021 dhe 100% mbulim deri në 2024.
3. Grumbullim i veçantë i metaleve, plastikës, letrës dhe qelqit në mënyrë që të arrihet riciklimi i 25% të mbetjeve komunale deri në vitin 2025
4. Grumbullimi i veçantë i mbetjeve të kopshtit do të kryhet aty ku është e mundur dhe në kontekstin e arritjes së riciklimit të mbetjeve komunale 25% deri në vitin 2025, dhe në përputhje me aktivitetet e parashikuara në Planet Rajonale.
5. Standardet minimale për shërbimet e mbetjeve për familjet dhe institucionet tregtare duhet të zbatohen në mënyrë fazore për të çuar në grumbullim të veçantë të bio-mbeturinave dhe ripërdorimit dhe riciklimit (në përputhje me nenet 11 dhe 22 të WFD).
6. Një rrjet qendrash riciklimi / "njollash jeshile" me kosha mbeturinash do të ngrihet për të rritur komoditetin e riciklimit, veçanërisht në zonat që nuk marrin shërbime të mbledhjes derë më derë.
7. Materialet për fushatat për arsimin dhe informacionin e familjeve dhe kompanive në lidhje me riciklimin në nivelin kombëtar do të përgatiten
8. Në varësi të metodës së propozuar të mbledhjes së materialeve të riciklueshme dhe mbetjeve bio për të përmbushur objektivat, planet rajonale do të rishikohen sipas nevojës për të bërë parashikime për infrastrukturën e kërkuar të klasifikimit dhe trajtimit.
9. Mundësitë për prodhimin e RDF për përdorim në industrinë e çimentos, procese të tjera industriale ose sektorin e energjisë do të hulumtohen.
10. Të gjitha mbeturinat e zgjedhura, pavarësisht nëse ato do të grumbullohen nga PCE apo një subjekt juridik privat, nuk duhet të shkojnë në deponi (qendrat e ardhshme rajonale) por duhet të shkojnë në instalime që kanë leje të përshtatshme për administrimin e mbetjeve dhe këto mbetje do të riciklohen ose riciklohen me operacione rikuperimi ose operacione të përpunimit të energjisë

12.MENAXHIMI I MBETURINAVE TREGTARE DHE INDUSTRIALE

Të dhënat

Enti Shtetëror i Statistikave publikon statistikën vjetore të mbetjeve të ndara sipas sektorëve. Të dhënat e fundit statistikore tregojnë se prodhimi, i ndjekur nga bujqësia, pylltaria dhe peshkimi, si dhe minierat dhe guroret, janë burimet më të rëndësishme të mbetjeve komerciale dhe industriale në Republikën e Maqedonisë Veriore.

Mbetjet totale komerciale dhe industriale të gjeneruara nga sektorë në Maqedoni në vitin 2018 (të dhënat e fundit të përpunuara të botuara në Mars 2020) ishin 1,142,663.00 tonë. Sasia më e madhe (531,762.00 ton) u krijua në sektorin e industrisë përpunuese. Sasia totale e mbetjeve të rrezikshme të gjeneruara ishte 20,484.00 ton në sektorin e Minierave dhe guroveve. Të dhënat janë marrë nga Zyra Shtetërore e Statistikave të RMV.

Sektori i veprimtarisë ekonomike	Mbeturinat e gjeneruara (ton)	Mbetje jo të rrezikshme 9 ton)	Mbetje të rrezikshme (ton)
Bujqësia, pylltaria dhe peshkimi	2 409	2 396	14
Miniera dhe gurore	161 619	154 591	7 028
Industria përpunuese	531 762	527 278	4 483
Furnizimi me energji elektrike, gaz, avull dhe kondicioner	5 449	5 149	300
Furnizim me ujë; menjanimin e ujërave të ndotura, menaxhimin e mbetjeve dhe rehabilitimin e tyre dhe rethinën	270 379	268 589	1 790
Ndërtimtari	35 617	35 049	568
Tregtia me shumicë dhe pakicë; riparimi i automjeteve dhe motoçikletave	21 650	21 352	298
Transporti dhe magazinimi	10 437	4 960	5 477
Ambientet e akomodimit dhe aktivitetet e shërbimit të ushqimit	3 504	3 499	6
Informacion dhe komunikim	282	282	-
Aktivitetet financiare dhe të sigurimeve	398	390	9
Aktivitete të pasurive të patundshme	221	221	-
Aktivitete profesionale, shkencore dhe teknike	548	548	-
Shërbimet dhe aktivitetet mbështetës dhe administrative	91 325	91 325	-

Administrata publike dhe mbrojtja; sigurimi i detyrueshëm shoqëror	457	457	-
Arsim	1 753	1 753	-
Aktivitetet e mbrojtjes shëndetësore dhe sociale	4 639	4 151	488
Art, argëtim dhe rekreacion	135	135	-
Aktivitete të tjera dhe shërbime	79	55	24

Tabela 14: Mbeturinat sipas sektorëve të veprimtarisë ekonomike në Maqedoni

Menaxhimi

Mbeturinat komerciale zakonisht mblidhen nga NPK, por personat juridikë që gjenerojnë më shumë se 100 ton në vit (mbetje që nuk janë të ngjashme me natyrën me mbeturinat e amviseve) mund të lidhin një marrëveshje grumbullimi me një koleksionist të pavarur tregtar brenda sektorit privat.

Sistemi aktual i tarifave të mbledhjes së mbeturinave nga NPK (bazuar në sipërfaqen e përgjithshme të objekteve tregtare ose industriale) është në kundërshtim me legjislacionin e BE për mbeturinat pasi nuk inkurajon operatorët komercialë dhe industrialë të minimizojnë prodhimin e tyre të mbeturinave.

Grumbullimi i mbetjeve tregtare (mbi 150 tonë në vit) dhe mbetje industriale nga sektori privat bazohet në sasinë e mbeturinave të prodhuara (vëllimi ose pesha) dhe ky konsiderohet si një sistem më i drejtë.

Ka më shumë se 150 subjekte të regjistruara për mbledhjen, ruajtjen dhe trajtimin e mbetjeve jo të rrezikshme (letër, plastikë, hekurishte). Letra e mbeturinave zakonisht pakëtohet në balla dhe eksportohet në R. e Serbisë dhe R. e Kroacisë. Ekziston një strukturë e përpunimit të letrës në vend me një kapacitet prej 150,000 ton / vit, e cila duket se nuk është e mjaftueshme për sasinë totale të letrës së mbeturinave të gjeneruar, por kushtet e tregut diktojnë eksportin ose dorëzimin tek një kompani vendase. Në paketimin PET (polietileni terephthalate) janë regjistruar tre kompani dhe një për plastikat MPEE. Por përsëri, plastika vetëm trajtohet dhe më pas eksportohet në Turqi, Serbi ku dhe riciklohet.

Skrap metalet përbëjnë rreth 80% të peshës së materialeve të mbledhura të riciklueshme, me një rrjet ekzistues koleksionistësh dhe një treg të fortë dhe të qëndrueshëm. Hekuri i vjetër kryesisht vjen nga veturat, pajisjet shtëpiake, hekuri teknologjik dhe industrial, makineritë dhe pajisjet e vjetra të papërdorshme, dhe burime të tjera, dhe përpunohet ose në hekurishte ekzistuese "Makstil" Shkup ose "Zeleznik" Demir Hisar ose eksportohet nga vendi. Bakri, alumini dhe metalet me ngjyra të riciklueshme eksportohen në vend, kryesisht në Greqi, Turqi dhe Bullgari.

Tekstilet dhe mbetjet të gjeneruara në vend shkaktojnë probleme të mëdha për shkak të kapacitetit të pamjaftueshëm të riciklimit dhe ripërdorimit. Shumë produkte tekstili prodhohen në vend, kryesisht përmes të ashtuquajturve Prodhimi "Lon", që do të thotë se materialet e tekstilit vijnë në vend, nga i cili prodhohen dhe qepen produktet, dhe produkti përfundimtar dorëzohet përsëri në vendet e origjinës, dhe e gjithë pjesa tjetër e materialit tekstil që nuk është përdorur mbetet në vend.

Si rezultat, sasi të mëdha të mbetjeve të tekstilit mbeten në vend. Duhet të gjendet një zgjidhje zyrtare ligjore për këtë situatë dhe duhet të zhvillohen lehtësirat e riciklimit në mënyrë që të gjendet një zgjidhje afatgjatë për mbetjet e tekstilit të riciklueshme. Ka dy pajisje të licencuara për përpunimin e mbetjeve të tekstilit, kryesisht të përqendruara në një lloj tekstili të mbeturinave, i cili po kthehet në prodhim. Qëllimi është të zhvillojmë zgjidhje për tekstilet e përziera (të ndryshme në përbërjen kimike, fibra natyrale ose të sintetizuara). Disa nga këto mbetje janë një burim i mirë për produktet RDF.

Masat dhe veprimet

Megjithëse aktualisht nuk ka objektiva të ligjshëm të riciklimit për mbeturinat komerciale dhe industriale në tërësi, as në nivelin European dhe as në atë maqedonas, duhet theksuar që skemat PZP janë krijuar për paketimin, MPEE, bateritë dhe akumulatorët dhe PZP për automjetet e përdorura, gomat, vajra dhe tekstile. Këto skema mbulojnë mbetjet nga burimet tregtare dhe industriale dhe ndjekin objektivat e mbledhjes dhe riciklimit bazuar në materiale sipas llojit.

Do të miratohen plane të hollësishme të administrimit shtatë-vjeçare për të gjitha rrjedhat e mbetjeve të mbuluara nga skema e PZP. BN-KMM do të marrë në konsideratë produktet e mundshme të mbetjeve nga mbeturinat komerciale dhe industriale në planifikimin dhe sigurimin e shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave brenda PRMM. Do të kryhen fushata për ndërgjegjësim për të ofruar këshilla dhe udhëzime për kompanitë për një menaxhim më të qëndrueshëm të mbetjeve.

Programet për rrjedhat speciale të mbetjeve duhet të sigurojnë masa reale për lëvizjen e secilës rrjedhë të veçantë të mbeturinave, dhe në përputhje me hierarkinë e mbetjeve, riciklimi duhet të merret parasysh së pari, dhe për pjesën tjetër, përpunimi me operacione rigjenerimi ose operacione mbi përpunimin e energjisë. Kjo do të thotë që sistemet e vendosura për PZP, dmth. Operatorët kolektivë do të kenë detyrime shtesë për të investuar në sisteme sekondare të përzgjedhjes dhe për të gjetur kompani që mund të marrin përsipër këto mbeturina për rikuperim me operacione rikuperimi ose operacione të përpunimit të energjisë.

Eshtë e rëndësishme të theksohet se këto mbetje, pavarësisht nëse ato do të grumbullohen nga NKP-të apo një person juridik privat, nuk duhet të shkojnë në deponi (qendrat e ardhshme rajonale) por domosdoshmërisht në instalimet që kanë lejet e duhura të menaxhimit të mbetjeve dhe këto mbetje do të riciklohen ose do të përpunohen përmes operacioneve të rikuperimit ose operacioneve të përpunimit të energjisë.

13. MBETURINAT E NDËRTIMIT, DEMOLIMI DHE GËRMIIMIT

Mbeturinat e ndërtimit dhe rrënojat identifikohe si një rrjedhë prioritare për shkak të sasive të mëdha të krijuara dhe potencial të madh për ripërdorimin dhe riciklimin e këtyre materialeve. Menaxhimi i duhur mund të kontribuojë në përdorimin efikas të burimeve natyrore dhe zbutjen e ndikimeve në mjedis

Të dhënat

Mbeturinat e ndërtimit dhe rrënojat vijnë nga ndërtimi, riparimi, mirëmbajtja dhe prishja e infrastrukturës e ndërtesave dhe strukturave që përbëhen nga:

- **Mbeturina ndërtimore** - Mbeturinat që vijnë nga praktikrat e menaxhimit të vendit, p.sh. materiale të tepërta, materiale të mprehta dhe të dëmtuara.
- **Skarcite** - Mbeturinat e krijuara nga prishja e strukturave / ndërtesave ekzistuese, në vend që të përdorin opsionin për të rinovuar. Shpesh përbëhet nga një numër i madh i rrjedhave të mbetjeve të përziera, të cilat gjithashtu mund të përmbajnë substanca të rrezikshme si azbesti.
- **Mbeturinat e gërmimit** - Zakonisht përbëhen nga materiale të tilla si toka, toka e ngjeshur dhe themelet ekzistuese të hequra nga gërmimet për ndërtime të reja. Mund të përmbajë material të kontaminuar në varësi të përdorimit të mëparshëm të vendodhje.

Megjithëse përkufizimi i mbetjeve të ndërtimit dhe mbeturinave i referohet mbetjeve që ndodhin si rezultat i aktiviteteve të ndërtimit dhe shkatërrimit në përgjithësi, ato gjithashtu përfshijnë mbetje që vijnë nga punime të vogla ndërtimi dhe aktivitete të prishjes / rinovimit në amvisëri private. Mbeturinat e zakonshme të ndërtimit dhe rrënojat përfshijnë:

- Beton, tulla, pllaka dhe qeramika;
- Druri, qelqi dhe plastika;
- Përzierjet bituminoze, produktet e katranit dhe katranit;
- Metalet (përfshirë lidhjet e tyre);
- Tokë, gur dhe ekskavator;
- Materiale izoluese dhe materiale ndërtimore që përmbajnë asbest; dhe
- Materiale ndërtimi prej gjipsi.

Pikpamjet në menaxhimin të mbeturinave të ndërtimit dhe rrënojave në Republikën e Maqedonisë së Veriut është e vështirë dhe e kufizuar nga të njëjtat probleme që lidhen me saktësinë e marrjes dhe raportimit e të dhënave. PKMM e mëparshme shprehet se gjenerimi vjetor i mbetjeve të ndërtimit dhe rrënojave varet nga luhatjet në tregun e ndërtimit, dhe sasitë e vlerësuara janë rreth 460,000 deri në 500,000 t / vit. Bazuar në përvojën në vendet e tjera, këto vlerësime ka të ngjarë të jenë të ulëta është e vështirë të zhvillohet një pikë referimi nga vendet e tjera Europiane sepse gjenerimi i mbetjeve të ndërtimit ndryshon ndjeshëm dhe për koke banori, gjë që tregon metodologji të ndryshme raportimi. Sasitë shkojnë brenda kufijve të mëposhtëm;

- Mbetje ndërtimore dhe rrënoja - mbetje gërmimesh: 0,63 deri 1,42 ton për banor në vit
- Mbetje ndërtimore dhe rrënoja + mbetje gërmimesh: 2.3 deri 5.9 ton për banor në vit.

Mesatarja e mbetjeve të ndërtimit dhe rrënojave është 0.94 ton për banor në vit në vendet e tjera.

Duke përdorur këto numra, mund të vlerësohet se sasi të mbetjeve ndërtimore të krijuara dhe mbeturinat në Maqedoni (me përjashtim të mbetjeve të gërmimit) duhet të jenë ndërmjet 1.3 dhe 2.95 milion tonë. Duke përdorur mesataren, sasi të mbetjeve të ndërtimit dhe rrënojave të krijuara mund të vlerësohen në 1.95 milion ton.

Synimet per riciklim

Direktiva Kornize e mbetjeve përcakton një objektiv të arritjes së një shkalle përpunimi prej 70% (përfshirë përgatitjen për ripërdorim, riciklimin dhe përpunimin tjetër të materialeve) për të gjitha mbeturinat e ndërtimit jo të rrezikshëm dhe rrënojat deri në vitin 2020.

Për R e Maqedonisë së Veriut, është e përshtatshme të negociohet një zgjatje e afatit të fundit për qëllimin si pjesë e negociatave të pranimit. Përmirësimi i praktikës dhe infrastrukturës, si dhe sistemet e të dhënave do të marrin të paktën 10 vjet të tjera deri në 2031.

Me qëllim për të matur performancën në lidhje me objektivat, përmirësime të konsiderueshme në mbledhjen dhe vlerësimin e të dhënave.

Për të arritur këtë qëllim, është e nevojshme të klasifikohen mbetjet e ndërtimit dhe mbeturinat në fraksionet përbërëse të tyre dhe të riciklohen mbetjet inerte (tulla, pllaka dhe beton) në një agregat të ricikluar.

Menaxhimi

Kryetarët e komunave janë të ngarkuar me menaxhimin e mbetjeve të ndërtimit dhe deri më tani nuk janë siguruar investime private që do të financonin operacionet e asgjësimit ose përpunimit të mbetjeve në përputhje me standardet Europiane, megjithëse ligji e lejon atë. Nevojitet një iniciativë për të përfshirë sektorin privat në këtë aktivitet.

Vendosja aktuale për mbledhjen dhe asgjësimin e mbeturinave të ndërtimit dhe rrënojave është kryesisht joformale dhe ndryshon në nivelin rajonal. Mbeturinat e ndërtimit dhe rrënojat nuk grumbullohen nga NPK-të dhe shumë mbeturina të ndërtimit dhe rrënojat hidhen në mënyrë të paligjshme. Futja e mbeturinave të ndërtimit dhe rrënojave në sektorin zyrtar për mbledhjen, përpunimin dhe asgjësimin është një përparësi për Maqedoninë.

Disa lloje të mbetjeve të ndërtimit dhe rrënojave janë të përshtatshme për ripërdorimin në tregje me më pak ose aspak trajtim. Ligji aktual i detyron kompanitë e ndërtimit të administrojnë mbeturinat e tyre në një mënyrë të përshtatshme, dhe për vende më të mëdha mbetjet e ndërtimit dhe mbeturinat mbledhen dhe asgjësohen në deponitë komunale.

Ekziston një vendndodhje, me leje nga MMJPH, për "ruajtjen, trajtimin dhe përpunimin e mbetjeve të asbestit-çimentos" në deponinë Drisla në Shkup. Përbëhet nga një qelizë e projektuar dhe e operuar posaçërisht për asgjësimin e mbetjeve të azbestit-çimentos. Qeliza mund të akomodojë deri në 100,000 m² pllaka asbesti-çimentoje. Ato duhet të paketohen në çanta mbrojtëse me dimensione 1m x 1m x 70cm. Direktiva e BE-së për Deponitë kërkon që mbeturinat e rrezikshme të hidhen në një deponi të veçantë të mbetjeve të rrezikshme dhe të mos hidhen në mbeturina jo të rrezikshme ose në mbetje ndërtimi dhe deponi mbeturinash.

Ekonomia rrethore

Zbatimi i parimeve të KE-së në ndërtimin, shkatërrimin dhe gjurmimin e mbeturinave ka potencial të madh për t'u përkthyer në realitet, përmes mundësive për riciklim dhe ripërdorim, por edhe në formën e materialeve dytësore që do të thithnin disa nga të njëjtat mbetje. Rekomandohet të mos përqendrohen ekskluzivisht në riciklimin, por edhe në zgjatjen e jetëgjatësisë së materialeve, për të ruajtur një nivel të lartë të vlerës së materialeve, si dhe për të zvogëluar rrezikun e materialeve dytësore.

Masat dhe aktivitetet

Nevojitet një qasje në faza për të përmirësuar menaxhimin e mbetjeve dhe mbeturinave, duke theksuar nevojën për infrastrukturë të re për të siguruar mundësi trajtimi dhe asgjësimi për prodhuesit.

Të dhënat e mbetjeve të ndërtimit dhe rrënojave duhet të përmirësohen. Kompanive të ndërtimit do t'u kërkohet të marrin pjesë në sondazhet e ardhshme për sasi të gjeneruara, të paraqesin pyetësorë të kompletuar dhe të sigurojnë të dhëna të sakta dhe të besueshme për të përmirësuar informacionin ekzistues. Ky informacion do të bëjë të mundur që të vlerësohet progresi drejt synimeve të riciklimit dhe të sigurojë njohuri për politikat e ardhshme dhe zhvillimin e infrastrukturës.

Duhet të futen masa për të nxitur prishjen selektive dhe asgjësimin e substancave të rrezikshme dhe për të lehtësuar ripërdorimin dhe riciklimin me cilësi të lartë. Nisma kryesore do të jetë prezantimi i planeve të detyrueshme të menaxhimit të mbetjeve në vend për projekte të mëdha, duke mbuluar të gjitha metodat e ndërtimit, përfshirë ndërtimin, modifikimet e strukturave ekzistuese, përgatitjen e vendit, parafabrikimin e vendit dhe punën e shërbimeve.

Duhet bërë përparim në sistemimin e mbeturinave të ndërtimit dhe sistemet e rrënojave për të paktën sa vijon: druri, fraksionet minerale (beton, tulla, pllaka dhe qeramika, guri), metali, qelqi, plastika dhe llaçi. PRMM duhet të parashikojë instalime për klasifikimin e mbetjeve dhe mbeturinave të ndërtimit si pjesë e zhvillimit të QRMM. Kjo është e detyrueshme për auditimin e PRMM.

Për të mbështetur ata që ndërmarrin klasifikimin dhe trajtimin e mbetjeve të ndërtimit dhe rrënojave, do të sigurohet mbështetje për zhvillimin e tregut për agregate të ricikluara me cilësi të lartë nga tulla, pllaka dhe betoni i thërrmuar. Ato mund të jenë më ekonomike sesa agregatët kryesorë, ndërsa kontribuojnë në ruajtjen e atyre burimeve natyrore.

Rregullimi dhe zbatimi efektiv është thelbësor, dhe hedhja e paligjshme nga operatorë të paskrupullt po pengon dhe dëmton përpjekjet e atyre që respektojnë ligjin. Veprimi i zbatimit do të synojë që të merret me largimin e mbeturinave të ndërtimit dhe mbeturinave nga deponitë e paligjshme të parregulluara dhe të palicencuara.

Si një masë e përkohshme, heqja e deponisë do të duhet të vazhdojë dhe për këtë arsye llogaritjet për objektet e ardhshme duhet të marrin parasysh këto sasi.

Qëllimet e mëposhtme duhet të arrihen brenda ciklit jetësor të këtij plani;

1. Kuptim i qartë dhe i saktë i prodhimit dhe rrjedhës së mbeturinave të ndërtimit dhe rrënojave.
2. Transportimi i plotë i RDF duke rishikuar fushën e legjislacionit kombëtar për të mbuluar token dhe mbetjet e tjera të gjurmimit.
3. Të hyje një detyrim ligjor për Planet e Menaxhimit të Mbetjeve në vende për projekte të mëdha ndërtimi.
4. Punime për mbështetje në tregjet e agregateve të ricikluara dhe mbeturinave të tjera të ndërtimit dhe rrënojave.
5. Konfirmimi që mbetjet e ndërtimit dhe rrënojat janë marrë parasysh në llogaritjet e kapacitetit të deponisë.

14. MENAXHIMI ME MBETURINA TE RREZIKSHME

Mbeturinat e rrezikshme përmbajnë një ose më shumë veti të rrezikshme dhe mund të shkaktojnë dëm më të madh në shëndetin e njeriut ose mjedisit. Disa objekte të përditshme, si monitorë kompjuteri, televizorë, pajisje ftohëse dhe disa bateri mund të jenë mbetje të rrezikshme, ashtu si edhe disa materiale më të dukshme si azbesti dhe vajrat. Mbeturinat e rrezikshme vijnë nga një gamë e gjerë burimesh.

Të dhëna

- Prodhuesit e mbetjeve të rrezikshme janë të detyruar të paraqesin raporte vjetore për aktivitetet e tyre në MMJPH. Të dhënat e marra për vitin 2018 tregojnë se ato janë prodhuar. Sasia totale e mbetjeve të rrezikshme të gjeneruara ishte 20,484.00 ton në sektorin e Minierave dhe gurorëve. Të dhënat janë marrë nga Zyra Shtetërore e Statistikave të RMV.
- Deponim të mbeturinave të rrezikshme përfaqëson 5.5% të shumës totale,
- Ruajtja dhe magazinimit i mbetjeve të rrezikshme përfaqëson 93% të shumës totale,

Sasitë e mbetjeve të rrezikshme të krijuara nuk regjistrohen sistematikisht dhe mënyra në të cilën ato menaxhohen nuk dihet mirë. Sasitë e dhëna më sipër bazohen në vlerësime dhe kërkime.

Menaxhimi

Pjesa më e madhe e mbetjeve të rrezikshme industriale ruhen përkohësisht ose asgjësohen së bashku me mbetjet jo të rrezikshme në deponitë jo-standardë komunale, një praktikë e ndaluar me ligj. Vlerësohet se në 10 vitet e fundit rreth 65,000 tonë mbetje të ndryshme të rrezikshme janë depozituar në vende të ndryshme në të gjithë vendin. Sidoqoftë, disa gjeneratorë të mbeturinave nuk kanë hapësira të përshtatshme për ruajtje dhe ekziston një deponi për mbetjet e rrezikshme në vend. Deponimi i duhur i mbetjeve të rrezikshme është një barrë e madhe financiare për industrinë, duke mos pasur zgjidhje kombëtare.

Një numër i kufizuar i gjeneratorëve industrialë kryejnë mbledhje të veçantë të mbetjeve të rrezikshme. Menaxhimi i rrjedhave kryesore të mbetjeve të rrezikshme mund të përmblihet si më poshtë:

- **PCB – MMJPH** ka përgatitur një pjesë të detajuar të PCB (transformatorëve, kondensatorëve dhe fuçive për vajrat e ndotur të kontaminuar me PCB) në bashkëpunim me GEF dhe UNIDO. U zbulua se 206 ton vaj ishin të ndotur me PCB. UNIDO mbajti një trajnim në fabrikën "Rade Koncar" Shkup për identifikimin, grumbullimin dhe transportimin e mbeturinave që përmbajnë PCB. "Rade Koncar", Shkup është ende një instalim unik, me një leje të integruar mjedisore, e cila është e licencuar për menaxhimin e mbeturinave që përmbajnë PCB. Kryesisht, pjesa tjetër e trajtimit të këtyre mbeturinave eksportohet në R. e Greqisë për largim.
- **Mbetja e vajrave** - ndërmarrjet private "Minol" (Stip), "Blue Energy" (Tetovë) dhe "Rade Koncar" (Shkup), janë të autorizuar për rigjenerimin e mbetjen e vajrave në vend. Nëntë kompani janë të licencuara për të mbledhur dhe transportuar mbetjet e vajrave. Nga konsultat e industrisë, është e qartë se aktualisht shumica e mbetjeve të vajrave digjen në mënyrë të paligjshme pa kontroll mjedisor ose thjesht hidhen jashtë. Siç është përkrahur në seksionet e mëparshme, një skemë POP për vajrat dhe yndyrnat e mbetura është duke u zhvilluar për të financuar mbledhjen individuale dhe për të siguruar mundësi më të qëndrueshme të trajtimit, përpunimit ose rigjenerimit.
- **Mbeturina të rrezikshme bujqësore** - përfshin agrokimikale me afat të skaduar dhe / ose mbetje paketimi të pesticideve, plehrave dhe kimikale të tjerë të përdorur në bujqësi. Sasia

e mbetjeve të rrezikshme bujqësore vlerësohet në 3,400 deri në 5,000 tonë. Mbeturinat ruhen përkohësisht në pritje të eksportit për djegie. Zgjidhja më e mirë për këtë lloj të mbeturinave është organizimi i tyre sipas parimit të përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit (PZP). Kjo do të duhet të konsiderohet se do të futet në një ligj të veçantë, nën juridiksionin e MBPEU dhe të fillojë të zbatohet në pesë vitet e para të kohëzgjatjes së këtij Plani.

- **MPEE dhe bateritë** - Menaxhimi i MPEE dhe baterive përshkruhet në seksionet e mëparshme të kësaj PKMM. Ato janë subjekt i PZP-ve, dhe ligjeve dhe programeve përkatëse të menaxhimit azhurnohen për të përmirësuar infrastrukturën e mbledhjes dhe trajtimit.
- **Automjetet e përdorura** - Regjistrimi i parë i automjeteve të reja në Republikën e Maqedonisë së Veriut është pesë herë më i lirë në krahasim me automjetet e përdorura. Eurostat raporton se ka qenë 6.13 milion të përdorur të gjeneruar në BE-27, që korrespondon me një mesatare prej 0.012 për kokë banori në vit. Ka norma më të ulëta në Lituanë, Sllovakia dhe Kroaci, ku ata prodhojnë 0.005 automjete të përdorura për kokë banor në vit. Duke përdorur këto numra, është e mundur të vlerësohet gjenerimi midis 10,000 dhe 25,000 automjeteve të përdorura në vit. Ka vetëm dy kompani të licencuara në Maqedoni për ruajtjen dhe trajtimin e automjeteve të përdorura. Realiteti është se të gjitha mbeturinat e tjera të makinave janë ruajtur dhe nuk kanë trajtimin e duhur të automjeteve të përdorura. Nuk ka gjasa që dispozitat e Direktivës të jenë vendosur mirë. Siç u tha në seksionet e mëparshme, një skemë PZP për automjetet e përdorura është duke u zhvilluar në përputhje me kërkesat e Direktivës së BE-së për Automjetet e Përdorura në përputhje me këtë në pesë vitet e para të këtij Plan do të krijojë një sistem të plotë menaxhimi për automjetet e përdorura.
- **Mbeturina shtëpiake të rrezikshme** - Llojet e mbeturinave të rrezikshme shtëpiake përfshijnë panele asbesti, MPEE të rrezikshme (përfshirë televizione, monitorë kompjuterë, pajisje frigoriferike dhe tuba fluoreshente), produkte të automjeteve motorike, duke përfshirë mbetje të vajrave dhe akumulatorë makinash, disa ngjyra dhe materiale të ngjashme, dhe pajisje të caktuara shtëpiake dhe kimikate kopshtarë. Përmes PRMM, komunat duhet të sigurojnë infrastrukturën e grumbullimit, dmth t'u mundësojnë qytetarëve që të hedhin mbeturinat e rrezikshme shtëpiake në qendrat e grumbullimit. Qendrat e grumbullimit duhet të kenë kapacitet të mjaftueshëm, të jenë të dizajnuara për të trajtuar dhe ruajtur mbetjet e rrezikshme veçmas nga mbeturinat e përgjithshme komunale derisa t'i dorëzohen kompanive të licencuara për trajtimin dhe përpunimin. Sipas ligjit të ri për administrimin e mbeturinave, mbetjet farmaceutike me origjinë nga amviset do të dorëzohen falas në farmaci që janë në përputhje me rregulloret për ilaçet dhe pajisjet mjekësore, bazuar në parimin e përgjegjësisë së zgjatur të prodhuesit.
- **Mbeturinat mjekësore** - Mbeturinat mjekësore mbledhen veçmas nga kompanitë e licencuara për mbledhjen dhe transportimin e mbetjeve mjekësore. Ekzistojnë dy instalime të licencuara për trajtimin e mbetjeve mjekësore, përmes autoklavimit, dhe pastaj mbeturinat hidhen në një deponi si mbetje komunale. Makina e avionëve të NP "Drizla" ka një kapacitet prej 350 kg / orë, dhe kompania tjetër "Remondis", Manastir ka dy instalime prej 860 kg / orë dhe 150 kg / orë. Këto janë lehtësi të mjaftueshme për të mbuluar trajtimin e mbetjeve mjekësore në të gjithë vendin. Në dy vitet e para nga fillimi i këtij Plani, 100% e mbetjeve mjekësore të gjeneruara do të trajtohen dhe asgjësohen siç duhet.
- **Azbesti** - Ekziston një lokacion për asgjësimin e mbeturinave të asbestit-çimentos në deponinë NP "Drizla" në Shkup. Ai përbëhet nga llogore për asgjësimin e mbetjeve të azbestit-çimentos. Deri në 100,000 m² të pllakave të azbest-çimentos, të cilat janë të paketuara në qese mbrojtëse, mund të ruhen në vend. Ky kapacitet është i mjaftueshëm për të mbuluar të gjithë vendin.

Opsionet e menaxhimit të mbetjeve të rrezikshme

Parandalim / zvogëlimi

Parandalimi dhe zvogëlimi i mbetjeve të rrezikshme është një përparësi. Aftësia për të parandaluar ose zvogëluar mbetjet e rrezikshme varet nga mbetjet e vetë-rrezikshme, por gjithsesi qëllimi, kur është i mundur, është të rrisë ndërgjegjësimin për mundësitë lehtësuese, siç janë teknologjitë më të pastra për gjeneratorët e mbetjeve të rrezikshme.

Ripërdorimi, përpunimi dhe riciklimi

Lloje të caktuara të mbetjeve të rrezikshme mund të ripërdoren, riciklohen ose të përpunohen, megjithëse opsionet në dispozicion varen nga natyra e përbërësit të mbetjeve të rrezikshme. Tabela ofron shembuj të opsioneve të mundshme së bashku me disa nga rrjedhat përkatëse të mbetjeve të rrezikshme.

Opsioni	Përshtatshmëria e duhur e mbetjeve
Përpunimi për përdorim si lëndë djegëse	Tretës organik (të përzier për prodhimin e karburantit të lëngshëm sekondar) kimikate të imëta dhe biocide
Rigjenerimi tretës	Tretës organik, duke përfshirë tretës të halogjenizuar, fenole, eter, organohalone mund të rigjenerohen.
Riciklimi i metaleve dhe përbërësve metalik	Kimikate fotografike dhe materiale - përpunimi për argjend. Katalizatorë të harxhuar - përpunimi i metaleve të çmuara. Akumulatorët e makinave - përpunimi i baterive plumbi NiCd - përpunimi i nikelit dhe kadmiumit. Tuba te ndritshme fluoreshente - përpunimi i merkurit. Filtrat e vajit - përpunimi i çelikut
Rigjenerimi i acideve dhe bazave	Acidet dhe bazat
Përpunimi / rafinimi i vajit të përdorur për ripërdorim	Vajra minerale, përzierje vaji / uji dhe hidrokarbure

Tabela 15: Shembull i opsioneve të trajtimit të mbetjeve të rrezikshme

Ndarja dhe trajtimi i vajrave

Vajrat e mbeturinave mund të trajtohen dhe përpunohen. Vaji i rafinuar i karburantit (VRK), si zëvendësim i karburantit industrial, mund të përdoret vetëm në instalime të licencuara (zakonisht impiantet e çimentos dhe termocentralet ose inceneratorët e mbeturinave). Opsionet më të përparuara përfshijnë rafinimin e vajit që ju lejon të merrni një vaj bazë të ri për të njëjtin përdorim.

Energjia nga mbeturinat

Djegia me temperaturë të lartë konsiderohet të jetë rruga më e përshtatshme për asgjësimin e llojeve të caktuara të mbetjeve të rrezikshme. Këto lloje të mbeturinave përfshijnë mbetje agrokimike, mbetje që përmbajnë TMH, tretës, mbetje halogjene, mbeturina mjekësore, kimikate laboratorike dhe katran acid. Opsionet tjera të menaxhimit të mbetjeve të rrezikshme janë si më poshtë:

- Eksportimi i mbetjeve të rrezikshme në instalimet me djegie me temperaturë të lartë (IDTL);
- Përzjerja me mbetje organike për prodhimin e karburantit sekondar të lëngshëm 'STG, për djegie në një furrë çimentoje;

Deponitë

Zbatimi i Direktivës për Deponitë ka një ndikim në llojin dhe sasinë të mbetjeve të rrezikshme të deponuara. Për disa mbetje të rrezikshme, deponitë do të mbeten rruga më e përshtatshme e depozitimit. Këto përfshijnë: azbest, dru i caktuar ndërtimi i trajtuar, disa toka të ndotura dhe mbetje inorganike që përmbajnë përbërje metalike. Kjo duhet të zhvillohet në qelizat e specializuara si pjesë e një deponije të caktuar të mbetjeve të rrezikshme.

Veprimet për të përmirësuar menaxhimin e mbetjeve të rrezikshme

Hapi i parë është përmirësimi i të dhënave për sasinë e mbetjeve të rrezikshme të gjeneruara në R. e Maqedonisë së Veriut. Kjo lidhet qartë me çështjen e të dhënave, por kjo veprimtari e fokusuar mund të fillohet nga ata që u kërkohet të paraqesin raporte të gjenerimit të mbetjeve dhe që ka të ngjarë të gjenerojnë mbetje të rrezikshme, të paraqesin ato të dhëna. Në këtë kuptim, krijimi i Sistemi Informativ Kombëtar për mbledhjen e të dhënave mjedisore. Të dhënat për të gjitha rrjedhat e mbetjeve do të jenë pjesë e këtij sistemi. Gjatë tre viteve të para të këtij Plani, ky sistem do të krijohet dhe do të vihet në përdorim. Paralelisht me instalimin, do të mbahen trajnime për të gjithë palët e interesuara të cilët do të jenë të detyruar të paraqesin të dhëna për mbetjet e krijuara, të mbledhura, të trajtuara, të përpunuara ose të deponuara.

Në objektet ekzistuese industriale, duhet të hulumtohen mundësitë për të përmirësuar teknikat e prodhimit dhe për të zvogëluar sasinë e mbetjeve të rrezikshme të gjeneruara. Duhet të konsultohet zbatimi i teknikave më të mira në dispozicion të përshkruara në BREF shënimet e EJK-së dhe kur efikasiteti është i pakënaqshëm, duhet të bëhen përmirësimet e duhura të procesit.

Planet rajonale do të identifikojnë nevojën për të mbledhur mbeturina të rrezikshme shtëpiake për MPEE, ngjyra dhe bateri në PRMM të përshtatshme.

R.së Maqedonisë së Veriut do të përqendrohet në instalimet kombëtare (instalimet qendrore) pasi ato janë më të përshtatshme për të arritur ekonomi të shkallës. Sidoqoftë, duhet të kihet parasysh se këto instalime gjithashtu gjenerojnë mbetje të rrezikshme (hiri), kështu që duhet të merret në konsideratë një formë e trajtimit / asgjësimit për këto mbeturina (deponia e mbetjeve të rrezikshme).

Ligji për Menaxhimin e Mbeturinave është ndryshuar për të lejuar asgjësimin e mbetjeve të rrezikshme në deponitë private që kanë leje për asgjësim brenda ndërmarrjes, të cilat do të vendosen vetëm për menaxhimin e mbetjeve të prodhuara nga kapaciteti i saj, por jo mbi baza komerciale për një tjetër mbetje e rrezikshme.

15. MBETURINA MEDICINALE

Të dhënat

Mbetjet mjekësore vijnë nga trajtimi i njerëzve dhe kafshëve dhe mund të shkaktojnë infeksione ose dëmtime të tjera. Ai përfshin të gjitha indet njerëzore dhe shtazore, gjakun, veshjet kirurgjike, shiringat, instrumentet kirurgjikale, dhe mikrobiologjike, mbeturinat e trupit, si dhe disa lloje të mbetjeve farmaceutike dhe kimike. Burimet kryesore të mbetjeve mjekësore janë:

- Spitalet dhe objektet e tjera shëndetësore
- Laboratorët dhe qendrat kërkimore
- Morgjet dhe qendrat e autopsisë
- Laboratorët e kërkimit dhe testimit të kafshëve
- Bankat e gjakut dhe shërbimet e mbledhjes së tij
- Shtëpi pleqsh.

Sasia e mbetjeve mjekësore të gjeneruara në periudhën nga 2010 deri në 2019 po rritet gradualisht. Sipas të dhënave të paraqitura, sasia e mbetjeve mjekësore të gjeneruara të raportuara për vitin 2019 është 817.82 ton, krahasuar me vitin 2010, ku sasia e mbetjeve mjekësore të gjeneruara ishte 195.6 ton, sasia e mbetjeve të gjeneruara u rrit për 4 herë. Nga kjo mund të konstatohet se është rritur numri i gjeneruesve të mbetjeve të rrezikshme mjekësore, të cilët sipas rregullores në fushën e menaxhimit të mbetjeve mjekësore janë të detyruar të paraqesin një raport mbi menaxhimin e mbetjeve një herë në vit. Sipas raporteve të paraqitura për vitin 2019 për trajtimi të mëtejshëm të mbetjeve mjekësore, sasia e mbeturinave mjekësore të dorëzuara te personat e tjerë është 802.78 tonë. Pjesa më e madhe e sasisë së raportuar i përket mbetjeve infektive (18 01 03 *) me 707,49 ton, e ndjekur nga sende të mprehta (përveç 18 01 03) me 85,34 ton të cilat konsiderohen si nëngrup i mbetjeve infektive, pjesëve të trupit të njeriut dhe organeve përfshirë thesë dhe bidona nga gjaku (me përjashtim të 18 01 03) me 3.64 ton, ilaçe që nuk përmenden në 18 01 08 me 5.03 ton dhe mbeturinat e mbledhjes dhe asgjësimit të cilave nuk i nënshtrohen kërkesave të veçanta për mbrojtjen e infeksionit (p.sh. rroba, fasha suvaje, rroba të disponueshme , kanavacë, pelena, etj.) me 0.13 tonë, sasia totale e bartur në deponinë e Drislas. Një sasi prej 16.11 tonë mbetje të lëngshme trajtohet automatikisht nga vetë krijuesit. Mbetjet mjekësore që u dorëzohen personave të tjerë sipas raporteve të paraqitura trajtohen dhe neutralizohen si duhet. Duhet gjithashtu të theksohet se sasi të paraqitura të mbeturinave nuk paraqesin sasi totale të mbetjeve mjekësore të gjeneruara në nivelin e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Viti	Mbeturinat të gjeneruara mjekësore
2010	195,6
2011	355,87
2012	444,78
2013	611,32
2014	584,94
2015	704,61
2016	712,24
2017	716,25
2018	735,63
2019	817,82

Tabela 16. Sasi të mbetjeve mjekësore të gjeneruara 2010-2019, burimi MMJPH

Menaxhimi

Të gjitha objektet e mëdha shëndetësore me (200 kg / vit mbetje të rrezikshme) kërkohet të përgatisin Planet e Menaxhimit të Mbetjeve Mjekësore. Mbetjet mjekësore zakonisht ndahen në dy pjesë: mbetje të rrezikshme si objekte të mprehta, ilaçe, mbetje kirurgjike dhe mbetje jo të rrezikshme. Trajtimi i pjesshëm në vend kryhet në Institutin e Kujdesit Shëndetësor, Departamenti i Sëmundjeve Infektive dhe spitalet e përgjithshme në të gjithë vendin. Sendet e mprehta, pllakat e njollosjes dhe epruvetat e vogla prej qelqi me mostra gjaku dezinfektohen duke përdorur autoklava të vogla përpara se të hiqen.

Në disa zona, mbetjet e rrezikshme mjekësore mbledhen së bashku me mbetjet e përziera komunale dhe hidhen në deponi të hapura, të pakontrolluara, duke shkaktuar rreziqe serioze shëndetësore dhe mjedisore. Ekziston një nevojë e qartë për përzgjedhjen dhe trajtimin e duhur të mbetjeve të rrezikshme mjekësore nga operatorët e licencuar.

Masat dhe veprimet

Përmirësimi i menaxhimit të mbetjeve mjekësore është i domosdoshëm për të mbrojtur shëndetin publik dhe mjedisin. Zbatimi më i qartë i legjislacionit ekzistues nga secili Institut i Shëndetit Publik (ISHP) është një parakusht kryesor për një sistem më të qëndrueshëm.

Gjatë periudhës së vlefshmërisë së këtij plani, struktura institucionale do të përmirësohet në mënyrat e mëposhtme:

- Emërimi i stafit profesional për planifikimin, organizimin, zbatimin dhe monitorimin e aktiviteteve
- Krijimi i komisioneve rajonale për mjedisin dhe shëndetësinë për planifikimin dhe monitorimin e aktiviteteve në lidhje me UMO të ISHP-së
- Krijimi i një komisioni kombëtar koordinues për mjedisin dhe shëndetin për të monitoruar performancën e strukturave rajonale me autoritetin për të ndërhyrë për t'u marrë me rezultate të pakënaqshme ose për të zgjidhur çështje urgjente.

Kjo strukturë do të promovohet dhe mbështetet nga autoritetet përkatëse. Çelësi i suksesit është emërimi i 8 menaxherëve rajonalë të mbetjeve përgjegjës për planifikimin dhe zbatimin e menaxhimit të mbetjeve mjekësore në nivelin e qendrave rajonale dhe në nivelin e ISHP-së.

Kjo strukturë e re do të sigurojë skema gjithëpërfshirëse për grumbullimin e mbeturinave të rrezikshme të ndara dhe transportin dytësor në një strukturë të përshtatshme deponimi. Struktura do të drejtojë përgatitjen e përmirësuar të trajnimit dhe do të konfirmojë që vetëm stafi shumë i kualifikuar përgatit dhe zbaton planet e menaxhimit të mbetjeve mjekësore. Praktika do t'i nënshtrohet inspektimit dhe rishikimit të rregullt.

16. Llumi në ujërat e ndotur

Prezantimi

Pjesa më e madhe e ujërave të ndotura të gjeneruara në Republikën e Maqedonisë Veriore shkarkohen në mjedis pa trajtim. Ekzistojnë disa Impiante të Trajtimit të Ujërave të Zeza (ITUZ), dhe disa të tjera janë në ndërtim ose planifikim. Trajtimi i ujërave të ndotura gjeneron llum të ujërave të ndotura dhe sasi të rriten në proporcion me numrin e njerëzve që lidhen. Menaxhimi i llumit duhet të jetë i sigurt, i qëndrueshëm dhe ekonomik.

Qasja ndaj menaxhimit kombëtar të llumit bazohet në parimet më të mira të mundshme mjedisore të hierarkisë së mbetjeve. Fokusi është në përdorimin e tokës dhe rikuperimin e energjisë. Heqja e deponive është opsioni më pak i dëshirueshëm, por mund të jetë i nevojshëm për arsye praktike.

Direktiva për llumet

Direktiva e llumit (86/278 / SPU) është transpozuar nga Ligji për Ujin dhe rregulloret përkatëse. Sidoqoftë, një numër çështjesh do të merren parasysh. Veçanërisht;

- Vlerat kufitare për metalet e rënda në tokë dhe llum janë dhënë si një shkallë pa treguar se si vlerat duhet të zbatohen në praktikë.
- Llumrat lejohen të përdoren në toka me pH 6-7, por hyrja e metaleve të rënda përmes kulturave e zvogëlon atë në pH > 7, kështu që ky mund të jetë problem për t'u aplikuar pa zvogëluar mbrojtjen e tokës.
- Standardet mikrobiologjike janë miratuar por nuk janë të detyrueshme sipas direktivës së KE. Vlerat kufitare të miratuara janë më të rreptat nga të gjitha standardet ndërkombëtare dhe mund të arrihen vetëm me trajtim të avancuar me një kosto më të lartë.

Të dhënat

Rajon	Prodhimi maksimal për mil (t / vit)
Maqedonia	41.539
I Vardarit	3.077
Lindor	3.562
Jugperëndimor	4.418
Juglindor	3.484
I Pellagonisë	4.647
I Pollogut	6.415
Verilindor	3.537
I Shkupit	12.399

Tabela 17: Sasitë maksimale të parashikuara të llumeve të krijuara në rajone

U analizuan mostrat e llumeve nga katër SPU më të mëdha. Pavarësisht nga disa ndryshime midis SPU, cilësia e llumit është tipike për ujërat e zeza urbane; përqendrimet e lëndëve ushqyese janë brenda rrezes së pritur dhe përqendrimet e metaleve të rënda janë dukshëm nën kufijtë e përshkruar për përdorimin e llumrave në bujqësi.

Menaxhimi

Ka tetë SPU që shërbejnë më shumë se 2,000 kf. dhe një numër më të vogla të ITUZ. Pjesa më e madhe e llumit dërgohet në deponitë lokale, sasi të vogla përdoren në bujqësi, një pjesë ruhet në vend, dhe një llum është i kompostuar me mbeturina të gjelbra.

Për SPU në ndërtim ose në fazën e planifikimit, strategjitë e menaxhimit të llumit duhet të përmirësohen. Vetëm ITUZ në Shkup paraqiti një strategji të qartë për menaxhimin e llumit, duke përfshirë ndërtimin e një inceneratori të llumit (9,750 t trupa të thatë në vit - 23% të gjeneruar).

Opsionet e menaxhimit të llumit

Bujqësia

Megjithëse përdorimi i llumit në bujqësi është opsioni i preferuar, ajo është e kufizuar nga këto faktorë:

- Mbizotrimi i fermave të vogla familjare ku niveli i pranimit mund të jetë i ulët.
- Pjesë të mëdha të tokës bujqësore që nuk janë në përputhje me standardet e përcaktuara në Rregulloret për llum. Faktorët kufizues janë pH i tokës dhe përqendrimet e nikelit.
- Kërkesat mikrobiologjike në Rregulloret mesiguri nuk mund të arrihen

Përdorimi i llumit mund të jetë i realizueshëm vetëm në disa ferma të mëdha tregëtare, ku:

- Shpërndarja mekanike e llumit është praktikisht e realizueshme;
- Vlera financiare e llumit vlerësohet nga fermat komerciale; dhe
- Kostot për pajtueshmëri me rregulloret minimizohen.

Teorikisht, ka mjaft zona me tokë të punueshme të ndërmarrjeve të mëdha bujqësore në pjesen e Vardarit, Pelagonisë, rajonit Verilindor dhe Lindor për të përdorur prodhimin e ardhshëm të llumrave në këto rajone. Sidoqoftë, kur merret parasysh cilësia e tokës, përdorimi i plotë i llumit do të jetë i realizueshëm vetëm në Rajonin e Pelagonisë, ku ekziston një kompani relativisht e madhe bujqësore. Një pjesë e prodhimit të llumit mund të përdoret në rajonin e Pollogut, por ndërmarrjet bujqësore janë shumë të vogla për të përdorur të gjithë sasinë e llumit të gjeneruar në të ardhmen. Në të gjitha rajonet e tjera, zonat me tokë bujqësore në përputhje me standardet e cilësisë së tokës janë të pamjaftueshme.

Nëse Rregullorja e Llumit rishikohet për të lejuar aplikimin e llumrave në tokat me $\text{pH} > 6$, sipërfaqet e konsiderueshme të tokës do të lirohen në rajone të tjera ku përqendrimet e nikelit të tokës janë në përputhje me kërkesat ligjore. Si rezultat, i kësaj mund të ketë përdorim të pjesëshëm të llumrave në të gjitha rajonet.

Në mënyrë që të arrihet përdorimi më i gjerë i llumrave në bujqësi, duhet të zhvillohet potenciali i fermave të vogla private. Kjo do të kërkonte një fushatë të gjere marketingu për të bindur fermerët për përfitimet dhe sigurinë e llumit, cilësia fizike e llumit të jetë e përshtatshme për aplikimin manual të parcelave të vogla dhe mbështetjen financiare nga qeveria për të mbuluar kostot e monitorimit të tokës së llumit të përshtatshëm për mbjelljen manuale të parcelave të vogla, si dhe si mbështetje financiare për të mbuluar kostot e monitorimit të cilësisë së tokës.

Rehabilitimi i tokës

Ekziston mundësia për të përdorur llumrat për të rigjallëruar shumë deponi minerare dhe industriale, pikat e nxehta ekologjike, guroret dhe deponitë komunale jo standarde. Megjithëse disa programe rehabilitimi të tokës mund të përdorin sasi të mëdha toke, problemi është se mundësi të tilla shfaqen vetëm në mënyrë periodike dhe për këtë arsye nuk mund të sigurojnë një treg të besueshëm dhe të vazhdueshëm. Por kjo, nuk është një komponent kyç i menaxhimit të llumit në nivelin strategjik.

Përpunim për energji

Ekziston kapacitet për të djegur llumrat si lëndë djegëse në disa industri me intensitet të lartë të energjisë, veçanërisht në TEC-et EEMV që përdorin linjit, Uzinën e Çimentos Usje dhe Industrinë e Euronikelit; Kapacitete industriale që janë mirë të shpërndara në të gjithë vendin. Secila prej këtyre pajisjeve mund të djegë shumicën, nëse jo të gjithë, prodhimin e ardhshëm të llumit.

Inceneratori i propozuar i llumit për SPU të ardhshëm në Shkup është strategjikisht e rëndësishme sepse kjo PTU do të jetë përgjegjëse për rreth 20% të prodhimit të ardhshëm të llumit në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Krijimi i një inceneratori me kapacitet më të lartë do të kishte një rëndësi të madhe strategjike si një kapacitet rajonal për t'i shërbyer rajoneve veriore dhe qendrore, kostot e të cilave do të mbulohen nga një tarifë që do të paguhet nga SPU.

Deponitë

Asgjësimi i llumrave në deponitë ekzistuese komunale është i vetmi opsion i mundshëm në dispozicion për prodhuesit e llumrave. Në parim, asnjë nga deponitë ekzistuese nuk mund të konsiderohet i përshtatshëm për asgjësimin e llumrave sepse:

- Nuk ka masa të përshtatshme për mbrojtjen e mjedisit në asnjë deponi;
- Shumë vendndodhje nuk janë të sigurta (pa kontroll të hyrjes); dhe
- Shumë deponi janë me rrezik të lartë dhe me përparësi për mbyllje.

Sidoqoftë, në vitet e hershme të funksionimit të SPU, mund të mos jetë e mundur të përcaktohet përdorimi i të gjithë llumit, në këtë rast e vetmja mundësi do të ishte heqja e deponisë.

Strategjia e propozuar e menaxhimit të llumit

Ka mangësi në kapacitetin për përdorimin konvencional të llumit. Nevojiten zgjidhje afatshkurtra dhe afatgjata për të siguruar kapacitet të mjaftueshëm dhe të besueshëm. Objektet e reja të menaxhimit të llumit kërkojnë një qasje në faza në mënyrë që të lejojë kohë për planifikimin dhe zbatimin e zgjidhjes afatgjatë. Rekomandohet që kjo të përfshijë planifikimin, projektimin, ndërtimin dhe funksionimin:

- Impiante për hedhjen e llumrave monofile, ku nuk është e mundur ose e pranueshme të hidhet llum në deponitë ekzistuese komunale në një periudhë afatshkurter.
- Të paktën dy inceneratorë rajonalë (ndezës) për fabrikë për prodhimin e energjisë si një zgjidhje afatgjatë, është e nevojshme të merret parasysh mundësia e investimeve private (partneriteti publik-privat ose vetëm privat).

Zgjidhjet rajonale dhe ndërrajonale janë të nevojshme nëse do të zhvillohen tregje të mëdha dhe të qëndrueshme, veçanërisht në sektorin e energjisë. Si pasojë, qasjet në tregjet e mëdha të mundshme duhet të koordinohen në emër të SPU lokale.

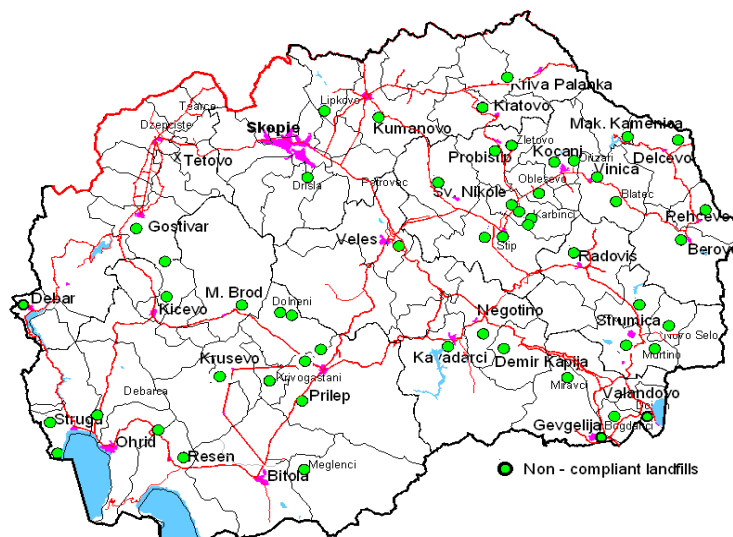
17.Deponitë

Përkundër përpjekjeve gjatë zbatimit të planit të mëparshëm kombëtar të menaxhimit të mbetjeve, mbeturinat vazhdojnë të asgjësohen në deponi jostandarde që nuk janë në përputhje me Direktivën e Deponive dhe ligjin kombëtar të mbetjeve. Megjithatë mund të jetë me kosto të ulët, ajo minon ekonominë dhe të gjitha opsionet tjera të menaxhimit të mbetjeve dhe ka një efekt serioz të dëmshëm në mjedis.

Të dhënat

Ekzistojnë 54 deponi komunale të përcaktuara "zyrtarisht" (Fig. 15). Këto vende nuk janë në përputhje me ligjin kombëtar dhe janë planifikuar për mbyllje dhe rehabilitim. Ekziston një deponi me leje mjedisore të integruar nga MMJPH (NPDrisla).

Fotografija 16: Harta e deponive komunale jostandarde në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Harta tregon se secila komunë ka deponinë e saj jo standarde, dmth ka gjithsej 54 deponi komunale, të cilat janë "aktive". Tabela 21 rendit këto deponi dhe deponi që janë identifikuar gjatë ndërtimit të PRMM.

Kalimi nga hedhja e pakontrolluar e deponive sanitare

Aktualisht, në Republikën e Maqedonisë së Veriut nuk ka kapacitet deponitues që është plotësisht në përputhje me standardet e BE-së dhe legjislacionin kombëtar. Qasja në faza e paraqitur në Planin e mëparshëm Kombëtar të Menaxhimit të Mbetjeve duhet të vazhdojë në periudhën e këtij plani. Fazat e përgjithshme të mëposhtme të tranzicionit janë të nevojshme, megjithëse rajone të ndryshme do të jenë në faza të ndryshme të tranzicionit.

- Faza 1 - Secili rajon për të identifikuar të gjitha deponitë e pakontrolluara dhe për të rishikuar përparësitë e vendeve me rrezikun më të lartë të mbylljes së menjëhershme dhe një plan për rehabilitimin e tyre. Lindja dhe Verilindja janë tashmë në proces mbylljeje, me mbështetjen financiare nga programi i BE (IPA).
- Faza 2 - Nëse nuk ka mundësi riciklimi ose perpunim, mbeturinat e grumbulluara duhet të dërgohen në deponitë komunale të identifikuara në Fazën 1 si të përshtatshme për përdorim të përkohshëm (me përmirësime të vazhdueshme)
- Faza 3 - Ndërtimi i një deponi rajonale në përputhje me Direktivën e Deponive.
- Faza 4 - Mbyllja dhe rehabilitimi i të gjitha deponive të pakontrolluara.

Për shkak të natyrës së planifikimit, projektimit, financimit dhe ndërtimit të një deponi në përputhje me Direktivën e Deponive, për disa rajone periudha e tranzicionit ka të ngjarë të jetë më e gjatë, por sistemi do të duhet të kompletohet deri në vitin 2025 për të gjitha rajonet në vendi. Është bërë progres, me PRMM-s që kryejnë vlerësime të rrezikut dhe numrin e deponive aktive.

Deponia e Drisla-s, e cila mund të pranojë mbetje të ngurta komunale prej rreth 700,000 banorë dhe duhet të azhurnohet me ndërtimin modern të pjesës së re të deponisë dhe rehabilitimin e pjesës së vjetër të deponisë, do të marrë rolin e rajonit jo-qendra e menaxhimit të mbetjeve të rrezikshme. për rajonin e Shkupit.

Plani për mbylljen e deponive jo standarde

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, 54 deponi komunale janë identifikuar, pa llogaritur deponitë e vogla të shpërndara të paligjshme që mund të gjenden kudo në vend pranë vendbanimeve. Vetë deponitë karakterizohen nga një vlerësim i rrezikut mjedisor. Vlerësimi i sasisë së rrezikut u bë përmes hulumtimeve dhe vizitave në terren. Janë përdorur disa kritere dhe faktorë të pikëzimit, dhe më poshtë janë:

Kriteret:	Pesha / Rezultati:
1. Mbeturinat teknike (Mbetje të rrezikshme / mjekësore)	0.05
2. Sipërfaqja e deponisë [m ²]	0.15
3. Operacioni - Vëllimi i mbeturinave [m ³]	0.20
4. Morfologjia e deponive	0.25
5. Kushtet hidro-gjeologjike (përshkueshmëria)	0.20
6. Largësia prej ujrave sipërfaqësor [m]	0.15

Sipas kritereve të mësipërme, është përgatitur një listë e përparësive të deponive jo standarde, me 3 klasa të caktuara të rrezikut mjedisor - të ulët, të mesëm dhe të lartë.

Tabela më poshtë tregon numrin e deponive dhe klasifikimin e tyre sipas klasës së rrezikut.

Klasa e rrezikshmërisë	Numri i deponive
Deponitë me rrezikshmëri të lartë	16
Deponitë me rrezikshmëri mesatare	16
Deponitë me rrezikshmëri të ulët	19

Gradë	Komuna	Deponi komunale	Vlerësimi	Mbeturina të vonuara [m ³]
1	Kërçovë	Deponia e qytetit	53,25	50.000
2	Gjevgjeli	SuvaReka	53,25	17.000
3	Gostivari	f DolnaBanjica "Sushicki Most"	47,75	720.000
4	Mesheishta	Mesheishta	46,75	6.240
5	Krushevë (1)	"KoleNalcho"	46,75	5.400

Gradë	Komuna	Deponi komunale	Vlerësimi	Mbeturina të vonuara [m3]
6	Karbinc (1)	f Carbinci	46,75	1.456
7	Karbinc (2)	f Tarinci	46,75	5.824
8	Krushevë (2)	"ndërAutourist"	43,75	3.600
9	Karbinc (3)	f Radenje	43,75	416
10	K. Palanka	f Kërp	38,75	130.000
11	Radovishi	Deponia e Qytetit	37,50	50.000
12	Belçishta + 3	"Belcishta"	37,25	16.250
13	Shën Nikolla	f Nemanjeci	36,25	60.000
14	Vallandovë	Suvodolica	35,00	80.000
15	Ohër	„Bukovë “	34,25	200.000
16	Murtinë	„DinevaBara“	31,00	5.000
17	Mak Brodi	Barbaras	29,75	12.000
18	Strugë (2)	f Vishni	28,25	50.000
19	M. Kamenica	"KamenickiRid"	28,00	50.000
20	Pehçevë	SuviDol	27,75	20.000
21	Vinicë	f Leski	27,75	430.000
22	Negotinë	f Dubrovo (Buceto)	27,25	120.000
23	Berovë	"IljadaVallog"	25,50	22.000
24	Novo Sellë	lok SolenaReka	25,25	480
25	Blatec	"Pocivallo"	25,25	3.840
26	Obleshevë (1)	"Progon"	25,25	180
27	Shtip (2)	Krst	25,00	300.000
28	Manastir	"Meglenci"	25,00	1.500.000
29	Kumanovë	"Kраста"	25,00	1.832.200
30	Strumicë	17 kmseverno	24,50	350.000

Gradë	Komuna	Deponi komunale	Vlerësimi	Mbeturina të vonuara [m3]
31	Dellçevë	"Ostrec"	24,50	175.000
32	Kratovë	"Zheleznica"	24,25	35.000
33	Velesi	"Bunardere"	23,75	620.000
34	Prilepi	f Alinci ("Omec")	23,75	530.000
35	Kavadarc	"Melci"	23,75	480.000
36	Zletovë	"Melishte"	23,75	72.000
37	Strugë (1)	f Kafasan (MaliVllaj)	22,75	50.000
38	Kochani	"BelskiPat"	22.00	300.000
39	DemirKapi	"PcenicniDupki"	22.00	101.200
40	Resnjë	"Alcevikoshari"	22.00	200.000
41	Dibër	"Krivinci"	22.00	150.000
42	Probistipi	F Neokazi (Strmos)	22.00	22.000
43	Krivogashtan	"Livadskipat"	21.00	800
44	Karbinc (4)	f Krupishte	21.00	416
45	Orizare	BelKamen	20,75	7.000
46	Dolneni (2)	f Crnilishte	16,75	1.000
47	Bogdanci	"BrdanovKamen"	16,75	50.000
48	Dolneni (1)	"Debreshte"	15,50	1.300
49	Miravc	Karaivanovikuri	15.00	2.000
50	Dojran	Dekil-Tas	14,50	40.000
51	Shtip (1)	f Penush ("TrestenaSkala")	12,75	8.000
52	Novo Sellë	(i vjetëri) "ShopovRid"	12,75	80.000
53	Obleshevë (2)	f Banjo ("Jaz")	12,75	5.000
54	Lipkovë + 3	f Nikushtak	12,75	16.536

Tabela 18: Deponitë komunale jostandarde sipas klasës së rrezikut

Nevojat e ardhshme dhe kapacitetet të deponive

Eshte i nevojshem një zhvillim per sakesi për të dhëna e mbetjeve qe duhet të zhvillohen për të lehtësuar këtë parashikim. Kapaciteti i ardhshëm do të duhet të vlerësohet rregullisht kur zhvillohet sistemi i menaxhimit të mbeturinave. Paralelisht, teknologjitë e reja, riciklimi i shtuar dhe zhvillimi i ekonomisë qarkore do të avancojnë, kështu që nevoja për kapacitetin e deponisë, d.m.th. lloji i kapacitetit të deponisë së kërkuar (për mbetjet inerte, jo të rrezikshme ose të rrezikshme) gjithashtu do të ndryshojë.

Në mënyrë që të sigurohet që ka kapacitet të mjaftueshëm të deponive për asgjësimin e mbeturinave, MMJPH do të krijojë dhe mirëmbajë një bazë të të dhënave kombëtare për kapacitetin e deponive me tabela të veçanta për secilën kategori të mbeturinave. Sapo të futen të dhënat e disponueshme sipas rajoneve për gjenerimin, devijimin / përpunimin dhe tonazhin vjetor të mbetjeve të deponive, baza e të dhënave do të azhurnohet për të marrë të dhëna për kapacitetin e disponueshëm. Për KCO, shfrytëzimi i vlerësuar i kapacitetit zakonisht mund të konsiderohet të jetë 1m³ për çdo ton të mbeturinave të ngjeshura të depozituara. Në këtë mënyrë, Ministria mund të konfirmojë që kapaciteti i deponisë është përcaktuar në mënyrë strategjike dhe gjithashtu mund të përdorë të dhënat për të përcaktuar nëse kërkesat e ardhshme të zhvillimit të deponisë duhet të aprovohen apo jo.

Tarifat e asgjësimit të deponive

Ligji rregullon një tarifë të përshtatshme për deponi që mbulon në mënyrë adekuate kostot e zhvillimit, infrastrukturës, funksionimit dhe kujdesit të mëtejshëm të mbetjeve të deponuara. Nëse një skemë e tillë grumbullimi futet në mënyrë agresive, pa futjen paralele të rrjedhave përkatëse të punës, siç është një regjim i duhur i zbatimit dhe inspektimit për deponitë ilegale, atëherë kjo ka të ngjarë të rrisë deponimin e paautorizuar. Përveç ligjvënësve, është e rëndësishme të futet ndryshimi shoqëror, duke paraqitur hedhjen te paligjshme si shoqëri duke e inkurajuar dhe sanksionuar me ligj, heqjen e deponive standarde.

Masat dhe veprimet

Republika e Maqedonisë së Veriut përballet me një numër sfidash në lidhje me krijimin dhe përdorimin e deponive sipas standardeve të BE-së. Që nga implementimi i Planit të mëparshëm Kombëtar të Menaxhimit të Mbetjeve (2008-2015), janë ndërmarrë hapa pozitivë me ndërtimin e një qelize në deponinë Drisla dhe instalimin e menaxhimit të mbeturinave në Rajonin e Shkupit, si dhe ndërtimin e një deponi ndërrajonale për rajoni i Lindjes dhe Verilindjes. të cilat janë në përputhje me standardet e BE-së.

Zhvillimi i kësaj qasjeje duhet të marrë parasysh teknikat dhe teknologjitë alternative dhe ekzistuese, të tilla si prodhimi i RDF dhe energjisë nga impiantet e trajtimit të mbetjeve për trajtimin dhe trajtimin e llojeve specifike të mbeturinave. Sidoqoftë, siç është e parashikuar nga planet ekzistuese rajonale të menaxhimit të mbetjeve, nevoja afatgjatë për kapacitet të deponisë për disa lloje të mbetjeve dhe opsionet e tjera të trajtimit do të mbetet. Vendndodhja dhe statusi (për mbetjet inerte, jo të rrezikshme, të rrezikshme) do të varen nga nevojat e rajoneve individuale.

Kalimi në një sektor të deponisë plotësisht të harmonizuar do të kërkojë një qasje në faza duke pasur parasysh distancën aktuale nga objektivi. Sipas rezultateve të planeve rajonale dhe raporteve të ndryshme të studimit, shërbimet publike (SHP) duhet të angazhohen për të transportuar mbeturinat e tyre në vendet e caktuara rajonale për të zhdukur përdorimin e deponive të paligjshme. Këto vendndodhje rajonale duhet të përcaktohen në një mënyrë që plotëson të gjitha standardet përkatëse, dhe legjislacioni i zgjeruar ekzistues duhet të zbatohet për aktivitetet e paligjshme në vazhdim. NKP duhet të paguajnë tarifën e detyrueshme të deponisë për të siguruar që aktiviteti i ligjshëm i deponisë mund të ruhet.

Paralelisht me zhvillimin dhe përdorimin e deponive moderne, nevojiten më shumë masa për të adresuar problemet e së kaluarës në lidhje me deponitë e paautorizuara. Planet ekzistuese rajonale të menaxhimit të mbetjeve miratojnë strategji të bazuara në rrezik dhe duhet të zbatohen si pjesë e qasjes kombëtare.

Për kohëzgjatjen e këtij Plani;

- Pesë vendet e përcaktuara (për të tetë rajonet e planifikimit në vend) do të projektohen dhe operohen në përputhje me Direktivën e BE-së për Deponitë dhe ligjin kombëtar.
- Të gjitha mbeturinat që nuk janë të destinuara për trajtimin ose përpunimin e energjisë duhet të hidhen në vendet e caktuara.
- Rajonet do të vazhdojnë me programet e tyre për rishikimin dhe rehabilitimin e deponive ekzistuese komunale dhe vendeve të paligjshme, dhe do të përfshijnë zhvendosjen e mbeturinave nga vendet e vogla në deponitë e reja rajonale dhe mbylljen e deponive më të mëdha në përputhje me Direktivën e Deponive dhe legjislacionin kombëtar, me mbështetje të mëtejshme nga shteti.
- Zbatimi dhe sanksionet kundër atyre që përdorin lokacione të paligjshme do të forcohen.
- Kërkesat për mbledhjen e të dhënave dhe raportimin do të forcohen për të mundësuar raportim dhe planifikim të saktë.
- Pjesa e mbetjeve të riciklueshme që do të mbledhen dhe transportohen nga operatorë kolektivë ose të pavarur nuk do të përfundojnë në deponitë rajonale. Kjo rrit jetën e deponisë, por gjithashtu afrohet me përdorimin e mbeturinave për riciklim ose përpunim dhe marrjen e energjisë.

18. EKSPORTI DHE IMPORTI I MBETURINAVE

Kjo pjesë përcakton politikën për transportin e mbeturinave për përpunim dhe asgjësim prej dhe nga Republika e Maqedonisë së Veriut. Këto politika marrin parasysh detyrimet e Maqedonisë sipas ligjit ndërkombëtar dhe kombëtar, veçanërisht Konventën e KB të Bazelit mbi Kontrollin e Lëvizjeve Ndërkufitare të Mbetjeve të Rrezikshme dhe Asgjësimit të tyre (Konventa e Bazelit) në të cilën R.e Maqedonisë së Veriut dhe Rregullorja (KE) nr. 1013/2006 për dërgesat e mbeturinave (Rregullorja e BE).

Historiati

Në ekonominë maqedonase, ku konsumi i disa produkteve tejkalon prodhimin vendas, është e natyrshme që qasja e përgjegjshme e "lakut të mbyllur" për produktet përfshin kthimin e disa materialeve në vendet e tjera të riciklimit. Tregtia globale e materialeve të pastra, të ndara për ripërdorim, riciklim dhe përpunim krijon përfitime të konsiderueshme për përdorimin e burimeve globale, duke zvogëluar emetimet e karbonit dhe duke ndihmuar në përmbushjen e synimeve të riciklimit.

Për shkak të mungesës së pajisjeve të riciklimit në Republikën e Maqedonisë së Veriut, eksportet janë pjesë e domosdoshme e industrisë së riciklimit. Materialet si druri, qelqi, letra, materialet e përbëra dhe kartoni eksportohen gjerësisht. Bateritë dhe akumulatorët e mbledhur të makinave përpunohen në TAB MAK Probstip, ose eksportohen, kryesisht në R.e Bullgarisë.

Ndërsa mund të ketë përfitime pozitive në tregtinë globale të mbetjeve të riciklueshme, është gjithashtu e rëndësishme të parandalohen vendet e tjera që të kërkojnë të hedhin mbeturinat e tyre me çmim të ulët në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Ekzistojnë kontrole të rrepta se cilat mbetje mund të eksportohen dhe importohen dhe në cilat vende. Këto kontrole burojnë nga Konventa e Bazelit për Kontrollin e Lëvizjeve Ndërkufitare të

Mbetjeve të Rrezikshme dhe Asgjësimin e tyre. Konventa e Bazelit zbatohet dhe plotësohet në BE nga Rregulloret e Transportit të Mbetjeve dhe rregulloret shoqëruese të cilat vendosin kontrolle mbi importin dhe eksportin e mbeturinave brenda, nga dhe në BE.

Ligji për Menaxhimin e Mbetjeve dhe Rregullorja për importin, eksportin dhe tranzitin e mbeturinave përmbajnë dispozitat për transportin e mbeturinave. Të gjitha entitetet e përfshira në importin ose eksportin e mbeturinave në ose nga Republika e Maqedonisë së Veriut duhet të jenë të vetëdijshëm se transporti i mbeturinave i nënshtrohet një serie kontrollesh rregullatore.

Prodhuesit e mbeturinave luajnë një rol të rëndësishëm në uljen e eksporteve të paligjshme të mbetjeve. Prodhuesit e mbeturinave duhet të jenë veçanërisht të kujdesshëm për të trajtuar mbetjet që ata prodhojnë, ose për të cilat ata janë përgjegjës për mbledhjen, në një mënyrë të përgjegjshme përgjatë zinxhirit të menaxhimit dhe në mënyrë që të zvogëlojnë rrezikun e eksporteve të paligjshme.

Parimet kryesore

Në rast të eksportit, importit ose tranzitit të mbeturinave nga, në ose përmes Republikës së Maqedonisë së Veriut, autoriteti kompetent për eksport, import ose tranzit është Ministria e Mjedisit jetësor dhe Planifikimit Hapësinor.

Importi i mbeturinave do të aprovohet vetëm nëse importuesi është një person juridik që ka një leje për trajtimin dhe përpunimin e mbeturinave ose një leje mjedisore të integruar të lëshuar në përputhje me Ligjin për Mbrojtjen e Mjedisit.

Ndalohet

- Importi i mbeturinave në Republikën e Maqedonisë së Veriut për ruajtje për asgjësim.
- Importi i mbetjeve të rrezikshme të përziera me mbetje jo të rrezikshme ose përbërës të tjerë që zvogëlojnë karakteristikat e dëmshme dhe të rrezikshme të mbetjeve.
- Eksporti i mbeturinave të përziera komunale për asgjësim.
- Eksporti i mbetjeve të rrezikshme në vendet me zhvillim ekonomik (vendet jo-OECD), madje edhe për përpunim.

Shembull - Ndalohet importi i mbetjeve të përziera komunale (20 03 01) ose mbeturinave nga përpunimi i mbeturinave të përziera komunale (19 12 12) për ruajtjen, trajtimin ose asgjësimin e deponive.

Potencialisht e lejuar me "Leje" ose "Pëlqimi" e lëshuar nga MMJPH:

- Mbeturina të importuara që mund të përpunohen në mënyrë të sigurt, të përdoren si lëndë e parë ose burim energjie.
- Eksportet për asgjësim (duke përjashtuar mbeturinat e përziera komunale).
- Eksportimi i disa llojeve të mbetjeve jo të rrezikshme për përpunim në disa vende jo-OECD

Përpunimi ose asgjësimi

Është e rëndësishme të kuptohet ndryshimi midis "riciklimit" dhe "asgjësimit", pasi kjo do të përcaktojë kontrollin e duhur nëse lejohet lëvizja e mbeturinave. Kërkesat përcaktohen në Direktivën Kornizë të Mbetjeve dhe Ligjin për Menaxhimin e Mbetjeve.

"Përpunimi i mbeturinave" çdo aktivitet i përpunimit të mbetjeve, në përputhje me ligjin, përveç përpunimit të mbetjeve me qëllim të marrjes së energjisë ose marrjes së materialeve që do të

përdoren si lëndë djegëse ose mjete të tjera të prodhimit të energjisë. Aktivitetet përfshijnë, por nuk kufizohen në, ripërgatitjen, riciklimin, mbushjen dhe hedhjen.

"Deponimi i mbeturinave" është një aktivitet që nuk përbën përpunim, edhe kur operacioni i depozitimit rezulton në përdorimin e një substance, materie ose energjie në përputhje me ligjin.

ANEKSET I dhe II të Direktivës në Kuadër të Mbetjeve përmbajnë një listë të pashtershme të aktiviteteve të riciklimit dhe asgjësimit. Në lidhje me djegien e mbetjeve të përziera komunale, një instalim është i kualifikuar për "riciklim vetëm nëse plotëson kriteret e efikasitetit R1 të përcaktuara në Udhëzimet e KE për Interpretimin e Efikasitetit të Energjisë Formula R1 për impiantet e djegies të përcaktuara për trajtimin e materialit të ngurtë komunal mbeturinave në përputhje me SHTOJCEN II të Direktivës 2008/98 / KE-së për mbeturinat.

Kur vendoset për këtë, është thelbësore kujdesi në lidhje me pretendimet se mbeturinat importohen për përpunim, kur në fakt është një mashtrim dhe një inspektim më i afërt zbulon se ato asgjësohen. Treguesit e heqjes përfshijnë;

- Përdorimi i propozuar i mbeturinave nuk është i vërtetë.
- Lloji i mbeturinave nuk është i përshtatshëm për përdorimin e propozuar.
- Sasia e mbeturinave është më se e nevojshme për përdorimin e propozuar.

Për më tepër, nga rrjedhat e përziera të mbetjeve (qoftë 20 03 01, 17 09 04 apo 19 12 12) për riciklimin e riciklimit të ricikluar në të gjitha rastet do të rezultojë një sasi e konsiderueshme që do të duhet të mbetet për asgjësim në vend. Në disa raste kjo sasi përfaqëson 90-95% të asaj të importuar. Supozohet se llojet e importuara të përziera të mbeturinave, veçanërisht mbeturinat nga përpunimi i mbeturinave do të jenë objektivi i asgjësimit, jo i përpunimit dhe prandaj kontrolli i importit është shumë i rëndësishëm.

Mbeturina të rrezikshme dhe jo të rrezikshme

Në një kuptim më të gjerë, SHTOJCAT III, IIIA dhe IIIB rendisin lloje të ndryshme të mbetjeve jo të rrezikshme, dhe SHTOJCA IV dhe IVA rendit lloje të ndryshme të mbetjeve të rrezikshme.

Është thelbësore që importuesit dhe eksportuesit të përcaktojnë kodin që përshkruan më mirë mbeturinat në lëvizje dhe të marrin parasysh çdo ndotje që mund t'i bëjë mbeturinat më të rrezikshme dhe, për pasojë, do të duhet të klasifikohen me një kod tjetër, ose të parandalohen., Duke i përpunuar ato në një mënyrë ekologjike me të shëndetshme.

Nëse nuk ka një kod të përshtatshëm për mbetjet që do të eksportohen, ato klasifikohen si "të pashënuara". Eksporti i mbetjeve të paspecifikuara të përpunimit i nënshtrohet gjithmonë një lejeje.

Rregullore për importin, eksportin dhe tranzitin e mbeturinave

Ligji i ri i Menaxhimit të Mbetjeve siguron pajtueshmëri të plotë me Konventën e Bazelit dhe Rregulloren e BE-së për Transportin e Mbetjeve. Kjo do të thotë që vendi do të përmbushë detyrimet e tij në lidhje me harmonizimin e legjislacionit kombëtar dhe miratimin e një akti nënligjor (Rregullorja për importin, eksportin dhe tranzitin e mbeturinave).

Rregullorja e rregullon, si minimum, ne vijim:

- Procedurat për aprovimin e eksportit, importit dhe tranzitit të mbetjeve.
- Llojet e mbeturinave në varësi të llojit të kontrollit.
- Forma dhe përmbajtja e deklaratës me shkrim dhe informacionit të përgjithshëm.
- Forma dhe përmbajtja e aplikimit dhe leja për eksport dhe import të mbeturinave.
- Mënyra e përcaktimit, aktivizimit dhe llogaritjes së garancive bankare, apo sigurimeve.
- Procedura për mbikëqyrjen e eksportit, importit dhe tranzitit të mbeturinave.

19. Sani i deponive të paligjshme dhe zonat e ndotura

Në një qasje në fazë, bazuar në kriteret e vlerësimit të rrezikut të qëndrueshëm, Rajonet duhet të ofrojnë një program rehabilitimi në vendet të prekura më parë nga depozitimi i paautorizuar. Veprimet e ndërmarra për secilën vend duhet të jenë në përpjesëtim me rrezikun mjedisor dhe vëllimin e mbetjeve të deponuara. Propozime të tilla janë renditur tashmë në planet e miratuara rajonale dhe formojnë bazën për një qasje të arsyeshme..

Deponitë historike industriale ("pikat e nxehta")

Në kuadër të projektit "Plani Kombëtar për Menaxhimin e Mbetjeve të Ngurta dhe Studimet e Fizibilitetit", i mbështetur nga BE-ja dhe i menaxhuar nga Agjencia Europiane për Rindërtim, informacioni u mor për gjenerimin aktual të mbetjeve të rrezikshme dhe trendet në Maqedoni nga burime të ndryshme, p.sh. industria, minierat, sektori i energjisë, etj. Gjithashtu, brenda projektit "Zhvillimi i planeve të rehabilitimit me kërkesat financiare për eliminimin e pikave të nxehta industriale" (projekt i financuar nga BE, në bazë të programit CARDS 2006) me kërkesë të Ministrisë së Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, u përgatit një Studim i Fizibilitetit për katër pika të nxehta të përcaktuara (për OHIS AD (industri kimike organike) në Shkup, MAKSTIL AD Shkup, MHK Zletovo (shkritore plumbi dhe zinku) në Veles dhe ish HEC Jugohrom në Jegunovce). Nga 16 "pikat e nxehta" të identifikuar në NPU 2009 2015, aktivitetet mbeten të zbatohen për 7 pika të tjera, të cilat tregohen në Tabelën 19:

Numrin	Vendndodhja	Statusi	Sasia e mbeturinave (m3)	Sipërfaqja e mbuluar (m2)
1	OHIS SHA Bimë klor-alkaline Bimë Lindane Deponi për HCH Deponi	Falimentimi	252.200	76.725
2	Lojane (ish miniera për krom, arsenik dhe antimon) në Kumanovë	Nuk punon	1 000 000	
3	Makstil (fabrika e hekurit dhe çelikut)	Punon	2.500.000	125.000
4	REK Manastir (termocentrali dhe miniera e qymyrit)	Punon	11.000.000	100.000
5	Deponi me krom gjashtëvalent në Jegunovce (ish Jugohrom)	Nuk punon	851.000	80.000
6	MHK Zletovo (plehurat)	E braktisur	3.700.000	70.000
7	REK Oslomej (termocentrali energjetik dhe minie e qymyrit)	Punon	2.000.000	280.000

■	Vendndodhje me rrezik të lartë
■	Vendndodhje me rrezik mesatar
■	Vendndodhje me rrezik të ulët

Tabela 19: Deponitë industriale, të cilat kërkojnë rehabilitim

Siç u lartpërmend disa "pika të nxehta" janë rregulluar ose janë duke u punuar, duke siguruar investime nga donacionet ndërkombëtare, dhe disa, të cilat janë në pronësi të investitorëve të rinj, janë përgjegjësi e pronarëve të rinj të cilët sipas marrëveshjeve të blerjes kanë detyrime për të rregulluar situatën (EURONIKEL INDUSTRIES DOO Kavadar (ish Feni Industri), miniera Buchim në Radovish, miniera Zletovo, Rafineria OKTA Shkup, Makstil-Shkup, miniera Sasa në Makedonska Kamenica dhe MHK Zletovo në Veles). Këto aktivitete rregullohen nga Lejet e Integruara Mjedisore (Lejet për Parandalimin dhe Kontrollin e Ndotjes - IPPC). Ish kompleksi OHIS AD - impianti për prodhimin e lindanit prodhoi lindane (HCH), TCB dhe acid klorhidrik (HCl), i cili në 1977 u braktis dhe pushoi së funksionuari për arsye mjedisore dhe ndryshimit të kushteve të tregut, u bë një analizë Enacon në 2009 duke vlerësuar rrezikun e mundshëm për shëndetin e njeriut dhe mjedisit të shkaktuar nga lirimi historik dhe i vazhdueshëm i HCH të depozituar në tokë, ujërat nëntokësore dhe ajrin dhe propozoi masat e duhura përmirësuese për zvogëlimin e rrezikut. Për më tepër, në vitin 2019 u azhurnua analiza e rrezikut nga viti 2009 dhe, bazuar në rezultatet analitike të marra nga hulumtimi i hollësishëm i vendndodhjeve në OHIS dhe zonën përreth, u identifikuan dhe vlerësuan rreziqet për shëndetin e njeriut, ekosistemin dhe migracionin e ndotësve, si dhe të përcaktuara opcionet e menaxhimit të rrezikut për të kontrolluar përbërësit e rrezikut.

Për heqjen e një pjese të mbeturinave të oqeanit dhe rehabilitimin e tokës së ndotur me HCH (lindane) në zonën e AD OHIS-Shkup, u mor mbështetje financiare nga Facility Global Environment Facility (GEF) për zbatimin e projektit "Heqja të pengesave teknike dhe ekonomike për të filluar rehabilitimin e vendeve të kontaminuara me α -HCH, β -HCH dhe lindane në OHIS. Zbatimi i projektit mbështetet financiarisht nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë Veriore, duke siguruar burime financiare në vlerë prej 993,000 USD në vit për një periudhë prej 5 vjetësh për zbatimin e aktiviteteve të projektit. Agjencia Zbatuese e Projektit UNIDO (Organizata e Zhvillimit Industrial të Kombeve të Bashkuara) shpalli një thirrje publike për zgjedhjen e një kontraktori për pastrimin e deponisë së vogël (δ -HCH) dhe për zgjedhjen e zgjidhjes më të pranueshme për asgjësimin e mbetjeve HCH në AD OHIS, Shkup. Është zgjedhur kompania "Polyeco" nga R. e Greqisë. Të cilat do të kryejnë aktivitetet.

20. PROGRAMI PËR RRITJEN E NDËRRGJEGJES PUBLIKE PËR ZBATIMIN E SISTEMIT TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE ME KALIM NGA EKONOMIA RRETHORE

Qëllimi kryesor i fushatës së ndërgjegjësimit publik është përhapja e informacionit që do të rrisë ndërgjegjësimin e publikut për rëndësinë, efektet dhe përfitimet e një sistemi të mirë dhe të qëndrueshëm të menaxhimit të mbetjeve, për të forcuar kapacitetin e njësive të vetëqeverisjes lokale në këtë drejtim, i cili në Qasjet aktuale mbështeten shumë në bashkëpunimin me aktorë të jashtëm siç janë OJQ-të, sektori privat ose komuniteti akademik. Komunitetet dhe qytetarët individualë janë gjithashtu çelësi i rezultateve të suksesshme, dhe një vetëdije e zhvilluar publike është përgjegjësi e të gjithëve për të kuptuar rolin e tyre dhe për të ndjekur qasjen e duhur të komunikimit. Një program i mirë i ndërgjegjësimit publik kërkon qartësi në rolet dhe përgjegjësitë e palëve të interesuara nga njëra anë, dhe në atë që pritet nga të gjithë të përfshirë në shoqëri nga ana tjetër. Ndërtimi i marrëdhënieve kërkon kohë, besimi, respekt dhe mirëkuptimi të ndërsjellë duke u bazuar në përvojat dhe ndërveprimet individuale dhe kolektive. Prandaj është e rëndësishme që palët e interesuara të përfshihen sa më shpejt të jetë e mundur. Kjo është

veçanërisht e vërtetë për politikat më të mëdha dhe më komplekse si një qasje rajonale ndaj menaxhimit të mbeturinave, zgjedhja primare në shtëpi, ose kompostimi i detyrueshëm i shtëpisë. Gjatë përgatitjes së programit, duhet të merret parasysh se para se të angazhoheni me palët e interesit, është veçanërisht e rëndësishme të mësoni diçka rreth tyre, dmth të merrni parasysh shqetësimet dhe interesat e tyre. Kjo mund të arrihet përmes një hulumtimi të vogël mbi secilin nga palët e interesit. Cili është motivimi dhe qëllimi i tyre? Cila është pika kryesore e referimit? Cilët janë mekanizmat më të mirë për tu përfshirë? Supozimet e gabuara që mund të komplikojnë angazhimin duhet të shmangen. Vendosja dhe mirëmbajtja e marrëdhënieve të mira kërkon durim për një partneritet produktiv afatgjatë. Kjo do të thotë që një program që e merr parasysh këtë me sukses tenton të lidhet në mënyrë më efektive me palët e interesit. Çelësi për këtë është të kuptuarit se çfarë përbën një "sukses" për të gjithë aktorët në kontekstin e zbatimit të programit.

Objektivat e planit të komunikimit

- Krijimi i njohurive dhe kuptimit kolektiv të menaxhimit të mbetjeve, pasojave të tyre dhe efekteve negative në shëndetin e njeriut.
- Sigurohuni që njerëzit janë të vetëdijshëm për burimet e nevojës për menaxhim të mbeturinave dhe veprimet që mund të ndërmerren.
- Sigurimi i publikut me mjete për të përmirësuar menaxhimin e mbetjeve.
- Sigurohuni që të gjitha çështjet në lidhje me menaxhimin e mbeturinave t'i komunikohen publikut.
- Sigurohuni që kuptimi i të dhënave shkencore në lidhje me menaxhimin e mbeturinave është i mjaftueshëm.
- Siguroni bashkëpunim optimal ndërmjet dhe brenda sektorit të komunikimit dhe Qendrës maqedonase të informacionit mjedisor të MMJPH-së dhe të gjithë aktorëve përmes ndarjes aktive të informacionit.

Porositë kryesore

Përgjegjësia për menaxhimin e dobët të mbetjeve ndahet midis të gjithë aktorëve - Qeveria, komunitat, njësitë e menaxhimit të mbeturinave, qytetarët, sektori privat, si dhe industria, prodhimi i energjisë dhe sektori i transportit. Të gjitha palët duhet dhe duhet të punojnë për të zhdukur problemin në të ardhmen. Sigurimi i informacionit për publikun në lidhje me praktikën e këqija në menaxhimin e mbeturinave, pasojat mjedisore dhe pasojat shëndetësore - kjo do të ndihmojë njerëzit të menaxhojnë ekspozimin e tyre ndaj mbetjeve dhe do të krijojë kërkesa për kontroll më të mirë të menaxhimit të mbetjeve.

Grupet e synuara

Të gjithë kanë të bëjnë me menaxhimin e mbeturinave, dhe për komunikim të suksesshëm, është thelbësore të identifikohen grupet e veçanta të synuara që më së shpeshti arrihen përmes kanaleve të ndryshme dhe mjeteve të komunikimit. Mënyra se si grupet dëshirojnë të marrin informacion ndryshon në varësi të informacionit që ata në të vërtetë kërkojnë dhe asaj që i shqetëson. Kjo kërkon porosi të ndryshme, dhe idealisht, strategji të ndryshme komunikimi për t'u zhvilluar për secilin prej grupeve individuale. Një porosi që synon një përdorues individual është shumë më efektiv sesa një porosi gjenerike e destinuar për një grup më të gjerë përdoruesish.

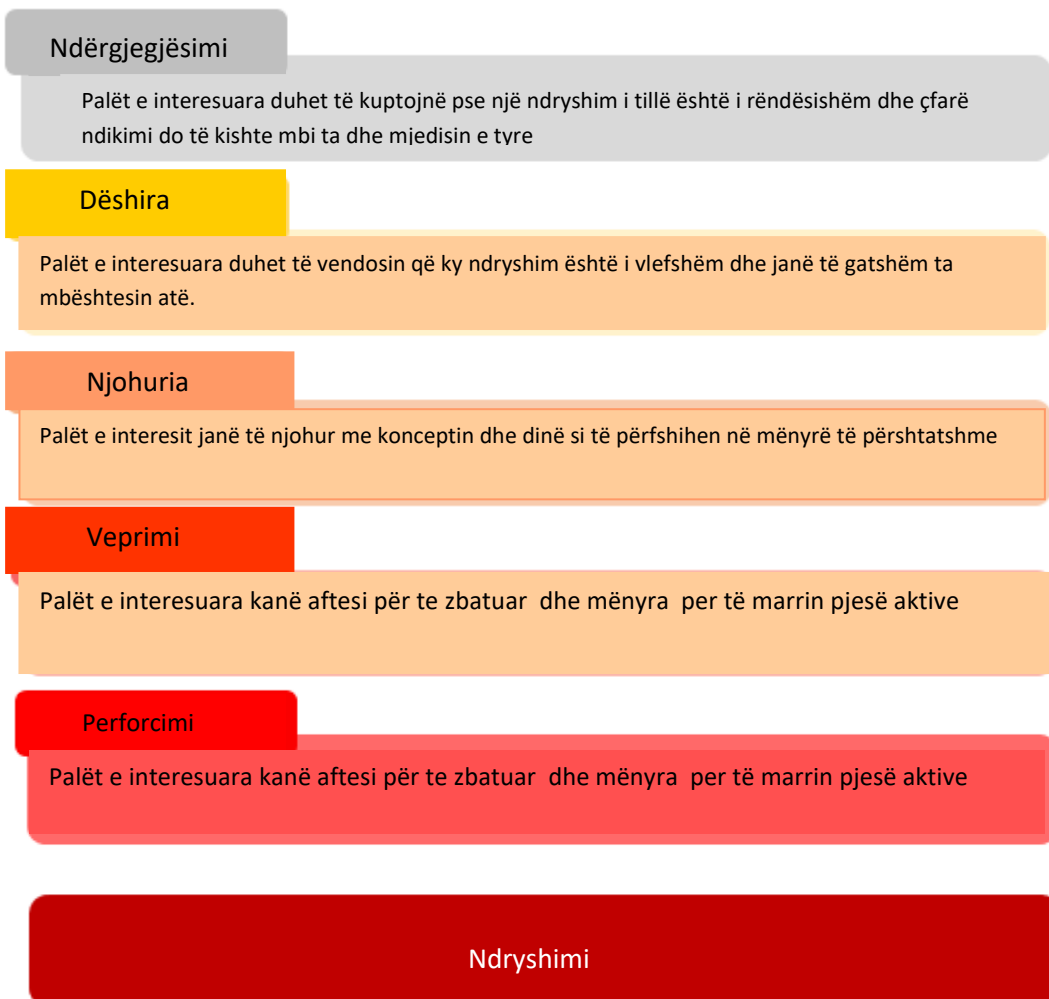
Bërja e një përzjerje të kanaleve të komunikimit ka për qëllim të arrijë të gjitha grupet e synuara. Kanalet e zgjedhura duhet të përshtaten për grupin specifik të synuar. Ekzistojnë tre elementë themelorë të komunikimit efektiv:

- 1) Qytetarët të kuptojnë porosinë;
- 2) Qytetarët të marrin porosinë dhe ta shohin atë si tërheqës dhe
- 3) Qytetarët të reagojnë ndaj tij.

Nëse porosia nuk është e kuptueshme, nëse nuk arrijnë në qëllimin e saj të synuar, nëse nuk duket se vlen për ta, ose nëse thjesht nuk regjistrohet fare, grupet nuk do të përgjigjen. Prandaj, është e nevojshme të merren në konsideratë me kujdes se cilat janë kanalet më të mira për grupe specifike të synuara në mënyrë që të merren parasysh në mënyrë efektive kufizimet e kohës dhe burimeve. Në atë mënyrë, rezultatet e pyetjes së paraqitur do të merren parasysh (SHTOJCA II Raporti i Vlerësimit të Komunikimit të Komunikimit)

Mjetet dhe kanalet e komunikimit

Hapat kryesorë në procesin e ndryshimit dhe ndërgjegjësimit tregohen në Figurën 15

Fotografija 17. Hapat kryesorë në procesin e ndryshimit dhe ndërgjegjësimit

Mjetet dhe kanalet e komunikimit mund të ndahen afërsisht në katër kategori të ndryshme, pjesërisht të palosura, bazuar në efektivitetin e tyre të kostos (kosto të ulët - kosto të lartë) dhe ngarkesën e punës. Tabela 20 tregon grupet e synuara dhe kanalet e komunikimit.

Grupi synuar	Nëngrupi	Portali	Aplikacion	Mediat sociale	Blog / TV	Infografike	Broshurë	Njoftimi për shtyp	Konferencat për shtyp	Lojëra / filma vizatimor
Qytetarët	Të Rinjtë Pronarët e shtëpive Biznesmenë	D D D	D D	D D	D D	D D		I I	D I	I
Personat e ndjeshëm ndaj ndotjes së ajrit	Të moshuarit Fëmijët Alerg, Astmatik Sëmundje të zemrës Operatorët e mbeturinave	D I D D D	D D	D D	D (TV) D D	D D		I I I	I I I	D
Mjekë, personeli shëndetsor		D	D	D		D	D	I	I	
Qendrat kërkimore	Hulumtuesit	D	D	D	D	D		I	I	
Shoqatat për mbrojtjen e mjedisit		D	D	D	D	D		I	I	
Industria		D	D	D	D	D		I	I	
Trafiku		D	D	D	D	D		I	I	
Kompanitë		D		D		D		I	I	
OJQ-të		D	D	D	D	D		D		
Nëpunësit civilë	Regjionale Lokale	D	D	D	D	D	D	I I	I I	
Gazetare/ medime	Gazeta, televizione	D	D	D	D	D		D	D	

Tabela 20. Grupet e synuara dhe kanalet e komunikimit

(D) - Komunikimi i drejtpërdrejtë

(I) - Komunikimi indirekt përmes mediave

21. Dispozitat Përfundimtare

Ky Plan për Menaxhimin e Mbetjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut për 2021-2031 hyn në fuqi duke u publikuar në faqen e internetit të Ministrisë së Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor.

Nr. 11-5063/A

Shkup 18. 10. 2021 2021

SHTOJCA 1 - Kriteret e vendndodhjes për ndërtimin e një instalimi për menaxhimin e mbeturinave

Planet rajonale të menaxhimit të mbetjeve do të përdorin kriteret e mëposhtme kur zgjedhin vendet për infrastrukturën e mbeturinave. Do të zbatohen parimet e mëposhtme:

- Vendndodhja duhet të plotësojë nevojat rajonale të menaxhimit të mbetjeve;
- Vendndodhja duhet të minimizojë ndikimin mjedisor të veprimtarisë së menaxhimit të mbeturinave;
- Vendndodhja duhet të zgjidhet për të minimizuar ndikimin negativ shoqëror;
- Vendndodhja duhet të minimizojë koston e ndërtimit dhe funksionimit të projektit dhe, atje ku është e mundur, instalimet duhet të integrohen dhe të vendosen afër njëra-tjetrës.

Ndërtimi i deponive është zakonisht një faktor kufizues kur vlerësohen vendet për instalimin e integruar rajonal duke pasur parasysh inxhinierinë, hidrogeologjinë, rrezikun nga përmytja, ekosistemin dhe kufizimet kulturore. Me pak fjalë, instalimi duhet të jetë i vendosur:

- Në një vend të veçantë nga vendbanimet
- Në një vend që nuk është i ndjeshëm ndaj përmytjeve
- Në një vend ku erërat mbizotëruese nuk do të sjellin erëra në qendrat e populluara
- Në një vend ku ka qasje adekuate në infrastrukturën e kërkuar
- Larg rrugëve të mundshme të ndotjes, p.sh. ujë të pijshëm ose gjeologji të ndjeshme.
- Në një vend ku ndikimi vizual i objektit do të minimizohet
- Në një vend ku ka furnizime adekuate të materialeve, p.sh. balta inxhinierike e deponive, toka për mbulesë ditore ose betoni për ndërtimin e infrastrukturës.

Rrallë do të ketë një situatë në të cilën të gjithë këta faktorë mund të gjenden së bashku dhe për këtë arsye kriteret duhet të vendosen sipas një përparësie të përshtatshme ose të zbatohet një sistem i matjes së vazhdueshme të peshës për secilin prej këtyre kriterëve. Për shembull, vendet e largëta të jashtë populluara të ndjeshme mund të mos kenë infrastrukturë hyrëse, siç janë rrugët e ndërtuara siç duhet ose afërsia me materialet e ndërtimit.

Përveç faktorëve kufizues të diskutuar më lart, instalimi i objekteve të menaxhimit të mbetjeve në zonat e mëposhtme është i ndaluar posaçërisht:

- Zonat me interes kulturor arkeologjik, të: zyrtarizuara dhe ligjërisht të shpallura vendet arkeologjike.
- Vendbanimet tradicionale
- Zonat e mbrojtura ligjërisht me elementet individuale të natyrës dhe peizazhit
- Zonat e banimit
- Nëse kufijtë e projektit i përkasin kufijve të zonave urbane
- Zona me ndalim të veçantë ose të përgjithshëm, p.sh. mbrojtja dhe siguria kombëtare.

SHTOJCA 2 - Shënim për pranimin në BE

Qëllimi strategjik i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut është integrimi i plotë në BE dhe negociatat për pranim pritet të fillojnë së shpejti. Statusi i kandidatit për pranim në Bashkimin Europian dhe anëtarësimin në Organizatën Botërore të Tregtisë ka hapur ekonominë në tregjet globale ndërkombëtare, duke inkurajuar investimet, duke rritur prodhimin e brendshëm bruto dhe duke promovuar progresin.

Si pjesë e procesit të pranimit, Republika e Maqedonisë së Veriut do të harmonizojë ligjet, rregullat dhe procedurat e saj kombëtare me ato (legjislacioni e Bashkimit Europian), duke përfshirë transpozimin dhe zbatimin e legjislacionit të BE-së për mbeturinat. Anëtarësimi në BE paraqet mundësitë dhe sfidat e mëposhtme për menaxhimin e mbeturinave.

1. Republika e Maqedonisë së Veriut do të adaptojë sistemin e saj të menaxhimit të mbeturinave me standardet e BE-së dhe do të zvogëlojë ndikimin e menaxhimit të mbeturinave në mjedis. Negociatat e pranimit kërkojnë kohë dhe burime shtesë, veçanërisht për ato masa që lidhen me investime më të larta ose ndryshime sistemike dhe mund të kërkojnë një periudhë rregullimi edhe pasi të jetë arritur anëtarësimi i plotë në BE.

2. Miratimi i rregulloreve dhe instrumenteve të BE-së për menaxhimin e mbeturinave është një mundësi e rëndësishme për të përshpejtuar zbatimin e një qasje të qëndrueshme për menaxhimin dhe burimet e mbeturinave për Maqedoninë.

3. Përafrimi me politikën e BE-së për menaxhimin e mbetjeve siguron një mundësi për të përfshirë sjelljen e qëndrueshme në prodhim dhe konsum në ekonomi, si dhe për të arritur një kuptim më të mirë të mbetjeve si një burim i ndotjes nga njëra anë dhe si një material i vlefshëm dhe burim energjie, nga ana tjetër.

4. Investimet në infrastrukturën e menaxhimit të mbeturinave do të përqendrohen në teknologji të besueshme që janë të provuara teknologjikisht, si dhe të pranueshme për mjedisin maqedonas.

5. Futja e rregulloreve dhe standardeve të BE kërkon mekanizma të rinj plotësues të menaxhimit të mbetjeve, në veçanti mekanizma ekonomike. Metodot tradicionale të inspektimit do të duhet të plotësohen me mekanizma të rinj zbatimi të bazuar në masa parandaluese. Ekziston një nevojë urgjente për protokolle dhe softuerë për të përmirësuar regjistrimin dhe raportimin e menaxhimit të mbeturinave. Në mënyrë që të pajtohet me Paketën e Ekonomisë Rrethore, Republika e Maqedonisë së Veriut do të duhet të monitorojë futjen e proceseve dhe standardeve të prodhimit në mënyrë që të minimizojë mbeturinat në burime dhe të përmirësojë riciklimin e produkteve të përdorura. Përputhja e suksesshme me rregulloret e reja do të kërkojë përmirësimin e aktiviteteve të bashkëpunimit dhe përgjegjësisë të ndara midis të gjithë aktorëve.

6. Procesi i anëtarësimit në BE thekson nevojën e veçantë për të forcuar kapacitetet e të gjitha institucioneve dhe aktorëve të përfshirë në menaxhimin e mbeturinave.

SHTOJCA 3 - Përmbledhje e Objektivave të BE-së

Nënsëktorët dhe qëllimet	Burimet	Afati i fundit
Qëllimet për ripërdorim, riciklim dhe përpunim		
Synimet e riciklimit të baterive (pesha mesatare): - 65% acid-plumb, -75% bateri nikel kadmiumi -50% bateri të tjera	Direktiva 2006/66/KE	⇒2011
MPEE, në lidhje me kategoritë në SHTOJCA I * kat 1 ose 10: 80% përpunim dhe 75% riciklim kat 3 ose 4: 75% përpunim dhe 65% riciklim kat 2, 5, 6, 7, 8 ose 9: 70% përpunim dhe 50% riciklim Llambat e shkarkimit të gazit: riciklim 80%	Direktiva 2012/19/EU	2012-15
MPEE në lidhje me kategoritë në SHTOJCA I * kat 1 ose 10: 85% përpunim dhe 80% riciklim kat 3 ose 4: 80% përpunim dhe 70% riciklim kat 2, 5, 6, 7, 8 ose 9: 75% përpunim dhe 55% riciklim Llambat e shkarkimit të gazit: riciklim 80%	Direktiva 2012/19/EU	2015-18
MPEE, në lidhje me kategoritë në SHTOJCA III: Kat. 1 ose 4: Përpunimi 85% dhe ripërdorimi dhe riciklimi 80% Kat. 2: 80% përpunim dhe 70% ripërdorim dhe riciklim Kat. 5 ose 6: 75% përpunim dhe 55% ripërdorim dhe riciklim Kat. Riciklimi 3: 80%	Direktiva 2012/ 19/EU	2018
Synimet për automjetet e përdorura (pesha mesatare për automjet në vit): ripërdorimi dhe riciklimi: 95% - ripërdorimi dhe riciklimi: 85%	Direktiva 2000/53/KE	2015

Përgatitja për ripërdorimin, riciklimin dhe çdo përpunim tjetër të materialeve, duke përfshirë operacionet e hedhjes duke përdorur mbeturinat si një zëvendësim për materiale të tjera, mbeturinat e ndërtimit jo të rrezikshme dhe rrënojat, duke përjashtuar materialet që ndodhin natyrshëm (17 05 04), duhet të rritet në të paktën 70%	Direktiva 2008/98 / KE	2020
Përgatitja për ripërdorimin dhe riciklimin e 50% të mbeturinave të amviseve	Direktiva 2008/98 / KE	2020
Përgatitja për ripërdorimin dhe riciklimin e 55% të mbeturinave të amvisërisë	Direktiva 2008/98 / KE	2025
Riciklimi i mbetjeve të paketimit 65%	Direktiva 94/62 / KE	2025
Riciklimi i materialeve specifike që përmbahen në mbetjet e paketimit: <ul style="list-style-type: none"> • 50% plastikë; • 25% dru; • 70% metale që përmbajnë hekur • 50% alumini; • 70% qelq; • 75% letër dhe karton; • 	Direktiva 94/62 / KE	2025
Përgatitja për ripërdorimin dhe riciklimin e 60% të mbetjeve të amvisërisë	Direktiva 2008/98/KE	2030
Riciklimi i mbetjeve të paketimit 70%	Direktiva 94/62/KE	2030
Riciklimi i materialeve specifike që përmbahen në mbetjet e paketimit: <ul style="list-style-type: none"> • 55% plastike; • 30% dru; • 80% metale që përmbajnë hekur • 60% alumini; • Qelq 75%; 	Direktiva 94/62/KE	2030

<ul style="list-style-type: none"> • 85% letër dhe karton; 		
Përgatitja për ripërdorimin dhe riciklimin e 65% të mbetjeve të amviseve	Директива 2008/98/KE	2035
Grumbullim dhe asgjësim		
Dekontaminimi / heqja e pajisjeve PCB vol.> 5dm3	Direktiva 96/59/KE	2011
Synimet e mbledhjes për bateritë portative: 25%	Direktiva 2006/66/KE	2012
Grumbullim i veçantë për të paktën: qelq, plastikë, metal dhe letër	Direktiva 2008/98/KE	2015
Synimet e mbledhjes për bateritë portative: 45%	Direktiva 2006/66/KE	2016
Heqja e VNV-së: zvogëlimi i 35% të totalit të VNV-ve në 1995.	Direktiva 1999/31/KE	2016
Synimet e mbledhjes së AEO: 45% të peshës mesatare të AEO të lëshuar në treg në tre vitet e mëparshme.	Direktiva 2012/19/KE	2016
Qëllimet e mbledhjes për MPEE -65% e peshës mesatare të PEE të lëshuar në treg në tre vitet e mëparshme dhe -85% të MPEE të gjeneruar	Direktiva 2012/19/KE	2019
Grumbullim i veçantë i bio-mbeturinave	Direktiva 2008/98/KE	2024
Koleksion i veçantë i tekstilit	Direktiva 2008/98/KE	2025
Grumbullimi i veçantë i mbetjeve të rrezikshme nga anvisërit	Direktiva 2008/98/KE	2025

SHTOJCA 4 - Plani i veprimit

Nr.	Qellimi	Afatshkurtër	AFATMESM	AFATGJATË
		1-3 VJET	3-5 VJET	5-10 VITE
1	Zbatimi i një strukture të re në MMJPH për menaxhimin e mbeturinave	✓		
2	Themelimi i një Agjencie Mjedisi		✓	
3	Zbatimi i strukturës së propozuar administrative rajonale	✓		
4	Zbatimi i Planeve të miratuara Rajonale të Menaxhimit të Mbetjeve	✓		
5	Zbatimi i ndryshimeve fazore në cilësinë e të dhënave përmes zhvillimit të sistemeve elektronike - Sistemi elektronik i unifikuar i informacionit mjedisor		✓	
6	Miratimi i një kornize të rishikuar për përgjegjësinë e zgjeruar të prodhuesit në përputhje me një model të zbatimit të rënë dakord	✓		
7	Futja e përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit për automjetet e përdorura dhe mbetjet e gomave, tekstilit dhe vajrave	✓		
8	Miratimi i Planit Kombëtar të Parandalimit të Mbetjeve	✓		
9	Vendosja e një modeli financimi për mbylljen / rehabilitimin e pikave të nxehta industriale.		✓	
10	Përgatitja e një Fushate Kombëtare për ngritjen e vetëdijes publike për menaxhimin e mbetjeve;	✓		
11	Zhvillimi i fushatave publike rajonale për të rritur ndërgjegjësimin e publikut për menaxhimin rajonal të mbetjeve;	✓		
12	Krijimi i një grupi koordinues të palëve të interesuara për këshilla mbi fushatat publike për mbetjet komunale dhe rrymat speciale të mbetjeve.		✓	
13	Procedurat e përmirësuara për lëshimin e lejeve të përshtatshme për administrimin e mbeturinave	✓		
14	Dispozita të thjeshtuara bazuar në koncepte më të përgjithshme të inspektimit	✓		

15	Themelimi i një Shtëpie të Pastrimit të Pavarur (Trupi i Bashkimit të Prodhuesve)			✓
16	Forcimi i kapacitetit njerëzor dhe teknik, MICS		✓	
17	90% mbulim me mbledhjen dhe shërbimet e transportit për mbeturinat e përziera komunale	✓		
18	100% mbulim me mbledhjen dhe shërbimet e transportit për mbeturinat e përziera komunale		✓	
19	Grumbullimi i veçantë i metaleve, plastikës, letrës dhe qelqit do të synojë në arritjen e 25% të riciklimit të komunave	✓		
20	Grumbullimi i veçantë i mbeturinave të kopshtit në kontekstin e arritjes së riciklimit 25% të komunave		✓	
21	Krijimi i një rrjeti të qendrave të riciklimit / "pikave të gjelbërta" me enë mbeturinash për të rritur komoditetin e riciklimit, veçanërisht në zonat që nuk marrin shërbime të mbledhjes derë më derë	✓		
24	Zhvillimi i aftësive të prodhimit RDF për përdorim në industrinë e çimentos, procese të tjera industriale ose sektorin e energjetikës	✓		
25	Zhvillimi i një rrjeti për mbledhjen e mbeturinave të ndërtimit dhe rrënojave	✓		
26	Zhvillimi i tregjeve për agregatet e ricikluara dhe mbeturinat e tjera të ndërtimit dhe rrënojat.		✓	
27	Ndërtimi i deponive / deponive për mbetjet e rrezikshme		✓	
28	Krijimi i komisioneve rajonale për mjedisin dhe shëndetësinë për planifikimin dhe monitorimin e aktiviteteve në lidhje me UMO të ISHP-së	✓		
29	Ndërtimi i të paktën dy inceneratorëve rajonalë (ndezësve) për llum për prodhimin e energjisë si një zgjidhje afatgjatë. (partneritet publik-privat ose vetëm privat).			✓
30	Ndërtimi i deponive rajonale		✓	

31	Riparimi i "pikave të nxehta"			✓
----	-------------------------------	--	--	---

SHTOJCA 5 - Programet kombëtare për rrjedhat speciale të mbetjeve

Prezantimi

Programet kombëtare të menaxhimit të mbetjeve u përgatitën si dokumente të veçanta gjatë periudhës së mëparshme të planifikimit, por për të lidhur planet dhe programet që lidhen me mbeturinat, ato tani janë zhvendosur në këtë Plan. Programet përfshijnë një periudhë prej 7 vjetësh (2021-2028) dhe përmbajnë:

- Konteksti i politikave në sistemin PZP
- Informacion mbi llojin dhe sasinë e produkteve të lëshuara në treg;
- Përshkrimi i performancës të sistemit dhe operatorëve të licencuar
- Objektivat për mbledhjen, ripërdorimin dhe trajtimin dhe objektivat më të gjerë që duhet të arrihen
- Masat ligjore
- Masat për rritjen e riciklimit, përpunimit dhe ripërdorimit
- Masat për vendosjen e standardeve të trajtimit
- Eksportet për riciklimin dhe përpunimin
- Fushata arsimore për të forcuar ndërgjegjësimin e publikut
- Përmbledhje e ligjeve dhe rregulloreve përkatëse

Programet për rrjedha të ndryshme të mbeturinave janë të harmonizuara me njëra me tjetrën dhe janë një mjet i rëndësishëm për krijimin e një sistemi të integruar të menaxhimit të mbeturinave në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Fushat e përbashkëta për të tre programet janë renditur në këtë SHTOJCE. Më poshtë janë tre SHTOJCA që përmbajnë masa specifike për secilën nga tre rrjedhat e mbetjeve.

Zbatueshmëria e objektivave të BE-së

Direktiva Kornizë e Mbetjeve siguron kornizën e përgjithshme të POP, dhe katër direktiva të tjera vendosin objektiva të mbledhjes dhe riciklimit për rrjedhat specifike të mbetjeve. Sidoqoftë, për disa masa afatet për përmbushje kanë kaluar tashmë, dhe për të tjerët afatet e përcaktuara janë të paarrtshme në kontekstin maqedonas. Si pjesë e bisedimeve të pranimit në BE, do të negociohet koha shtesë për të arritur harmonizimin e plotë me disa nga qëllimet. Programet përcaktojnë qëllime progresive të përshtatshme për Republikën e Maqedonisë së Veriut, duke njohur qëllimin përfundimtar, që është realizimi i qëllimeve të vendosura nga BE.

Përmirësimet në kornizën e përgjithshme të PZP-Së

Transferimi i përgjegjësive për mbledhjen, trajtimin dhe riciklimin nga shteti tek prodhuesi është një proces kompleks. Koncepti i PZP u fut në ligjet e brendshme në 2010 për paketimin, disa vjet më vonë për MPEE dhe bateritë dhe akumulatorët, por në praktikë situata duhet të përmirësohet.

Rishikimi i dispozitave ligjore vuri në dukje një numër problemesh në të gjitha sistemet, dhe për këtë arsye nevojiten më shumë aktivitete në sistemin e përgjegjësive të zgjatur të prodhuesve, në mënyrë që të përmirësohet korniza e përgjithshme e përgjegjësive të zgjatur të prodhuesve.

Kapitulli 9 i PKMM përmban më shumë informacion se si mund të përmirësohet korniza e përgjithshme e PZP.

- Zbatimi i një kornize efektive PZP, në përputhje me Kapitullin 9 të PKMM, i cili përcakton qartë detyrimet e secilës palë, si dhe masat e duhura financiare dhe sanksionet.
- Themelimi i një organi të pavarur prodhues, detyra e të cilit është të optimizojë performancën e sistemeve kolektive të grumbullimit të mbeturinave, në mënyrë që të rritet niveli i mbledhjes, ripërdorimit, përpunimit dhe riciklimit.
- Rritja e mbulimit të përgjegjësive së zgjeruar të prodhuesve në Republikën e Maqedonisë së Veriut, me qëllim përfshirjen e automjeteve të përdorura, gomave, tekstileve, vajrave dhe yndyrnave.
- Një masë veçanërisht e rëndësishme është mënyra në të cilën PZP-së do të marrë përsipër dhe transportojë produktet e grumbulluara të mbeturinave dhe rrymat speciale të mbetjeve, nga qendrat e grumbullimit ose infrastruktura tjetër në komunë, si dhe nga vendet e tjera që ajo ka vendosur për zgjedhjen e zonës. rryma speciale e mbeturinave. Ky plan bazohet në dispozitat e reja ligjore, që do të thotë që PZP-së mund t'ia besojnë mbledhjen dhe transportin vetëm personave juridikë ose fizikë që kanë një leje të vlefshme për transportin e mbeturinave të lëshuar në përputhje me rregulloret e menaxhimit të mbetjeve, me të cilat ata kanë lidhur një kontratë transporti mbeturinat. Ky person juridik duhet t'i dorëzojë mbeturinat e sekuestruara dhe rrymat speciale të mbetjeve ekskluzivisht një personi juridik që kryen mbledhjen dhe magazinimin e mbeturinave, ka një leje për ruajtjen e mbeturinave në përputhje me rregulloret e menaxhimit të mbeturinave ose një personi juridik që ka një leje për përpunim dhe riciklimin e mbeturinave, të cilat operatori kolektiv ose i pavarur ka një kontratë për mbledhjen dhe magazinimin, dmth përpunimin dhe riciklimin dhe duhet të tregojë sasinë e mbeturinave që është regjistruar se i përket një operatori të veçantë kolektiv ose të pavarur. për menaxhimin e mbetjeve. Në rast se këto persona juridikë (për përpunimin, riciklimin, transportimin) trajtojnë mbetjet me origjinë nga disa trajtues kolektivë ose të pavarur, ata janë të detyruar të regjistrojnë dhe dallojnë veçmas sasinë e mbetjeve që vijnë nga secili trajtues kolektiv ose i pavarur, si dhe të parandalojnë dyfishimin e tyre.(regjistrimi i së njëjtës sasi mbeturinash). Në rast se personat juridikë që kryejnë mbledhjen dhe magazinimin e mbeturinave, kanë mbeturina që nuk grumbullohen nga sistemet e operatorit kolektiv ose të pavarur, mund, në përputhje me kushtet e përcaktuara në marrëveshje me kolektivin ose me një operator të pavarur, ose pa kompensim, për të regjistruar një sasi të mbeturinave si mbeturina që hyjnë në sasinë e mbetjeve të trajtuara nga një operator i veçantë kolektiv ose i pavarur.

Për të arritur qëllimet kombëtare, operatori kolektiv dhe i pavarur është i detyruar të marrë masa për të mbështetur njësitë e vetëqeverisjes lokale për krijimin e qendrave të grumbullimit dhe infrastrukturës tjetër për mbledhjen e veçantë të produkteve të mbeturinave dhe rrjedhave speciale të mbetjeve ku përdoruesit e fundit mund ti lejne falas prodhimet e mbetjeve dhe llojet e veçanta të mbeturinave. Në përmbushjen e këtij detyrimi, operatori kolektiv ose i pavarur do të marrë pjesë me financim të plotë ose të pjesshëm të qendrës së asamblesë, përkatësisht infrastrukturës, si dhe do të bashkëpunojë me një operator tjetër kolektiv ose të pavarur, si dhe do të bashkëpunojë me ofruesin e shërbimit të autorizuar për të siguruar shërbimi publik për mbledhjen e mbeturinave te anvisëve në territorin e komunës ose në territorin e një rajoni të caktuar. Mbeturinat e mbledhura veçmas nga vendet e caktuara i dorëzohen PZP (operatorit kolektiv) falas në bazë të një marrëveshjeje me komunën, përkatësisht njësitë rajonale të menaxhimit të mbetjeve të rajonit përkatës të planifikimit. Këto mbetje nuk do të shkojnë në deponitë rajonale dhe në këtë mënyrë stimulojnë arritjen e qëllimeve kombëtare për riciklimin dhe përpunimin, dhe gjithashtu zvogëlojnë sasinë e mbetjeve të deponuara dhe rrit jetën e deponive rajonale.

- Vendosja e bashkëpunimit të ri midis NKP-ve ose ndërmarrjeve të ardhshme rajonale, organeve rajonale dhe aktorëve kolektivë ose të pavarur me marrëveshje ku të drejtat dhe detyrimet reciproke dhe çështje të tjera me interes për palët kontraktuese do të rregullohen, duke u përqëndruar kryesisht në mënyrën e mbledhjes së rregullt të mbeturinave nga paketimi, mënyra e informimit të publikut për qendrat e grumbullimit dhe vendet e tjera për grumbullimin e mbeturinave të paketimit, mënyra e mbulimit të kostove operative dhe çështje të tjera me interes të përbashkët. Këto marrëveshje duhet të lidhen për një periudhë prej të paktën një viti.

Nevoja për eksport

Për shkak të mungesës së instalimeve të riciklimit dhe përpunimit në Republikën e Maqedonisë së Veriut, eksportet janë pjesë e domosdoshme e industrisë së riciklimit. Ekzistojnë kontrole të rrepta se cilat mbetje mund të eksportohen dhe importohen dhe në cilat vende. Këto kontrole burojnë nga Konventa e Bazelit për Kontrollin e Lëvizjeve Ndërkufitare të Mbetjeve të Rrezikshme dhe Asgjësimin e tyre. Rregullorja për eksportin, importin dhe tranzitimin e mbeturinave është rishikuar tërësisht në mënyrë që të përputhet plotësisht me Rregulloren e BE-së për transportin e mbeturinave.

- Administrata, së bashku me prodhuesit, aktorët kolektivë, industria e mbeturinave, do të mbështesë kërkimin e tregut të eksportit për të mundësuar efikasitet më të madh të përpunimit dhe për të ulur kostot e pajtueshmërisë.

Mbeturinat e eksportuara do të përfshihen në llogaritjet e synuara të riciklimit vetëm kur mund të paraqiten prova të forta dhe është e konfirmuar se përpunimi dhe riciklimi në vendet pritëse është të paktën ekuivalente me kërkesat e përcaktuara në direktivat e BE-së. Do të përpilohen udhëzime me të cilat do të vertetohen kërkesat minimale të detyrueshme të trajtimit, standardet e vërtetimit të provave.

Cilësia e të dhënave

Sistemet e të dhënave për PZP dhe mbeturinat në Republikën e Maqedonisë së Veriut janë zhvilluar dobët. Qeveria, në bashkëpunim me prodhuesit, duhet të financojë dhe të krijojë një sistem të përshtatshëm për mbledhjen e të dhënave elektronike të mbetjeve (përfshirë PZP) që duhet t'u mundësojë të detyruarve që të paraqesin të dhëna dhe raporte në formate standarde. Kjo do të jetë e detyrueshme për të gjitha rrjedhat e mbetjeve PZP, duke përfshirë (ndër të tjera) paketimet, MPEE, goma, vajra, bateri, akumulator dhe automjete të vjetra.

Duhet gjithashtu të vendosen sisteme të mbledhjes së të dhënave për aktorë të ndryshëm. Të gjitha palët e përfshira (shitësit me pakicë, mbledhësit, pikat komunale të grumbullimit, ofruesit e shërbimeve që trajtojnë këto rrjedha specifike të mbeturinave duhet të raportojnë në një mënyrë të paracaktuar për të krijuar një grup të dhënash gjithëpërfshirës të gatshëm për auditim. Para-trajtimi, instalimet e hedhjes së mbeturinave, shitësit me pakicë dhe aktorët e tjerë të mbeturinave duhet të përdorin të njëjtin sistem për të siguruar një bazë të dhënash gjithëpërfshirëse që mundëson vlerësimin e rrezikut, verifikimin e pajtueshmërisë, analizën dhe raportimin.

Sistemi i të dhënave do të krijojë gjithashtu një bazë të qëndrueshme për zhvillimin institucional dhe industrial dhe ri-përgatitjen precize të Planit Kombëtar të Menaxhimit të Mbetjeve të ardhshëm.

Qeveria do të kërkojë mjete për financim nga kapitali i të ardhurave për sistemin online të mbledhjes së të dhënave. Fillimisht, mund të kërkohen burime të jashtme të financimit për të mundësuar prokurimin dhe funksionimin e sistemit.

Prodhuesit, mbledhësit dhe detyrimet gjithashtu do të duhet të financojnë sisteme të përputhshme në mënyrë që të jenë në gjendje të paraqesin dhe raportojnë të dhëna. Kjo kërkesë do të kërkojë gjithashtu fonde nga financimi i kapitalit dhe të ardhura prej tyre.

Përparimi i zhvillimit të sistemit të mbledhjes së të dhënave në fazën e tenderit konkurrues do të shtojë një barrë shtesë të burimeve njerëzore në MMJPH dhe mund të zgjasë një vit të tërë. Këta punonjës do të duhet të kenë njohuri adekuate të teknologjisë së informatikes dhe mbeturinave, por kjo barrë mund të zvogëlohet duke ofruar ndihmë të ekspertëve të finansuara nga fondet e jashtme.

Një sistem efektiv i mbledhjes së të dhënave duhet të përfshijë shërbime të jashtme siç janë menaxhimi i projektit, mbështetja teknike telefonike dhe elektronike, mbështetja për të gjithë përdoruesit, shërbimet e vlerësimit të të dhënave, dokumentacioni udhëzues dhe trajnimi për përdoruesit, si një kosto aktuale e të ardhurave.

Financimi kapital për zhvillimin e sistemit të të dhënave do të adresohet më së miri përmes një projekti IPA në mënyrë që të sigurojë softuerin e nevojshëm dhe harduerin e IT të nevojshëm për të zbatuar sistemin e propozuar dhe për të krijuar një mjet online të nevojshëm për MPPH.

Komunikimi dhe ngritja e vetëdijes

Praktikat më të mira theksojnë nevojën për një strategji komunikimi afatgjatë që jo vetëm informon por gjithashtu angazhon konsumatorët. Fushatat e komunikimit do të synojnë grupet, me mesazhe të qarta në përputhje me lloje të ndryshme të mediave.

- Do të ngrihet një komitet i palëve të interesit për të ndihmuar në koordinimin e aktiviteteve të ndërgjegjësimit dhe diskutimin e praktikave më të mira për mbledhjen dhe trajtimin e MPEE, dhe për përmirësimin e standardeve të trajtimit dhe cilësisë së mbetjeve të ricikluara.
- Shembuj të fushatave të suksesshme të komunikimit janë promovimet ditore, marrje pjesë falas në ekspozita dhe ngjarje të popullarizuara të komuniteteve ose ngjarje sportive me materiale promovuese të disponueshme falas për të promovuar mesazhin e riciklimit, veçanërisht mesazhin që mbeturinat e mallrave elektrike që mund të riciklohen falas me përfitime të rëndësishme mjedisore, partneritete me shitësve me pakicë si dhe shpërndarësve dhe
- organizimin e ngjarjeve të ndërgjegjësimit nëpër shitore.

Masat ekonomike

Përveç vetë skemave të PZP-së, të cilat janë një masë kryesore ekonomike për të përmirësuar mbledhjen dhe administrimin, gjithashtu do të ndërmerren aktivitetet në vijim.

- Zhvillimi i tregut dhe ritja e kërkesës për produkte të ricikluara përmes zhvillimit të një forumi për zhvillimin e tregut.
- Vendosja e prokurimit publik të gjelbër për të rritur kërkesën për materiale të fituara nga mbeturinat
- Administrim, së bashku me prodhuesit dhe përfaqësuesit e tyre, do të promovojnë dhe mbështesin iniciativa pilot demonstruese për të inkurajuar bankat dhe institucionet e tjera të huazimit që të përfshihen dhe të ofrojnë mbështetje.
- Në dhjetor 2011, Komisioni Europian miratoi Planin e Veprimit të Eko-Inovacionit të BE (EcoAP), për të promovuar zhvillimin e eko-inovacioneve dhe zbatimin e tyre në të gjithë Europën. Përveç teknologjive të gjelbra, EcoAp duhet të promovojë një gamë të gjerë të proceseve, produkteve dhe shërbimeve eko-inovative. Ky plan ambicioz do të përqendrohet

gjithashtu në përgatitjen e veprimeve më të forta dhe më të gjera eko-inovacione në Europë dhe më gjerë.

- Programi Kuadër i BE-së për Konkurrencën dhe Inovacionin (PKI) dhe Programi i ardhshëm Kornizë i Kërkimit dhe Inovacionit (Horizonti 2020) janë burime të tjera të mundshme. Gjatë periudhës së pranimit dhe me anëtarësimin në të ardhmen, Maqedonia mund të marrë pjesë në aktivitete të tilla dhe fondet e BE-së, të cilat gjithashtu mund të ndihmojnë teknologjinë . Shumë shtete anëtare të BE do të kenë gjithashtu te drejtë në mekanizmat financiare të PKI.

---

7 Plani i Veprimit për Eko-Inovacionin i BE-së (EcoAP)

8 Programi Kornizë i Kërkimit dhe Inovacionit (Horizonti 2020)

9 Mekanizmat financiarë të AMJ -së

SHTOJCA 6 -Programi Kombëtar i Menaxhimit të Mbetjeve të Paketimeve⁴

Prezantimi

Paketimi luan një rol jetësor në mbrojtjen dhe ruajtjen e produkteve. Ajo mbron ushqimin dhe produktet e tjera gjatë gjithë procesit të transportit dhe shpërndarjes së tyre, derisa të arrijnë në shtëpitë ose bizneset tona për përdorim ose shpërndarje. Paketimi zgjat afatin e ruajtjes së produkteve, i bën ato më të arritshme dhe përmban informacion në lidhje me to.

Megjithëse në Republikën e Maqedonisë së Veriut u krijua një skemë për mbledhjen e veçantë të mbeturinave të paketimit në vitin 2011, tre të tretat e mbetjeve të gjeneruara nuk riciklohen. Ekzistojnë operatorë kolektivë të menaxhimit të paketimit dhe ata përfaqësojnë disa nga prodhuesit më të mëdhenj, megjithatë, shkalla e subjekteve që nuk përfshihen në sistem është e papranueshme dhe shumë e lartë..

Përshkrimi i paketimit dhe menaxhimit të mbetjeve të paketimit

Sasitë dhe lloji i paketimit të lëshuar në treg

Ekzistojnë gjashtë aktorë kolektiv të licencuar; pesë mbajtës kolektivë dhe një mbajtës i pavarur për paketimin e menaxhimit të mbetjeve të drurit. Tabela 1 tregohet sasitë e paketimeve që janë lëshuar në tregun e Republikës së Maqedonisë së Veriut në vitin 2020 nga të gjithë prodhuesit që janë pjesë e sistemit të kolektivit ose aktorë të pavarur.

Aksioni kolektiv	Paketimi i lëshuar në treg me ton (2020)	% e pjesës së tregut
PAKOMAK SHK, Shkup	45.546,940	42.5
EUROEKOPAK SHK, Shkup	11.057,000	11
EKO PAKING SHPK, Tetovë	17.254,000	17.2
AIPAK-EKO SHP, Shkup	4.138,460	4.1
EKO PAKUVANJE SHPK, Strumicë	2.432,596	2.4
ТитанФабрика e Çimentos Usje (I pamvarur për paleta druri)	2.004,000	/
Totali	82.430,996	

Tabela 1: Paketimi i lëshuar në treg në vitin 2020 nga prodhuesit si pjesë e një sistemi kolektiv ose të pavarur të menaxhimit të mbetjeve të paketimit

Prodhuesit që nuk janë bashkuar me një veprim kolektiv ose veprim të pavarur duhet t'i paguajnë një tarifë shtetit, në përputhje me LPMMP. Vlerësohet se ka rreth 20-25% subjekte të paregjistruara në treg që nuk paguajnë një tarifë. Pasi inspektimi u krye në vitin 2013, doli që 60% e kompanive në të cilat ishte kryer inspektimi nuk i kishin përmbushur detyrimet e tyre. Deri në vitin 2020, situata është përmirësuar në lidhje me prodhuesit e përfshirë në veprim kolektiv, por gjithsesi, duke pasur parasysh prodhuesit e vegjël, ka mjaft të ngjarë që shifrat në Tabelën 1 të jenë larg sasive aktuale të paketimeve të lëshuara në treg nga prodhuesit të cilit kanë për detyrë të paguajnë kompensim sipas këtij ligji.

Për shkak të projeksionit të sasiveqë janë hedhur në treg në Republikën e Maqedonisë së Veriut, dhe në të njëjtën kohë duke përdorur të dhënat nga aktorët kolektivë nga vitet e kaluara, një normë rritjeje prej 3% mund të konsiderohet e përshtatshme për t'u llogaritur sasitë e paketimit që do të lëshoheshin në tregun e Republikës së Maqedonisë së Veriut për sa vijon 7 vjet (Tabela 2).

⁴Ky program është parë detyrimisht si një pjesë integrale e Planit dhe të gjitha aktivitetet dhe masat e planit janë zbatuar në mënyrë të përshtatshme dhe me programin.

Projeksionet e sasive të paketimit të lëshuara në treg në RMV	
Viti	Sasia (ton)
2020	100.000,00
2021	103.090,00
2022	106.182,70
2023	109.368,18
2024	112.649,22
2025	116.028,70
2026	119.509,56
2027	123.094,85

Tabela 2: Parashikimet e paketimit të lëshuara në treg

Këto parashikime do të jenë baza për llogaritjen e pjesës së tregut deri në momentin e vendosjes së sistemit elektronik të mbledhjes së të dhënave dhe krijimin e regjistrimit elektronik të prodhuesve. Pasi të vendoset një sistem i tillë elektronik i mbajtjes së të dhënave dhe të dhënat e gjeneruara të (mbledhura), ky program do të rishikohet, në përputhje me shifrat aktuale të tregut.

Përshkrimi i menaxhimit të mbetjeve të paketimit

Tabela 3 tregon përqindjen e mbetjeve të paketuara të mbledhura dhe të ricikluara nga operatori kolektiv ose i pavarur në vitin 2020.

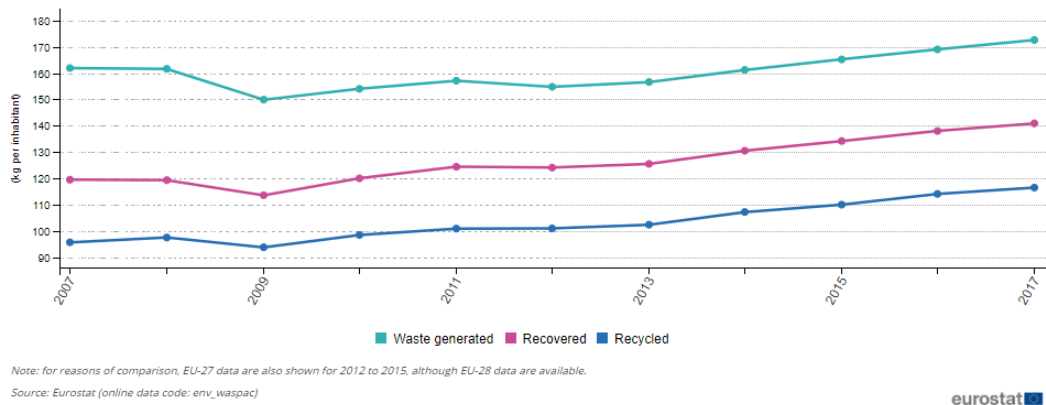
Menaxhues kolektiv(i perbashket)	Përqindja e mbeturinave të paketimit të mbledhura dhe të ricikluara	Numri i kompanive anëtare të sistemit
PAKOMAK SHPK, Shkup	60.5%	862
EURO EKOPAK SHPK, Shkup	63%	227
EKO PAKING SHPK, Тетовë	4.5%	227
ALPAK-EKO SHPK, Shkup	30.7%	95
EKO PAKUVANJE SHPK, Strumicë	0.3%	32
ТитанФабрика e Cimentos Usje (I pamvarur per paleta druri)	19%	/

TOTAL	1443
-------	------

Tabela 3: Të dhënat e marra nga veprimet kolektive në vitin 2020

Këto janë vetëm të dhënat nga prodhuesit që përmbushin detyrimet përmes administratorëve kolektivë ose veprimeve të pavarura. Me një normë të lartë mos pagese dhe mosrespektim të detyrimeve të veprimit kolektiv, është e qartë se normat e përgjithshme kombëtare janë shumë më të ulta se ato të paraqitura nga veprimi kolektiv. Gjegjësisht, në vitin 2019, gjithsej 1,304 prodhues realizuan detyrimin ligjor përmes sistemeve kolektive. Në vitin 2020, numri rritet në 1443 prodhues. Nëse marrim parasysh që në vend në 2018 janë regjistruar 30,710 subjekte afariste në fushën e industrisë përpunuese dhe tregtisë me shumicë dhe pakicë, është e qartë se ekziston një numër i madh i prodhuesve që nuk i përmbushin detyrimet e parashikuara në ligj. Nga kjo rrjedh që, të mundet R e Maqedonisë së Veriut të arrijë objektivin kombëtar prej të paktën 60% të peshës së mbetjeve të paketimit të gjeneruara në territor që do të riciklohen me operacione rigjenerimi ose operacione të përpunimit të energjisë (Tabela 5: Synimet e mbetjeve të Maqedonisë) nga paketimet për vitin 2020) do të duhet një fushatë intensive për të rritur ndërgjegjësimin midis kompanive dhe paralelisht intensivifikuar inspektimin nga Inspektorati Shtetëror i Tregut dhe Inspektorati Shtetëror i Mjedisit.

Për ta ilustruar, sipas të dhënave nga PRMM të të gjitha tetë rajoneve, analiza e përbërjes së mbetjeve komunale tregon se mbetjet e paketimit zënë ndërmjet 30% deri 37% (përqindja më e lartë e mbetjeve të gjeneruara të paketimit është në rajonin e Shkupit). Nëse gjenerohen mesatarisht 850 000 tonë mbeturina komunale (mesatarja e marrë për 5 vitet e fundit) rrjedh që mbetjet e paketimit gjenerohen ndërmjet 285,000 deri në 290,000 ton në vit ose rreth 140 kg / për person në vit. Ndërsa shifrat në vendet e zhvilluara Europiane mesatarisht 175 kg / për person në vit (Figura 1. Të dhënat e Eurostat për mbetjet e gjeneruara, dhe të ricikluara në BE 27).

Figura 1. Të dhënat e Eurostat për mbetjet e gjeneruara, të përpunuara dhe të ricikluara në BE në periudhën 2007-2010.

Zgjidhjet e reja ligjore gjithashtu prezantojnë rregulla të reja për kthimin dhe pranimit të shitjeve, paketimin në grup dhe transportimin dhe detyrimin për tregtarët për kthimin e paketimit dhe mbajtjen e regjistrave të sasive të mbetjeve të paketimit të marra sipas llojit dhe kategorisë. Tregtarët janë të detyruar të dorëzojnë mbetjet e paketuara të mbledhura në objektet e tyre të shitjes, pa i modifikuar ato, ta dorëzojnë te një mbledhës i autorizuar ose operator i trajtimit të mbeturinave i cili është pjesë e një administruesi kolektiv, me një formë të detyrueshme transporti dhe identifikimi në përputhje me rregulloret e menaxhimit të mbetjeve. Domethënë deri më tani, tregtarët i kanë hedhur këto mbeturina ose në kontejnerë publik për mbeturina të përziera komunale ose ia kanë dorëzuar një personi juridik për trajtimin e mbeturinave sipas zgjedhjes së tyre.

Me qëllim të futjes së një rendi të saktë dhe monitorimit të rrjedhës së mbeturinave dhe natyrisht arritjes së objektivave për grumbullimin, këto mbetje të mbledhura mund t'i dorëzohen vetëm një

koleksionisti të autorizuar ose një personi juridik privat për menaxhimin e mbeturinave që është pjesë e një administruesi kolektiv përmes marrëveshjeve të vartësisë në përputhje me ligjet.

Përpunimi dhe riciklimi i mbetjeve të paketimit

Në Maqedoni ka rreth 300 persona juridik⁵ të cilët kanë licencë për ruajtjen, trajtimin dhe përpunimin e mbeturinave në përputhje me LMM, si më poshtë:

- Letër dhe karton: 40 subjekte kanë leje magazinimi dhe trajtimi. Dy prej tyre janë përpunues ndërsa të tjerët merren me magazinim dhe eksport.
- Metalet: 87 subjekte kanë licenca. Një objekt është për shkrirje hekuri dhe tjetri merret me ruajtjen dhe eksportin.
- Plastikë: 121 subjekte kanë licencë për ruajtje dhe trajtim. Katër për përpunimi dhe të tjerët janë të angazhuar në ruajtjen dhe eksportim.
- Qelq: tre kompani kanë licenca, njëra prej të cilave është objektet për përpunimit dhe tjetra merret me ruajtjen dhe eksportin.
- Druri: 97 subjekte kanë leje magazinimi dhe trajtimi.

Në vitin 2018, u krijua kompania e parë për prodhimin e RDF dhe e njëjta ka një leje mjedisore të integruar A (ECO ENERGY SYSTEM DOO SKOPJE, Dega Kavadarç). Ky kapacitet, si dhe kapaciteti i Uzinës së Çimentos Usje, i cili ka një leje për djegien e monofrakcioneve nga mbeturinat, do të duhet të merren parasysh nga sistemet e organizuara për dorëzimin e mbetjeve të paketueshme jo të riciklueshme, duke mbajtur llogari për hierarkinë e mbeturinave, dmth së pari për të ndarë fraksionet e riciklueshme, dhe pjesa tjetër të përfundojë si një lëndë e parë për marrjen e energjisë.

Objektivat në lidhje me mbetjet e paketimit

Objektivat e BE-së

Objektivat e BE-së rrjedhin nga Direktivat e ndryshme për Llojet e Mbeturinave, të cilat janë tregues thelbësor të menaxhimit të qëndrueshëm të mbetjeve (Tabela 4). Sidoqoftë, për Maqedoninë, disa nga datat e synuara për pranimin në BE kanë kaluar tashmë dhe afatet janë të vështira për t'u përmbushur.

Nënsëktorët dhe qëllimet	Burimi	Afati i fundit
Riciklimi i 60% të mbetjeve të paketimit	Direktiva 2018/852	2025
Riciklimi i llojeve specifike të mbetjeve të paketimit: <ul style="list-style-type: none"> • 50 % plastike; • 25 % dru; • 70 % metale që përmbajnë hekur • 50 % alumin; • 70 % qelq; • 75 % letër dhe karton; 	Direktiva 2018/852	2025

⁵Regjistri i personave juridikë që mbajnë licenca në përputhje me Ligjin për Shqyrtimin e Rregullt rishikohet rregullisht dhe publikohet në: MMJPH / Dokumente / Regjistra

Riciklimi i 70% të mbetjeve të paketimit	Direktiva 2018/852	2030
Riciklimi i llojeve specifike të mbetjeve të paketimit: <ul style="list-style-type: none"> • 55 % plastike; • 30 % dru; • 80 % metale që përmbajnë hekur • 60 % alumin; • 75 % qelq; • 85 % letërdhe karton; 	Direktiva 2018/852	2030

Tabela 4: Synimet e BE-së për paketimin e mbetjeve

Qëllimet kombëtare

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, deri më 31 Dhjetor 2020, duhet të arrihen qëllimet e mëposhtme siç renditen në Tabelën 5:

Qëllimet kombëtare	Afati i fundit
Të paktën 55% e paketimit të lëshuar në treg në Republikën e Maqedonisë së Veriut duhet të mblidhet	2021
Të paktën 60% e peshës së mbeturinave të paketimit të krijuara në territorin e Republikën e Maqedonisë së Veriut duhet të riciklohen nga operacionet e rikuperimit ose operacionet e përpunimit të energjisë	2021
Minimum 55% dhe maksimum 80% e peshës së mbetjeve të paketimit të gjeneruara në territorin e Republikën e Maqedonisë së Veriut duhet të riciklohen	2021
Sasitë e mëposhtme të materialeve të paketimit duhet të riciklohen: -40 % sipas peshës së qelqit; <ul style="list-style-type: none"> - 70 % sipas peshës për letër dhe karton; - 50 % sipas peshës për metalet me ngjyra; - 30% sipas peshës së metaleve me ngjyra; - 40 % sipas peshës së plastikës, duke marrë parasysh vetëm materialin që është ricikluar përsëri në plastikë; - 20 % sipas peshës për dru; 	2021

Tabela 5: Synimet e mbetjeve të paketimit Maqedonas për vitin 2021

Qëllimet për Republikën e Maqedonisë së Veriut të cilat duhen të arrihen pas vitit 2021 janë dhënë në Tabelat 4, 5 dhe 6 të Pjesës 9 të këtij Plani.

Programi i masave për të mbështetur menaxhimin e mbetjeve të paketimit

Këto masa duhet të kuptohen në përputhje me masat ndërsektorale të legjislacionit në kuadër për PZP-së, eksportet dhe fushatat e komunikimit të përcaktuara në Seksionin 9 dhe Shtojcën 5. Masat e mëposhtme janë specifike për mbetjet të paketimit.

Masat për parandalimin e mbetjeve nga paketimit

- Kompanitë do të inkurajohen të zbatojnë "të menduarit për ciklin e jetës" në hartimin e produkteve dhe shërbimeve përmes:

- Nxitja e kërkimit eko-dizajn për të parandaluar mbeturinat dhe për të lehtësuar riciklimin
- Ulja e peshës së paketimit. Për shembull, shumica e shisheve PET 1.5 litër janë bërë nga paraformat 42-45 gram. Në Europë, këto shishe prodhohen nga 36-38 gram paraforma, gjë që çon në një ulje prej 10-15%.
- Zbatimi i masave që zvogëlojnë sasinë e materialeve dytësore të paketimit të nevojshme për transportin dhe ruajtjen e produkteve.
- Dorëzimi i produkteve në koshe ose paketim që mund të kthehen dhe të ripërdoren.
- Zhvillim i mjeteve krahasuese për të ndihmuar kompanitë të marrin vendime për paketimin.

Qytetarët do të inkurajohen që:

- Shmangni blerjen e artikujve të pakeluar individualisht për të zvogëluar paketimin që sillen në shtëpi
- Të Blenë mallra me përmbajtje të ricikluar dhe ku mund të riciklohen paketimet themelore
- Të përdorin çanta të ripërdorshme për punë ose shkollë për të zvogëluar paketimet e disponueshme
- Të përdorin çanta dhe koshe të ripërdorshëm kur bëni pazar
- Të blenë produkte të tilla si sapun dhe detergjentë në formë koncentrate

Administrata mund të subvencionojë duke ulur shkallën e paketimit që plotëson kërkesat e projektimit mjedisor. Paketimi duhet të përfshijë kriteret mjedisore në fazën e dizajnit në mënyrë që të zvogëlohen ndikimet në mjedis gjatë gjithë ciklit të jetës, nga prodhimi në asgjësim.

- Administrata mund të përcaktojë një tarifë për enë që nuk plotësojnë kërkesat e projektimit mjedisor.

Masat për të përmirësuar mbledhjen e mbeturinave të paketimit

Krijimi i sistemeve të grumbullimit në të gjitha komunat për qytetarët për të ndarë mbeturinat në burim (p.sh. enë speciale / koshe plastik, i veçantë për karton, qelq). Ato mund të jenë në bazë të kombinuar: mbledhja nga trotuare, pikat e grumbullimit dhe qendrat e riciklimit të mbeturinave e amviseve.

Krijimi i qendrave rajonale të menaxhimit të mbetjeve, të cilat përfshijnë instalime ku mbeturinat e paketimit të mbledhura veçmas renditen dhe transferohen në tregjet e riciklimit.

- Ministria duhet të punojë ngushtë me qeveritë lokale dhe të mbështesë iniciativat për të përmirësuar dhe rritur mbledhjen e mbetjeve të paketimit, duke përfshirë skemat pilot për të provuar nëse çmimet dhe vlerësimet mund të kenë një efekt pozitiv.

- Ministria do të mbështesë koordinimin më të mirë të prodhuesve, aktorëve kolektivë, mbledhësve të mbeturinave dhe industrisë për të diskutuar praktikën më të mirë për mbledhjen dhe trajtimin e mbetjeve të paketimit dhe për të përmirësuar standardet për trajtimin dhe cilësinë e materialeve të ricikluara.

Masat për të përmirësuar ripërdorimin, riciklimin dhe përpunimin e mbetjeve të paketimit

- Administrata do të promovojë ndërgjegjësimin për mbledhje të veçantë për të mundësuar nivele të larta të ripërdorimit dhe riciklimit të materialeve të ricikluara. Nivele të reja më të larta të mbledhjes do të krijojnë ekonomi në përputhje me zhvillimin e teknologjive dhe mundësive të reja të biznesit.
  - Administrata do të promovojë përdorimin e kosheve të krijuar për ripërdorim ose riciklim, në përputhje me rendin në hierarkinë e menaxhimit të mbetjeve.
  - Administrata, së bashku me prodhuesit, aktorët kolektivë dhe industrinë e mbetjeve, do të mbështesë kërkim në teknologjitë për mbledhjen, transportin, ripërdorimin dhe riciklimin e mbetjeve të paketimit për të ndihmuar në rritjen e efikasitetit të rezultateve dhe pajtueshmërisë.
  - Prodhuesit, dhe aktorët kolektiv, industria, shitësit me pakicë dhe qeveria kanë nevojë për udhëzime gjithëpërfshirëse të funksionimit dhe këshilla për sistemin e mbetjeve të paketimit për të funksionuar mirë dhe për të përmbushur detyrimet e përcaktuara në Ligj. Palët e interesuara kryesore do të përfshihen në përgatitjen e udhëzimeve për të siguruar perspektivën e nevojshme operationale. Do të përgatiten udhëzime dhe standardet sic janë ne vijim:
    - Standardet për trajtimin të mbetjeve të paketimit për materialet kryesore - përfshirë mbledhjen, klasifikimin, magazinimin, transportin, përgatitjen e ripërdorimit, trajtimin, përpunimin dhe asgjësimin e të gjitha llojeve të mbetjeve të paketimit.
    - Udhëzime për provat dhe protokollet e mbetjeve të paketimit - dokumentacioni standard dhe raportimi për mbledhjen, transportin, ripërdorimin, përpunimin dhe riciklimin - një standard i rënë dakord i provave që siguron prova se trajtimi është kryer në përputhje me standardet e kërkuara.
    - Sapo të vendosen dhe miratohen protokollet pas testimit, kopjimi i matjeve do të shmangët për të demonstruar pajtueshmërinë dhe performancën.
- Udhëzim për auditimin, monitorimin dhe pajtueshmërisë për aktorët kryesorë. Udhëzime për atë që do të rishikohet dhe kush do ta kryejë atë dhe detaje mbi provat e kërkuara.
- Standardet për kompetencën teknike. Operationet duhet të menaxhohen nga persona të kualifikuar dhe teknikisht persona të aftë kualifikimet dhe standardet që do të duhet të merren vesh.
- Procedurat dhe udhëzimet për eksportimin e paketimit. Praktika e mirë për eksportimin e mbetjeve të paketimit do të konfirmojë që
- përoren rrugë të vlefshme me cilësi të lartë jashtë shtetit për trajtim. Do të kërkohen prova të materialeve të eksportuara dhe do të kërkohen detaje të standardeve të trajtimit për të demonstruar pajtueshmërinë. Duhet të vendosen auditime të pavarura për të konfirmuar provat dhe standardet e trajtimit jashtë vendit.
- Instalimet që kryejnë operatione të trajtimit të mbetjeve të paketimit duhet të jenë në përputhje me kërkesat minimale teknike. Shembuj të fushave kryesore janë:
  - Dhoma magazinimi,

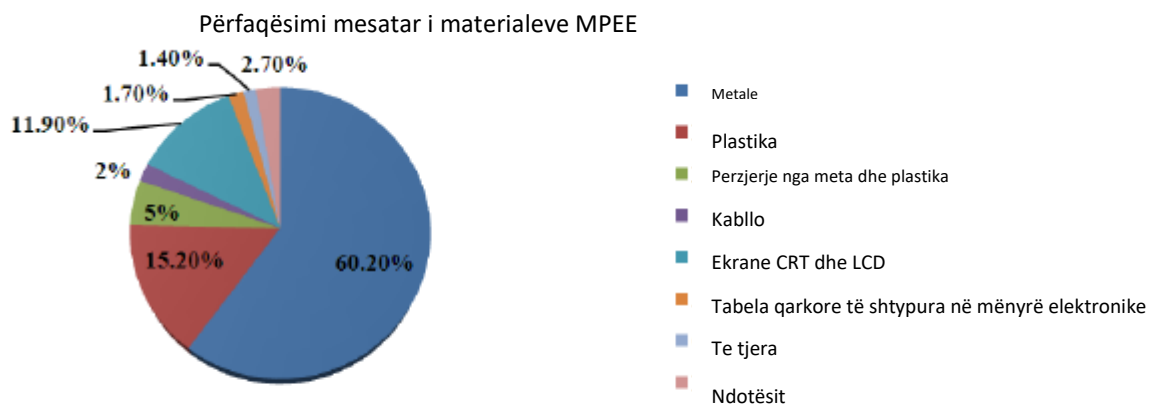
- Dhomat per trajtimit ,
- mbulesa për mbrojtje nga ndikimet atmosferike
- pajisjet matëse
- Sipërfaqet te padepërtueshme
- Mbledhja e të dhënave, raportimi dhe auditimi i të dhënave
- Parandalimi dhe menaxhimi i zjarrit
- Transporti, trajtimi dhe ruajtja e tij
- Ndotja e materialeve
- Objektivat për paketimin e rrjedhave të mbetjeve

- Administrata do të kryejë ose mbështesë kërkime që konfirmojnë efikasitetin operacional të këtyre materialeve, në rast dyshimi

SHTOJCA 7 - Programi Kombëtar i Menaxhimit të MPEE

Prezantimi

Mbeturinat e pajisjeve elektrike dhe elektronike janë një nga rrjedhat e rritjes më të shpejtë të mbetjeve në BE, me një normë prej 3-5% në vit. MPEE përmban një shumëllojshmëri të substancave që paraqesin një rrezik të rëndësishëm për mjedisin dhe shëndetin nëse trajtohen në mënyrë të papërshtatshme. Nga ana tjetër, riciklimi dhe ripërdorimi i MPEE krijon mundësi të konsiderueshme në drejtim të bërjes së lëndëve të para dytësore që të jenë më të arritshme në treg. Përqindjet e fraksioneve të ndryshme MPEE janë paraqitur në kolonën më poshtë. (Widmer et al., 2005).

[Ref: (Empa, Widmer et al. 2005)].

Figura 1. Paraqitja mesatare e materialeve në MPEE

Ekonomia në Maqedoni po zhvillohet me një ritëm të përshpejtuar, me një treg për pajisje elektrike dhe elektronike që po zhvillohet shumë shpejt, dhe në të ardhmen do të gjenerojë një sasi të konsiderueshme të MPEE. Maqedonia duhet të zhvillojë infrastrukturë adekuate të trajtimit MPEE për të minimizuar ndikimin e politikave të mbetjeve dhe mbeturinave, siç është ndalimi i eksportit të vendosura nga R.P. KINES.

MPEE është pjesë e sistemit i mbuluar nga Direktiva e Përgjegjësisë së Zgjatur, e cila zbatohet në mënyrë që të transferojë përgjegjësinë për rrjedhat specifike të mbetjeve tek prodhuesi. Direktiva e azhurnuar e MPEE, mbi të cilën bazohet Ligji i rishikuar i MPEE, paraqet një kategorizim krejt të ri të MPEE, një sistem tjetër llogaritjeje për të arritur objektiva edhe më ambiciozë të mbledhjes dhe trajtimit. Ai sqaron një numër përkufizimesh dhe përcakton detyrime të reja për palët e ndryshme të interesit, duke siguruar kështu funksionimin transparent të kushteve të barabarta për të gjithë ata.

Është futur një sistem i zgjeruar i përgjegjësisë së prodhuesit dhe ka filluar mbledhja dhe grumbullimi i mbeturinave. Sidoqoftë, megjithatë korniza ligjore është në fuqi, regjimi MPEE nuk po funksionon si duhet dhe nuk po arrin potencialin e tij të plotë.

Kategoritë e MPEE

Me Direktivën MPEEnr. 2012/19 / BE, kategoritë e produkteve janë rishikuar, duke ndarë kështu llojet e MPEE në 6 kategori të reja, sic janë më poshtë:

1. Pajisjet e shkëmbimit të nxehtësisë;

Ekranet, monitorët dhe pajisjet që përmbajnë ekrane më të mëdha se 100 cm²;

3. Llambat

4. Pajisjet e mëdha (dimensionet e jashtme më të mëdha se 50 cm). Kjo kategori nuk përfshin pajisje nga kategoritë 1 deri në 3.

5. Pajisjet e vogla (dimensionet e jashtme më pak se 50 cm). Kjo kategori nuk përfshin pajisje nga kategoritë 1 deri 3 dhe 6.

6. Pajisjet e vogla të TIK dhe pajisje të telekomunikacionit (me dimensione të jashtme më pak se 50cm).

Lista rendit nënkategoritë për të lehtësuar kategorizimin e pajisjeve. Përmes një liste të pashtershme të ZEE-ve në formën e një Rregulloreje, të gjitha produktet dhe kategoritë e produkteve identifikohen më tej. Me periudhën e dhënë të tranzicionit, të dy prodhuesit dhe industria mund të përshtaten me kërkesat e reja dhe kategoritë e produkteve.

Përshkrimi i menaxhimit të MPEE në Maqedoni

Për planifikim të saktë dhe të besueshme të MPEE janë thelbësore, hartime të sigurt të politikave dhe raportimin e suksesshëm. Tabela më poshtë rendit sasinë e importuara ndërmjet 2018 dhe 2020 (të dhëna nga Administrata Doganore e Republikës së Maqedonisë). LMPEEMPEE rregullon kategori të veçanta të produkteve që bien nën regjimin PZP dhe vetëm ato sasi të lëshuara në treg merren si pikë referimi.

Lloji i importuar i produktit	Totali në ton / në vit			
	2018	2019	2020	Deri në maj 2021
EEO	44.018	52.992	33.785	17.225

Tabela 1. Sasinë e importuara të pajisjeve elektrike dhe elektronike për periudhën 2018-2021 (të dhëna nga Administrata Doganore e Republikës së Maqedonisë së Veriut).

Bazuar në të lartpërmenduren, MMJPH përcakton parashikimet që do të jenë baza për llogaritjen e pjesës së tregut deri në krijimin e një sistemi elektronik të mbledhjes së të dhënave dhe krijimin e regjistrit elektronik të prodhuesve. Sapo të dhënat e gjeneruara të vendosen dhe të grumbullohen, ky program do të rishikohet, në përputhje me shifrat reale të tregut, dmth MMJPH do të vendosë objektiva vjetorë për mbledhjen, riciklimin dhe përpunimin në përputhje me rregulloret e menaxhimit të mbetjeve, jo më vonë se 15 dhjetor në vitin aktual për vitin vijues.

Në mënyrë që të projektohen sasinë e pajisjeve që do të lëshohen në treg në Republikën e Maqedonisë së Veriut, me një normë të supozuar të rritjes prej 3% e cila aktualisht mund të konsiderohet e përshtatshme, sasinë e pajisjeve që do të lëshohen në treg të Republikën së Maqedonisë së Veriut në 7 vitet në vijim (Tabela 2).

Projeksionet e sasive të PEE të lëshuara në treg në RMV	Sasi (ton)
2020	33.785
2021	34.798
2022	35.841
2023	36.916
2024	38.023
2025	39.163
2026	40.337
2027	41.547

Tabela 2: Projeksionet e MPEE të lëshuar në treg

Deri në vitin 2020, ishin tre aktorë aktivë kolektivë për MPEE. Tabela 3 rendit performancën e secilës.

Aksioni kolektiv	Numri i anëtarëve të prodhuesve	Sasitë e lëshuara në treg (ton)	Mbledhur dhe dorëzuar për trajtim / eksportuar (ton)
NULLA OTPAD	173	5.691,087	2.804,105
EKON ELEKTRON	31	8735,94	626,24
ELKOLEKT	89	574,32	190,46
TOTALI	293	15.001,34	3.620,345

Tabela 3: Menaxhimi i MPEE nga aktorë të licencuar kolektiv

Nga 15,001.34 tonë PEE të raportuara nga operatorët që janë lëshuan në treg, u mbledhën vetëm 3,620,345 ton (nga gjithsej 33,785 tonë të lëshuar në treg) ose rreth 11% ose 0,016 kg për banor. Shkalla e grumbullimit duhet të rritet për të përmbushur objektivat, të cilat sipas ligjit janë 4 kg për banor të pajisjeve të grumbulluara të mbetjeve ose gjithsej 8,000.00 ton në shkallë vendi për vitin 2020.

Për të ilustruar trendin e produkteve të lëshuara në treg dhe koleksionin, më poshtë është Tabela 4 ku jepen të dhënat për vitin 2017.

Aksioni kolektiv	Sasitë e lëshuara në treg (kg)	Mbledhur (kg)	Ricikluar (kg)
NULA OTPAD	4.135.424	631.633	557.668
EKON ELEKTRON	3.677.720	95.995	95.995
ELKOLEKT	782.909	140.615	135.369
EEC	5.325.288	139.010	139.010
Totali	13.921.342	1.007.253	928.062

Tabela 4. Të dhënat për vitin 2017

Eshtë e qartë se për këtë rrjedhë mbetjesh gati 80% e prodhuesve janë të organizuar përmes veprimeve kolektive (ndryshe nga prodhuesit e mbeturinave të paketimit), por gjithsesi është e nevojshme të përmirësohet sistemi për mbledhjen e kësaj rrjedhe mbeturinash, në mënyrë që të arrihet qëllimet kombëtare të dhëna në Tabelën 6

Objektivat për MPEE

Objektivat e BE-së që dalin nga Direktivat e ndryshme të Mbetjeve janë treguesit kryesorë të menaxhimit të qëndrueshëm të mbeturinave (Tabela 5).

Objektivat për riciklimin dhe përpunimit për MPEE	Afati i fundit në direktivë
Kategoria 1 ose 4: 85% riciklim dhe 80% ripërdorim dhe riciklim Kategoria 2: 80% përpunim dhe 70% ripërdorim dhe riciklim Kategoria 5 ose 6: Përpunimi 75% dhe ripërdorimi dhe riciklimi 55% Kategoria 3: riciklim 80%	2018
Objektivat për mbledhjen e PEE	Afati i fundit në direktivë
65% e peshës mesatare të PEE të lëshuar në treg në tre vitet e mëparshme,	2019

Tabela 5: Objektivat e BE-së

Sidoqoftë, në Maqedoni disa nga këto afate tashmë janë shkelur, dhe për të tjerat është shumë e vështirë të arrihet dinamika e planifikuar. Prandaj, qëllimet kombëtare të Republikës së Maqedonisë së Veriut do të përcaktohen në përputhje me situatën në vend dhe zhvillimin e sistemit të grumbullimit, riciklimin dhe përpunimit me një tendencë për të arritur në BE.

Programi MPEE për periudhën nga 2021 deri në 2027 përcakton objektivat për mbledhjen, riciklimin dhe përpunimin e pajisjeve të mbetjeve, sasia e referencës llogaritet si mesatarja e masës së

pajisjeve të lëshuara në treg në tre vitet e mëparshme. Tabela 6 përcakton synimet kombëtare në RMV për mbledhjen e MPEE që do të arrihen brenda shtatë viteve:

Viti	Përqindja e pajisjeve të mbledhura
2021	20%
2022	25%
2023	30%
2024	35%
2025	40%
2026	45%
2027	50%

Tabela 6. Synimet kombëtare të mbledhjes së MPEE

Në mënyrë që të përcaktohen sasi të për grumbullimin e mbeturinave, sasi të pajisjeve të lëshuara në treg nga Tabela 6 e këtij programi do të merren parasysh. Sasia minimale e pajisjeve të mbetjeve sipas kategorisë të shprehur në kilogram, të cilën secili prodhues është i detyruar ta mbledhë në një vit të caktuar, është të paktën e barabartë me përqindjen nga Tabela 6, dhe bazuar në sasinë e pajisjeve të lëshuara në treg në Republikën e Maqedonisë së Veriut e dhënë në Tabelën 2 Kjo do të nënkuptojë që, deri në vitin 2021, synimet kombëtare do të konsiderohet se janë arritur nëse mbledhen në nivelin kombëtar, nga të gjithë aktorët kolektivë 8,446 ton pajisje të mbeturinave. Secili operator kolektiv duhet të provojë se ka mbledhur një sasi të shprehur në ton në raport me përqindjen që ka në totalin e pajisjeve të vendosura në treg.

Synimet vjetore për mbledhjen sipas kategorisë së pajisjeve të mbeturinave në kilogram për vitin e caktuar, prodhuesit, individualisht ose përmes një operatori kolektiv janë të detyruar të përcaktojnë çdo vit deri më 31 Mars, siç rregullohet nga LMPEEMPEE i ri.

Nga 1 janari 2028, prodhuesi është i detyruar, që pajisjet e grumbulluara veçmas të mbetjeve, të arrijnë të paktën qëllimet e mëposhtme për ripërdorimin, riciklimin dhe përpunimin e pajisjeve të mbetjeve sipas kategorive të pajisjeve, siç janë më poshtë:

Kategoria e mbeturinave të pajisjeve	Përpunimi	Përgatitjet për ripërdorim dhe riciklohet
Pikat 1, 2, 3 dhe 4 të Nenit 5 paragrafi (1) i LMPEEMPEE	85 %	80 %
Pika 2 e nenit 5 paragrafi (1) i LMPEEMPEE	80 %	70 %
Pikat 5 dhe 6 të nenit 5 paragrafi (1) i LMPEEMPEE	75 %	55 %
Pika 3 e nenit 5 paragrafi (1) i LMPEEMPEE:	/	80 %

Tabela 7. Objektivat për ripërdorimin, riciklimin dhe përpunimin e pajisjeve të mbetjeve sipas kategorive të pajisjeve

Programi i masave për të mbështetur menaxhimin e MPEE

Masat e parandalimit të mbetjeve

- MPEE e lëshuar në treg në Maqedoni duhet të jetë në përputhje me Direktivën MPEE për sa i përket dizajnit dhe riciklueshmërisë, në mënyrë që të zvogëlojë ndikimet e përgjithshme mjedisore gjatë gjithë ciklit jetësor të produktit.
- MPEE e lëshuar në treg në Maqedoni duhet gjithashtu të jetë në përputhje me Rregulloren e re për kufizimin e përdorimit të disa substancave të rrezikshme në pajisjet elektrike dhe elektronike.
- Inkurajimi i konsumit të PEE me karakteristika më të mira mjedisore dhe substanca më pak ndotëse.
- Inkurajimi i qytetarëve për të riparuar ose ripërdorur MPEE në vend që ta hedhin atë në një deponi - duke çuar në parandalimin e MPEE dhe një performancë më të mirë mjedisore.
- Inkurajimi i prodhuesve të MPEE-s që të bëjnë produkte që janë të lehta për tu riparuar, çmontuar dhe riparuar për të zgjatur jetën e produkteve për aq kohë sa është e mundur.
- Aktorët e AEO-s duhet të marrin në konsideratë Programin Kombëtar të Parandalimit të Mbetjeve në lidhje me masat e parandalimit të mbetjeve MPEE

Masat për të inkurajuar mbledhjen e MPEE

- Një rrjet do të jetë në dispozicion për qytetarët që të lënë MPEE falas. Pikat e grumbullimit mund të vendosen pothuajse kudo - ambientet e pronarëve dhe shpërndarësve, dyqanet, supermarketet dhe qendrat komunale të grumbullimit, siç janë qendrat e riciklimit të mbeturinave të aniviseve. Duhet të merren qasje të reja dhe inovative, duke u mbështetur në përvojat e vendeve të tjera që kanë filluar nga një bazë po aq të ulët të infrastrukturës së grumbullimit. Operatori i menaxhimit të mbeturinave i cili është pjesë e një operatori kolektiv, në një formë të detyrueshme transporti dhe identifikimi në përputhje me mbeturinat dhe rregulloret e menaxhimit. Deri më tani, tregtarët i kanë hedhur këto mbeturina ose në koshe publike për mbeturina të përziera komunale ose ia kanë dorëzuar një personi juridik për trajtimin e mbeturinave sipas zgjedhjes së tyre. Me qëllim të futjes së një rendi të saktë dhe monitorimit të rrjedhës së mbeturinave dhe natyrisht arritjes së objektivave për grumbullimin, këto mbetje të mbledhura mund t'i dorëzohen vetëm një koleksionisti të autorizuar ose një personi juridik privat për menaxhimin e mbeturinave që është pjesë e një operatori kolektiv. përmes ligjeve dhe marrëveshjeve të nënshkruara.
- Komunat do të sigurojnë vende për tërheqje. Prodhuesit do të sigurojnë infrastrukturën e nevojshme, përfshirë kosht, shenjat dhe pajisjet e kërkuara për sasi të mbledhura nga MPEE.
- Edukimi dhe ndërtimi i kapaciteteve do të organizohen për stafin e dyqaneve PEE edhe për tërheqjen edhe për përpunimin, në mënyrë që ata të mund të promovojnë më së miri përgjegjësitë e tyre për rikthimit.

Masat për përmirësim ripërdorimin, teknologjitë e trajtimit, standardet e trajtimit, riciklimin, përpunimin për të gjitha llojet e MPEE

- Administrata, së bashku me prodhuesit dhe përfaqësuesit e tyre, do të promovojnë mbledhjen e MPEE përmes sistemeve të mbledhjes dhe mbledhjes, në mënyrë që të mundësojnë nivele të larta të ripërdorimit, përpunimit dhe riciklimit të materialeve të mbledhura. Nivele të reja më të larta të mbledhjes do të krijojnë ekonomi në shkallë në përputhje me zhvillimin e teknologjive ekzistuese dhe të reja, si dhe mundësive të reja të biznesit.
- Administrata, së bashku me prodhuesit, aktorët kolektivë, industria e mbeturinave, do të mbështesë kërkimin e teknologjitë për mbledhjen, transportin, ripërdorimin dhe përpunimin e MPEE, si dhe tregjet e eksportit - për të mundësuar efikasitet më të madh të përpunimit dhe ulje të kostos.
- Administrata, së bashku me prodhuesit, aktorët kolektivë, përfaqësues të industrisë së mbeturinave, do të përgatisin dhe promovojnë udhëzimet dhe standardet e mëposhtme: -
- **Manuali i Provave dhe protokoleve MPEE** - Dokumentacioni standard dhe raportimi për mbledhjen, transportin, ripërdorimin, përpunimin dhe riciklimin - një standard i rënë dakord që ofron prova të trajtimit është kryer në përputhje me standardet e kërkuara. Protokollet do të shmangin përsëritjen e matjeve për të demonstruar pajtueshmërinë. Ky proces mund të bazohet në një ekuilibër masiv të inputeve dhe daljeve të ngjashme nga vendet e trajtimit dhe të automatizuar për të siguruar efikasitet shtesë të procesit.
  - **Udhëzime për Auditimin, Monitorimin dhe Pajtueshmërinë** - Një udhëzues për fushën e auditimeve që detajon provat që do të kërkohen. Është e rëndësishme që ky udhëzues të bihet dakord në fillim në mënyrë që operatorët të kenë një pamje të qartë të asaj që nevojitet.
  - **Udhëzime për pikat e rikthimit dhe grumbullimit** - Kodi i Praktikës për ata që menaxhojnë ruajtjen dhe mbledhin MPEE për të maksimizuar mbledhjen, ripërdorimin dhe riciklimin e veçantë.
  - **Manuali i mbetjeve të rrezikshme për operatorët e ruajtjes dhe trajtimit të MPEE** - Udhëzues për menaxhimin e materialeve dhe përbërësve të rrezikshëm nga fillimi deri në fund të ciklit jetësor me udhëzime për trajtimin, transportin, magazinimin dhe rrugët e pranueshme të përpunimit dhe asgjësimit.
  - **Standardet e menaxhimit dhe kompetenca teknike** - një udhëzues për kualifikimet dhe standardet që duhet të arrihen nga ata që menaxhojnë instalimet e magazinimit dhe trajtimit të MPEE - persona teknikisht të aftë.
  - **Udhëzues për Ripërdorimin** - një udhëzues për ata që përfshihen në marrjen e tregut - duke identifikuar se cilat artikuj janë të përshtatshëm për ripërdorim, si të shënori, trajtoni dhe ruani pajisjet dhe të merrni reagime nga pronarët e mëparshëm për gjendjen e ripërdorimit të produktit. Për artikujt e riparimit, një udhëzues për metodat për ndarjen e pjesëve për ripërdorim dhe testimin elektrik dhe funksionalitetin e sigurt.
  - **Udhëzues i Praktikës më të Mirë për Demontimin / Trajtimin** - Një udhëzues se si të hidhni disa substanca ose përbërës duke përdorur teknikat më të mira në dispozicion të trajtimit, përpunimit dhe riciklimit, përfshirë; bateri, fishekë toneri, plastikë që përmban antipiretikë të bromuar, asbest, tuba rrezesh katodë, lëngje, substanca radioaktive, llamba shkarkimi gazit, tabela elektronike të shtypura në

celularët më të mëdhenj se 10 cm, pjesë që përmbajnë merkur, të tilla si çelësa ose drita LCD, plumbi.

Procedurat dhe udhëzimet e eksportit të MPEE - Udhëzime të eksportit të MPEE për të siguruar rrugë të vlefshme të trajtimit me cilësi të lartë jashtë shtetit. Do të kërkohen prova të artikujve të eksportuar dhe do të kërkohen detaje të standardeve të trajtimit për të demonstruar pajtueshmërinë. Duhet të vendosen auditime të pavarura për të konfirmuar provat dhe standardet e trajtimit jashtë vendit. MPEE dhe përbërësit e rrezikshëm MPEE nuk duhet të eksportohen në vendet jashtë OECD. Shembuj të këtyre materialeve përfshijnë, ndër të tjera, bifenile të poliklorinuara, asbest, kadmium, plumb.

Standardet minimale për instalimet dhe trajtimet - udhëzime për standardet minimale për funksionimin e ruajtjes dhe instalimit të trajtimit MPEE përfshirë-

Hapësira për ruajtje - Sipërfaqe të padepërtueshme për mbledhjen e materialeve të derdhura, dekantuesit dhe shkrirësit, mbulesat për mbrojtje nga ndikimet atmosferike për hapësira të përshtatshme.

Hapsirat e trajtimit : Sipërfaqe të papërshkueshme, mbledhja e materialeve të derdhura, dekantuesit dhe degrezuesit, ruajtja e pjesëve të çmontuara, depozitimi i baterive, kondensatorëve që përmbajnë PCB ose PCT dhe mbetje të tjera të rrezikshme. Pajisjet për pastrimin e ujit, përfshirë ujin e shiut.

- **Mbulesa mbrojtëse atmosferike për vendet e depozitimit dhe trajtimit** - minimizon ndotjen e shiut për të lehtësuar ripërdorimin e pajisjeve dhe përbërësve të tërë dhe për të ndihmuar në parandalimin e rrjedhjes së materialeve dhe lëngjeve të rrezikshme.
- **Për pajisjet matëse** - SHTOJCA III e Direktivës MPEE përmban kërkesa që vendet e trajtimit të kenë "peshore për matjen e peshës së mbetjeve të trajtuara". Natyra e pajisjeve matëse do të varet nga lloji dhe sasia e MPEE që përpunohet.
- **Grumbullimi i të dhënave** - Operatorët e instalimeve të trajtimit duhet të jenë të vetëdijshëm se ata do të kenë një detyrim për të raportuar të dhënat. Theksi i prodhuesve të detyruar do të jetë të paraqesin raporte në pajtueshmëri, dhe në këtë kontekst, ata duhet të bashkëpunojnë me operatorët e trajtimit në mënyrë që të sigurojnë provat e nevojshme të përgatitura për auditim.

Administrata do të promovojë zbatimin e Sistemit të Menaxhimit dhe Auditimit të Mjedisit (EMAS) nga operatorët që veprojnë dhe trajtojnë MPEE.

SHTOJCA 8 - Programi Kombëtar i Menaxhimit të Baterive he akumulatprëve dhe Mbeturiname të Baterive dhe Akumulatorëve⁶

Prezantimi

Bateritë dhe akumulatorët luajnë një rol thelbësor në më shumë produkte që janë në përdorim të përditshëm, pajisje të ndryshme si dhe shërbime, dhe për këtë arsye përfaqësojnë një burim të domosdoshëm të energjisë në shoqërinë tonë. Rreth 800,000 ton bateri makinash, 190,000 ton bateri industriale dhe 160,000 ton bateri portative hyjnë në Bashkimin Europian çdo vit.

Por jo të gjitha bateritë mblidhen dhe riciklohen në një mënyrë të përshtatshme dhe të pranueshme, me cilën rritet rriziku për shkarkim të substancave të rrezikshme dhe harxhon burime. Shumë nga përbërësit e këtyre baterive dhe akumulatorëve mund të riciklohen, duke shmangur kështu lëshimin e substancave të rrezikshme në mjedis dhe përveç kësaj duke siguruar materiale të vlefshme për produkte të rëndësishëm dhe proceset e prodhimit në Europë.

Direktiva 2006/66 / KE rregullon vendosjen në treg të mbledhjes, trajtimit, riciklimit dhe hedhjes së baterive. Ajo përcakton sasi të maksimale të disa kimikateve dhe metaleve në bateri të caktuara; detyrojnë shtetet anëtare të promovojnë përmirësime të performancës mjedisore në bateritë; kërkohet menaxhim i duhur i atyre baterive, përfshirë programet e riciklimit, grumbullimit, riciklimit dhe asgjësimit; përcaktohen nivelet e grumbullimit të mbeturinave; Përcaktohet përgjegjësia financiare për programet dhe rregullat që miratohen për shumicën e fazave të këtyre dispozitave ligjore, duke përfshirë etiketimin, vlerësimin e dokumenteve, rishikimet dhe çështje të tjera administrative dhe procedurale.

Përshkrimi i menaxhimit të mbeturinave të baterive dhe akumulatorëve

Mbetjet e Baterive dhe akumulatorët mblidhen veçmas dhe vendosen në koshe të shënuar posaçërisht të destinuar për mbledhjen e tyre. Përdoruesi përfundimtar është i detyruar të dorëzojë bateritë industriale të mbetjeve ose akumulatorët tek prodhuesi (ku i blen ato) ose te personat juridikë ose fizikë që kanë leje për trajtimin e mbeturinave.

Kjo praktikë është vendosur përmes sistemeve ekzistuese kolektive për bateri dhe mbetje të akumulatorëve dhe përmes një operatori të pavarur të regjistruar. Në Republikën e Maqedonisë së Veriut ekzistojnë tre mbajtës kolektivë të cilët aktualisht bashkojnë rreth 57% të prodhuesve që vendosin bateri në treg dhe që kanë një licencë kolektive të mbajtësit. Me tarifën që ata marrin nga prodhuesit që janë pjesë e sistemit të tyre, ata janë të detyruar të organizojnë mbledhjen e mbetjeve të baterive dhe akumulatorëve nga koshet që vendosen në mjediset e pronarëve, shpërndarësve dhe shitësve me pakicë. Operatorët kolektivë janë të detyruar të sigurojnë koshe për mbledhjen e tyre.

---

⁶Ky program është parë detyrimisht si një pjesë integrale e Planit dhe të gjitha aktivitetet dhe masat e planit janë zbatuar në mënyrë të përshtatshme në program.

Pikat të grumbullimit janë vendosur në supermarkete të mëdha dhe vende të tjera. Megjithëse shkalla e mbledhjes po përmirësohet, ajo është mjaft e ulët dhe mbetet shumë për të bërë. Sipas një studimi për hedhjen e mbeturinave në tre komuna (Shkup, Ohër, Dellçevë) ku është matur masa e mbetjeve të baterive në përzierje të mbledhura nga amvisëritë dhe objektet komerciale-industriale, është përcaktuar që në baza vjetore deponitë komunale të hedhin deri në 270 ton mbetje të baterive të përziera me mbeturina të tjera.

Rreth 500 prodhues / importues të baterive dhe akumulatorëve janë regjistruar dhe paraqesin raporte të prodhimit dhe importit në MMJPH. Prodhuesit dhe importuesit që nuk janë pjesë e një veprimi kolektiv duhet të paguajnë një tarifë, si me paketimin ose MPEE, por përsëri ka një numër të madh të njësive ekonomike jashtë sistemit.

Sasitë dhe llojet e lëshuara në treg

Për shkak të mungesës së një sistemi elektronik të mbledhjes së të dhënave dhe gjithashtu inspektimit të dobët për të përcaktuar prodhuesit që nuk i përmbushin detyrimet sipas LMMBA, shifrat e vetme në dispozicion të MMJPH vijnë nga aktorë të pavarur dhe kolektivë, të cilët sipas LMMBA paraqesin raporte vjetore MD Sidoqoftë, këto raporte u referohen vetëm prodhuesve që ushtrojnë të drejtën dhe detyrimin e tyre përmes administruesve kolektivë (tre mbajtës kolektivë të licencuar deri në vitin 2019) dhe përmes një administruesi të pavarur "TABMAK" Probishtip. Të dhënat për të gjithë prodhuesit e regjistruar në Regjistrin e Prodhuesve të mbajtur nga MMJPH në përputhje me ligjin mungojnë. Të dhënat mbi prodhuesit e vegjël nuk përfshihen as këtu.

Tabela 1 tregon të dhënat e paraqitura nga veprimet kolektive për vitin 2020.

Kolektive / sistem i pavarur	Lëshuar në treg (ton) sipas kategorive	
OBA Reciklim	Преносни	1,236
	Automobilistik	730,195
	Bartse	69,100
NULA OTPAD	Bartse	41,637
	Automobilistik	966,958
	Industriale	108,637
ELKOLEKT	Bartse	3,221
	Automobilistik	26,294
	Industriale	9,609
TAB MAK	Automobilistik	981,920
	Industriale	99,07
Gjithsej sipas kategorive	Bartse	46,094
	Automobilistik	2.751,461
	Industriale	286,416
Totali	3.083,971	

Tabela 1: Sasitë e raportuara për BA të lëshuara në treg në vitin 2020 (në ton) nga prodhuesit

Kolektive / sistem i pavarur	Sasitë e mbledhura	Sasi të përpunuara /të ricikluara
OBA RICIKLIM	1.087,75 ton	1.086,400 ton
NULA OTPAD	2.804,10 ton	2.681,004 ton
ELKOLEKT	190,46 ton	190,46 ton
TAB MAK	1.080,99 ton	1.080,99 ton
TOTALI	5.163,3 ton	5.038,854 ton

Tabela 2: Kjo është sasia e mbledhur dhe ripunuar në vitin 2020 (në ton) nga aktorë individualë / kolektivë

Synimet për bateritë dhe akumulatorët

Duke marrë parasysh Tabelën 3: Të dhënat e përpunuara nga Administrata Doganore e RMV për importin e materialeve dhe produkteve nga Pjesa 9 e këtij Plani, shihet se deri në vitin 2019 ka një trend rritës të importeve në vitet e fundit, me një normë rritjeje prej 10 % në vit dhe kjo mund të jetë një bazë e pranueshme për parashikimin e sasive të referencës për shtatë vitet e ardhshme. Ka një rënie të madhe (rreth 30%) në 2020, ndoshta për shkak të Covid 19. 2021. Tabela 3 tregon parashikimet për BA të lëshuar dhe BA industriale. Sigurisht, e njëjta gjë vlen edhe për këtë rrjedhë mbeturinash, dmth. MMJPH përcakton parashikimet që do të jenë baza për llogaritjen e pjesës së tregut deri në momentin e krijimit të sistemit elektronik të mbledhjes të të dhënave dhe krijimin e regjistrit elektronik të prodhuesve. Sapo të dhënat e gjeneruara të vendosen dhe të grumbullohen, ky program do të rishikohet, në përputhje me shifrat reale të tregut, dmth MMJPH do të vendosë objektiva vjetorë për mbledhjen, riciklimin dhe përpunimin në përputhje me rregulloret e menaxhimit të mbetjeve, jo më vonë se 15 dhjetor të vitit aktual për vitin vijues.

Projeksionet e sasive të BA të lëshuara në treg në RMV	Sasia e BA portative (ton)	Sasia industriale dhe automobilistike
2021	171	3.000
2022	176,13	3.090
2023	181,41	3.183
2024	186,85	3.278
2025	192,45	3.376
2026	198,22	3.477
2027	204,17	3.581

Tabela 3. Projeksionet e sasive BA të lëshuara në treg në RMV për një periudhë shtatë vjeçare

Objektivat e BE-së

Këto janë qëllimet e vendosura nga Direktiva e KE :

Nënsëktorët dhe qëllimet	Burimet	Afati
Qëllimet për ripërdorim, riciklim dhe përpunim		
Synimet e riciklimit të baterive (pesha mesatare) -65% bateri me acid plumbi -75% bateri nikel-kadmium -50% të baterive të tjera	Direktiva 2006/66/KE	2011
Grumbullimi dhe asgjësimi		
Qëllimet e mbledhjes për bateritë portative: 25%	Direktiva 2006/66/KE	2012
Qëllimet e mbledhjes për bateritë portative: 45%	Direktiva 2006/66/KE	2016

Tabela 4. Objektivat e BE-së

Qëllimet kombëtare

Qëllimet e vendosura nga Republika e Maqedonisë së Veriut janë:

Qëllimet kombëtare sipas viteve	Përqindja e grumbullimit të baterive dhe akumulatorëve portabël	Përqindja e grumbullimit të baterive industriale dhe akumulatorëve
2020	20%	60%
2021	25%	65%
2022	30%	70%
2023	35%	75%
2024	40%	80%
2025	45%	85%
2026	50%	90%
2027	55%	95%

Tabela 5: Objektivat e mbledhjeve kombëtare

Trajtimi

- Të gjitha bateritë dhe akumulatorët e mbledhur duhet të trajtohen.
- Trajtimi të paktën përfshin heqjen e të gjitha lëngjeve dhe acideve.

Riciklimi

Procedurat e riciklimit pritet të arrijnë të paktën normat e mëposhtme:

- Riciklim i 65% të peshës mesatare të baterive dhe akumulatorëve të acidit plumb, përfshirë riciklimin e përmbajtjes së plumbit në nivelin më të lartë që është teknikisht i realizueshëm, duke shmangur kostot e tepruara;
- Riciklim i 75% sipas peshës mesatare të baterive dhe akumulatorëve nikel-kadmium, përfshirë riciklimin e përmbajtjes së kadmiumit në shkallën më të lartë të mundshme e cila është teknikisht e realizueshme, duke shmangur kostot e tepërta; dhe
- Riciklimi i 50% sipas peshës mesatare të baterive dhe akumulatorëve dhe mbetjeve të tjera.

Programi i masave për të mbështetur menaxhimin e mbetjeve të baterive

Këto masa duhet të kuptohen në përputhje me masat ndërsektoriale të legjislacionit kornizë të POP, eksporteve dhe fushatave të komunikimit të përcaktuara në Seksionin 9 dhe Shtojcën 5. Masat e mëposhtme janë specifike për humbjen e baterive dhe akumulatorëve.

Masat për të inkurajuar parandalimin e humbjes së baterive dhe akumulatorëve

- Nxitja dhe zëvendësimi të baterive të disponueshme me bateri të rimbushshme dhe pajisje të vogla që përdorin energjinë diellore dhe zëvendësimi i drejtpërdrejtë i produkteve me të tjera me një prizë elektrike.
- Inkurajimi i kërkimit dhe zhvillimit të baterive dhe akumulatorëve me karakteristika më të mira mjedisore dhe përmbajtje më të ulët të ndotësve.
- Inkurajoni përdorimin e pajisjeve që lejojnë heqjen dhe zëvendësimin e lehtë të baterive.
- Kufizimi i importit të produkteve që nuk plotësojnë kriteret në ligjin kombëtar.
- Bateritë dhe akumulatorët e importuar në Maqedoni duhet të përfshijnë kriteret mjedisore në dizajn, duke shmangur përdorimin e metaleve të rënda: Hg, Cd, Pb.

Masat për të inkurajuar mbledhjen e baterive dhe mbetjet të akumulatorëve

Përmirësimi i aksesit të sistemeve të grumbullimit, për shembull kosheve të shënuar posaçërisht të vendosur në pikat e caktuara të grumbullimit, sic janë ambientet e pronarëve dhe shpërndarësve, dyqanet, supermarketet dhe shërbimet komunale, si dhe pikat komunale të grumbullimit.

Masat për të inkurajuar trajtimin dhe përpunimin e duhur, për ripërdorimin dhe riciklimin

- Promovimi i statusit të akredituar të Sistemit të Menaxhimit dhe Auditimit të Mjedisit (EMAS) për mbeturinat e baterive dhe kompanitë e riciklimit.
- Megjithëse infrastruktura e trajtimit OBA në Maqedoni është në zhvillim, shumica e OBA do të eksportohen dhe riciklohen në zona të tjera të BE ose OECD. Ligjet do të hartohen për të lehtësuar eksportet e kërkuara dhe udhëzimet do të zhvillohen për të ndihmuar operatorët që dëshirojnë të ruajnë dhe eksportojnë OBA për riciklimin dhe përpunimin.
- Administrata së bashku me prodhuesit, aktorët kolektivë, industria e mbeturinave do të promovojë dhe mbështesë kërkimin dhe zhvillimin e teknologjive për mbledhjen, transportin, ripërdorimin dhe përpunimin e OBA, në mënyrë që të ndihmojë për një efikasitet më të madh të rezultateve dhe pajtueshmërisë.
- Administrata, së bashku me prodhuesit, aktorët kolektivë, përfaqësuesit e industrisë së mbeturinave, do të përgatisin dhe promovojnë udhëzimet, standardet dhe kodet e praktikës vijuese:
  - **Udhëzime për Prova dhe Protokollet të OBA** - Dokumentimi Standard dhe Raportimi për Grumbullimin, Transportin, Ripërdorimin, Përpunimin dhe Riciklimin - Standardi i Provës Tregon që trajtimi është kryer në përputhje me standardet e kërkuara.

- **Udhëzime për Auditimin, Monitorimin dhe Pajtueshmërinë e Palëve të Interesuara** - Udhëzime se çfarë do të auditohet dhe nga kush dhe provat që do të nevojiten.
- **Udhëzues për pikat e marjes dhe vendeve rikoperuse - Kodi i praktikës:** Kodi i praktikës për ata që mbledhin OBA nga vendet e rikuperimit për të maksimizuar mbledhjen individuale, ripërdorimin dhe përpunimin e OBA.
- **Manual për Menaxhimin e Mbetjeve të Rrezikshme për Operatorët e Ruajtjes dhe Trajtimit të OBA** - Udhëzues për Menaxhimin e Materialeve të Rrezikshme dhe Komponentëve nga fillimi deri në fund të ciklit jetësor me udhëzime për trajtimin, transportin, magazinimin dhe rrugët e pranueshme të përpunimit dhe asgjësimit.
- Menaxhimi dhe standardet dhe kompetencës teknike: Për të siguruar praktikë të mirë, operacionet duhet të operohen dhe menaxhohen nga persona teknikisht të kualifikuar - kualifikimet dhe standardet që do të duhet të dakordohen.
- **Udhëzues për Përdorimin** - Këshilla dhe udhëzime për ata që janë përfshirë në rikuperim - identifikimi i artikujve të pranueshëm ose të përshtatshëm për ripërdorim, si të shënori, trajtoni dhe ruani pajisjet dhe të miren informata dhe reagime nga pronarët e mëparshëm të produkteve dhe udhëzime për metodat për ndarjen e artikujve dhe / ose pjesë për ripërdorim dhe testim dhe funksionalitet të sigurt elektrik
- Përgatitja e praktikave më të mira në industrinë e çmontimit / trajtimit: Udhëzime se si të hidhen në mënyrë të sigurt disa substanca ose përbërës dhe si të maksimizohet ripërdorimi dhe riciklimi.

Standardet minimale të trajtimit nga Direktiva OBA: Direktiva OBA përcakton kërkesa minimale dhe kërkesa dhe këto kërkesa do të përcaktohen qartë në një dokument udhëzues për të siguruar qartësinë e nevojshme nga operatorët dhe inspektorët. Ndoshta do të ketë nivele të konsiderueshme të çmontimit të OBA në përgatitjen e materialeve për eksport. Shembuj të aktiviteteve të tilla janë si më poshtë:

- Trajtimi OBA duke përdorur teknikat më të mira të trajtimit, përpunimit dhe riciklimit
- Heqja të gjitha lëngjeve
- Përbushja e kërkesave të nenit 4 të DKM: Hierarkia e Mbetjeve
- Kërkesat për ripërdorimin dhe riciklimin të shëndoshë mjedisor
- Kërkesat e magazinimit
- Zbatimi i kërkesave minimale të infrastrukturës, duke përfshirë sipërfaqet e padepërtueshme, mbulesën e mbrojtjes nga moti, pajisjet matëse dhe mbledhjen e të dhënave.

SHTOJCA 9 - Tabelat dhe fotografitë

Tabela 1: Plani i veprimit të ekonomisë rrethore për një vend më të pastër dhe më konkurrues

Tabela 2: Rrjedhat dhe aktivitetet kryesore të mbetjeve të përfshira në PKMM.

Tabela 3: Të dhënat e përpunuara nga Administrata Doganore e RMV për importin e materialeve dhe produkteve

Tabela 4: Sasitë që do të mblidhen nga paketimet e lëshuara në treg në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Tabela 5: Sasitë e mbetjeve të paketimit që do të riciklohen

Tabela 6: Sasia e materialeve individuale nga sasia totale e mbetjeve të paketimit që do të riciklohen

Tabela 7: Synimet për riciklimin e mbetjeve komunale për Republikën e Maqedonisë së Veriut

Tabela 8: Synimet për zvogëlimin e asgjësimit të përbërësve biodegradues

Tabela 9: Qëllime të tjera në lidhje me mbeturinat komunale

Tabela 10: Sasitë e mbetjeve të gjeneruara

Tabela 11: Përbërja mesatare e mbetjeve për Republikën e Maqedonisë së Veriut bazuar në vlerësimet në terren në tetë rajone

Tabela 12: Kostot e investimit për fazën e parë të krijimit të sistemeve rajonale të menaxhimit të mbetjeve komunale

Tabela 13: Krahasimi i teknologjive komunale të trajtimit të mbetjeve që do të implementohen në fazën tjetër

Tabela 14: Mbeturinat sipas sektorëve të veprimitarisë ekonomike në Maqedoni

Tabela 15: Shembull i opsioneve të trajtimit të mbetjeve të rrezikshme

Tabela 16: Sasitë e mbetjeve mjekësore të gjeneruara 2010-2019, burimi MMJPH

Tabela 17: Sasitë maksimale të parashikuara të llumrave të krijuara në rajone

Tabela 18: Deponitë komunale jostandarde sipas klasës së rrezikut

Tabela 19: Deponitë industriale-vendet e nxehta, për të cilat rehabilitimi është i nevojshëm

Tabela 20: Grupet e synuara dhe kanalet e komunikimit

Figura 1: Propozimi për një strukturë planifikimi për menaxhimin e mbeturinave në Maqedoni me draftin e ri të zgjidhjeve ligjore

Figura 2: Ekonomia rrethore

Figura 3: Ligji i BE-së për menaxhimin e mbeturinave

Figura 4: Hierarkia e menaxhimit të mbetjeve

Figura 5: Kushtet

Figura 6: Struktura e ligjeve për menaxhimin e mbetjeve

Figura 7: Instruksioni institucional i propozuar për zbatimin e Planit Kombëtar të Menaxhimit të Mbetjeve

Figura 8: Struktura e propozuar e Sektorit të Menaxhimit të Mbetjeve

Figura 9: Tetë rajonet e planifikimit në RS Maqedoni

Figura 10: Rajonet e menaxhimit të mbeturinave në RMV

Figura 11: Struktura e propozuar administrative për përmbushjen e detyrimeve institucionale dhe strukturën

Figura 12: Modeli për implementimin e PZP

Figura 13: Roli i MMJPH-së dhe trupit të saldimit të prodhuesve

Figura 14: Mbetjet komunale të krijuara nga rajoni në 2019

Figura 15: Sistemi për financimin e grumbullimit dhe përpunimit të fraksionit të thatë nga mbeturinat komunale

Figura 16: Harta e deponive komunale jostandarde në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Figura 17: Hapat kryesorë në procesin e ndryshimit dhe ndërgjegjësimit